

Çankaya Üniversitesi
gündem

Sayı:20
Ocak 2005
ISSN 1304-9836

www.cankaya.edu.tr

TÜRKİYE'DE DEMOKRASİ...

**AB İLE 17 ARALIK
SONRASI**

İçindekiler

Türkiye’de Demokrasi	3
9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel	3
Eski Başbakan Bülent Ecevit	15
AB ile 17 Aralık Sonrası	24
17 Aralık ve Sonrası, Prof. Dr. Ali Bozer	28
AB Yok mu Olacak?, Prof. Dr. Türker Alkan	30
Küresel ve Bölgesel Gelişmeler Işığında Türk Dış ve Güvenlik Politikaları, Prof. Dr. Hüseyin Bağcı	31
Türkiye’de Ekonomik Gelişmeler ve AB ile Ekonomik İlişkiler, Prof. Dr. Emin Çarıkçı	37
Irak’taki Gelişmelere Genel Bakış, Yard. Doç. Dr. Ertan Efegil	47
Öğretim Üyesi: Prof. Dr. Emel Doğramacı	49
Mezun: Cem Alkan	50
Fakülte: Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi	51
Kitap: Hukuk Sosyolojisi, Dr. Mustafa Tören Yücel	52
Müzik: Çankaya Üniversitesi Kampüsü’nden Caz Sesleri Yükseliyor	53
Spor	55
Kültür - Sanat	56
Haberler	59

Çankaya Üniversitesi adına Sahibi:
Rektör Prof. Dr. Ziya Aktaş

Yayın Kurulu
Prof. Dr. Nahit Töre
Prof. Dr. Aysu Aryel Erden
Prof. Dr. Ziya B. Güvenç
Yrd. Doç. Dr. Nüzhet Akın
Dr. Mustafa Tören Yücel
Yakup Sarıcan
Nurin Terzi
Gülşen Çulhaoğlu
Halil Özkan

Edütör
Yakup Sarıcan
ysarican@çankaya.edu.tr

Fotoğraflar
Deha Çaman, Şerafettin Karaköy

Tasarım ve Baskı
Tasarım Plus İletişim Hizmetleri

Çankaya Üniversitesi Rektörlüğü
Öğretmenler Cad. No: 14
100. Yıl 06530 Ankara
Tel: 0312 284 45 00
Faks: 0312 285 96 31
www.cankaya.edu.tr

Çankaya Üniversitesi
Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü
tarafından hazırlanmıştır.

Dergide yayımlanan yazılar kaynak
gösterilerek kullanılabilir.
İmzalı yazılardaki görüşler
yazarlarına aittir.

Üç ayda bir yayımlanır.

Prof. Dr. Ziya AKTAŞ
Çankaya Üniversitesi Rektörü

2005 KUTLU OLSUN

Çankaya Üniversitesi Gündem'in bu sayısını elinize aldığımızda 2005 yılına girmiş olacağız.

Ülkemize ve Halkımıza yeni yılın sağlık, mutluluk ve başarılar getirmesini diliyorum. "Ülkemizin ve Milletimizin Bölünmez Bütünlüğü" kavramını basit bir klişe gibi algılayan kimi kişi ve kuruluş temsilcilerinin ötesinde, bunu yüreğinde ve beyninde taşıyan insanlarımızın bu yılı da olaysız ve hasarsız atlatması yüreğime dileğimdir. Yavru vatan da yüreğimizin bir parçası. Onu yitirmek de bize büyük acı ve zarar verecek. Dilerim o konu da bu yıl içinde başarı ile çözülür. Deneyimli devlet adamı Cumhurbaşkanı Sayın Denktaş'ın yıllardır söyleye geldiği, vurguladığı noktalar umarım kimileri tarafından daha iyi anlaşılır ve ona göre adımlar atılır.

Devlet adamı deyince Türkiye'de aklımıza gelen iki büyüğümüz Sayın Süleyman Demirel ve Sayın Bülent Ecevit Kasım ayı sonu, Aralık ayı başında, Çankaya Üniversitesine konuk oldular. Ülkemizde siyaset üstü bir konuma ulaşan bu iki büyüğümüzü öğrencisi, velisi, akademik ve idari personeli ve konuklarımız ile büyük bir dikkat ve mutlulukla izledik. Zaman zaman duygulandık. Her ikisine de nice mutlu ve sağlıklı yıllar diliyoruz. Her ikisi de sıkıştığımız zaman görüşlerine başvurabileceğimiz akil adamlar, ingilizcedeki wise-man düzeyine ulaştılar.

Geçtiğimiz haftaların kimi zaman gerilimli kimi zaman heyecanlı günleri ve gecelerinin tek konusu AB'ye Türkiye'mizin üyeliği konusu oldu. Görüşmelerin başlama tarihinin alınması bir başarı gibi de görünse de o tarihe kadar hatta ondan sonra da bizden zorla alınmak istenenler konusunda tek vücut, tek beden olmaya her zamankinden daha çok ihtiyacımız var. Farklı siyasi görüşlerimiz olabilir. Ama Tür-

kiyemizin birliği ve bütünlüğü konusunda bir farklı görüş, bir farklı yaklaşımı değil kabullenmek, düşünmek bile istemiyorum.

Dosta da düşmana da bu böyle bilene! demenin zamanı çoktan geldi. İnşallah geç kalmamış oluruz.

Son haftaların güncel akademik ve idari çalışmaları yanında en önemli konusu Balgat Kampüsümüzün geleceği ve Eskişehir yolundaki Yeni Kampüsümüz ile ilgili çalışmalar oldu. Üniversitemiz Yönetim Kurulu oybirliği ile Yeni Kampüse "Çankaya Üniversitesi - Sıtkı ALP Kampüsü" adını önerdi. Bu kampüsle ilgili vaziyet planı ve Jeoteknik araştırma raporu gibi çalışmalar hızla sürdürülüyor. Diğer yandan da Balgat Kampüsü ile ilgili bazı önerilerimizi YÖK ile görüşüyoruz. Dilerim bir sonraki Çankaya Üniversitesi Gündem sayısında bu konularda size daha mutlu ve ayrıntılı haberler ve bilgiler verebilirim.

Sağlıklı, mutlu, içte ve dışta başarılı bir Türkiye umut ve dileklerle size ve tüm Türk Halkına "Yeni Yılına Kutlu Olsun" diyorum.

Ziya Aktaş

Editörden...

Kasım ve Aralık aylarında Üniversitemiz gündemini gerçekleştirdiğimiz iki önemli konferans belirledi. Üniversitemiz Hukuk Araştırma, Danışma ve Uygulama Merkezi HADUM tarafından “Türkiye’de Demokrasi Söyleşileri” adı altında bir dizi konferans düzenlendi. Bu konferanslardan ilki, 24 Kasım 2004 tarihinde 9. Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel’in, ikincisi de 6 Aralık 2004 tarihinde Eski Başbakanımız Sayın Bülent Ecevit’in katılımı ile gerçekleşti. Biz de, çok yararlı geçtiğine inandığımız bu iki konferansta anlatılanları siz değerli okuyucularımızla paylaşmaya karar verdik ve kapak konumuzu bu konuya ayırdık.

17 Aralık sonrası AB’nin Türkiye’ye müzakere tarihi vermesi ile ortaya çıkan durumu ikinci kapak konusu olarak işledik. Bu bölümde; Üniversitemiz Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ali Bozer ve Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanımız Prof. Dr. Türker Alkan’ın görüşlerine, ayrıca; daha önce sonuç bildirisinde yer alan Türkiye ile ilgili bölümün Türkçeye doğru çevirilip çevirilmediği ile yapılan tartışmalar üzerine metnin hem Türkçesine, hem de İngilizcesine yer verdik.

Bu sayımızda ayrıca; Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümümüz tarafından organize edilen ve ODTÜ Öğretim

Üyesi Prof. Dr. Hüseyin Bağcı’nın Üniversitemizde 4 Kasım 2004 tarihinde verdiği “Küresel ve Bölgesel Gelişmeler Işığında Türk Dış ve Güvenlik Politikaları” konulu konferansta anlatılanlar ile Çankaya Üniversitesi Uluslararası Ticaret Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Emin Çarıkçı’nın “Türkiye’de Ekonomik Gelişmeler ve AB ile İktisadi İlişkiler” ve Çankaya Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Ertan Efgil’in “Irak’taki Gelişmelere Genel Bakış” konulu makalelerini yayınladık.

Öğretim Üyesi olarak değerli hocamız Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Emel Doğramacı’yı, mezun olarak İşletme Bölümümüzden mezun olan ve halen Washington’da Dünya Bankası’nda Uzman olarak çalışan Cem Alkan’ı ve fakülte olarak da Hukuk Fakültemizi tanıttık.

Nisanda görüşmek üzere...

Yakup Sarıcan

ysarican@cankaya.edu.tr

TÜRKİYE'DE DEMOKRASİ Süleyman Demirel, 9. Cumhurbaşkanı

Konumuz demokrasi. Demokrasi kimin konusu değil ki bugün? Bütün dünyanın konusu. Demokrasi sadece Türkiye'de konuşulan bir mesele değil. Demokrasi geçen 100 yıl zarfında insanlığın çeşitli merhalelerden geçtikten sonra, bugün dünya çoğunluğunun geldiği nokta ve bugün değeri çok daha iyi bilinen demokrasiyi anlamak anlatmak aslında kafi değil, yaşamak lazım, ama, yaşamaya anlayarak anlatarak geleceğiz. Dünyada 192 devlet var. Bu 192 devletin içinde 140'dan fazlası, bugün, demokrasiyi kabullenmiş durumda. Bu sanıyorum ki bu zamana kadar demokrasinin en yaygın hale geldiği bir zamandır.

2. Dünya Savaşı sonrasında diktatörlükler tasfiye edilmiş, imparatorluklarla beraber ve 1989'da da karşı ideoloji olan komünizm, Sovyet Rusya'da sistem olarak çökmüş ve komünizm idaresinde bulunan bilhassa Doğu Avrupa, Balkanlar ve Baltıklardaki ülkelerle Kafkasya'daki, Orta Asya'daki ülkelerde yeni cumhuriyetler meydana gelmiştir. Rusya Federasyonu'nun kendisi dahil, bütün bu devletlerin hepsi, demokrasiyi benimsemişlerdir. Aslında Berlin Duvarı'nın yıkılması ile demokrasiye doğru meyil başlamış ve komünizmin bu ülkelerde tasfiyesine doğru yol alınmıştır. 1989'dan bu yana geçen 15 sene zarfında, bu ülkelerin hepsi büyük transformasyonlarını yapabilmek için gayret sarfetmişlerdir. Gayet tabii ki 15 sene zarfında demokrasiyi kurmak kolay değildir.

Demokrasiyi müesseseleri ile kurmak, geleneklerini, adetlerini, ananelerini yerleştirmek kolay değildir. Bu kolay olmayan iş için de milyonlar uğraşiyor. Aslında, dünya kurulduğundan beri insanlar, yönetenler ve yönetilenler diye ikiye ayrılıyor. Yani insanlar var, bir de onları yönetenler var. Yönetenlerle yönetilenler arasındaki münasebetlerin tesisi olayı çeşitli şekillerde yapılagelmiştir. Yönetenlerle yönetilenler arasındaki münasebetleri tesis ederken demokrasi olayına geliyoruz.

Yönetenler, daima kudreti kendilerinde bulmuşlar ve bu kudretin kaynağı olarak kendilerini saymışlardır. Ne zaman

Süleyman Demirel

ki kudretin kaynağı, yönetenlerden çıkıp yönetilenlere intikal etti, o zaman, bu demokrasi konuşulur hale gelmiştir. Sanıyorum ki insanlık tarihinde pek çok güzel emsal mevcuttur, ama, bunlardan bir tanesi Thomas Pain'in "yönetenler ve yönetilenler arasındaki münasebetleri" nasıl gördüğünü çok önemserim. Uzun seneler çok önemsedim, bugün de çok önemsiyorum. "Bir millet üzerinde kullanılan her iktidarın bir başlangıcı olması gerekir" diyor Thomas Pain. Bu iktidar ya millet tarafından verilmiş veya hotbehot alınmış olmak icap eder. Başka kaynak yoktur. Milletten verdiği her iktidar bir emanettir. Hotbehot alınan her iktidar, bir gasptır. Zaman bunların hiç birinin mahiyetini ve vasfını değiştirmez. İkinci söylediği şey; "Her siyaset topluluğunun gayesi, insanın tabii ve vazgeçilmez haklarının muhafazasıdır. Bu haklar hürriyet, mülkiyet, güvenlik ve zulme karşı mukavemettir." Üçüncü söylediği şey; "Her türlü hakimiyetin temeli ve kaynağı millettir. Hiçbir şahıs veya zümre sarahaten, milletten neşet etmeyen hiçbir salahiyyete hak iddia edemez." Thomas Pain, Amerikan İstiklal Beyannamesi'nin neşredildiği zamanlar -1776 ile Fransız İhtilal Beyannamesi'nin neşredildiği zamanlar-1789 arasında Avrupa ile Amerika arasında pek çok

Soldan sağa: Çankaya Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanı Sıtkı Alp, 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve Çankaya Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ziya Aktaş

seyahat etmiş bir düşündürdür. Thomas Pain'in ve Amerika'nın İstiklal Beyannamesi'nin tesirlerini, Fransız İstiklal Beyannamesi'nde görüyoruz. Yurttaş ve insan hakları bildirgesi "İnsanlar haklar yönünden özgür ve eşit doğarlar ve yaşarlar. Her siyasal toplumun amacı insanı doğal ve zaman aşımı ile kaybedilmeyen haklarını korumaktır." Bu haklar; özgürlük, aynı Thomas Pain'de olduğu gibi, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı direnmektir. Egemenliğin özü, esas olarak ulustadır. Hiçbir kimse açıkça ulustan kaynaklanmayan bir iktidarı kullanamaz. 1789'da söylenen bu sözler, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temelinde "hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir" şeklinde özetlenmiştir.

Şunu demek istedim aslında: Bugün dünyada ne oluyorsa, başka ülkeleri de etkiliyor. Bilhassa, 18. ve 19. yüzyılda Avrupa'da meydana gelen her şey, Avrupa'yı etkilediği gibi Avrupa dışını da etkilemiştir. Türkiye, bir Avrupa ülkesidir. Osmanlı Devleti, bir Avrupa ülkesidir. Zaten Osmanlı Devleti'nin ülkesinin topraklarının önemli bir kısmı Avrupa'dadır. 1856 Paris Anlaşması ile Osmanlı Devleti, Avrupa ülkesi olarak kabul edilmiştir. Uzunca seneler, Osmanlı Devleti ile Avrupa uğraşmıştır veya da Osmanlı Devleti, Avrupa ile uğraşmıştır. Ama ondan sonra gelinen noktada 1856'da da Osmanlı Devleti'nin Avrupa'lılığı kabul edilmiştir. Bugün Türkiye'nin Avrupa'lılığı tartışılıyor. Doğal olarak çok garip bir iştir.

Osmanlı Devleti Avrupa'dan çok etkilenmiştir. Evvela, Avrupa da meydana gelen değişikliklerin çok farkına varmamıştır. Ne zaman donanması yakılmıştır Çeşme önlerinde, o zaman bilimin ve başka gelişmelerin Avrupa'daki meydana getirdiği gücün, kudretin, zenginliğin ne anlama geldiğinin farkına varmıştır. Biz, Türkiye Cumhuriyeti Devleti üzerinde konuşurken, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir Avrupa projesi

olduğunu söyleriz. Yani 624 sene hanedanlıkla idare edilmiş, şeriat kanunları ile idare edilmiş bir ülkede, Türkiye Cumhuriyeti'nin cumhuriyet olarak kuruluşunda batının pozitif hukuku esas alınmıştır. Aslında, batıda ne varsa, daha çok onlar esas alınmıştır. Büyük Atatürk, Kurtuluş Savaşı'nı bitirir bitirmez, yedi düvele karşı savaştığı bir kavga sonunda savaştığı insanlarla el sıkışmasını bilmiş ve onların yapmış olduğu şeyleri yapmayı kendi ülkesi için en doğru yol olarak bulmuştur. Böylece Türkiye Cumhuriyeti Devleti meydana gelmiştir. Modern esaslara dayalı bir Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştur.

İyi Cumhuriyeti Devleti'nin tekamülüne baktığımız zaman, kuruluşunda tek partidir. Cumhuriyet'in ana özelliklerine göz atarsak, şunu görürüz: Bir taraftan, hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir öyle ise artık hanedan yoktur hanedanı temsil eden kimse yoktur. Hanedan vasfında kimse yoktur. Hiç bir kurumda yoktur hanedan vasfında. Hakimiyet kayıtsız şartsız millete ait olacaktır. Bunun tecelli ve temerküz ettiği yer TBMM dir. Cumhuriyetle demokrasi ayrı ayrı şeylerdir. Demokratik Cumhuriyet, çok anlamlı bir kelimedir. Cumhuriyetiniz olabilir, yalnız, bunun demokratik niteliklere haiz olması lazımdır. O zaman, Demokratik Cumhuriyet'tir. Demokratik Cumhuriyet'in birinci vasfı "hür ve serbest seçim"dir. Türkiyemizde, çok parti, 1923'le 1946 arasında denenmiştir. Büyük Atatürk, kurduğu Cumhuriyet'in "Demokratik Cumhuriyet" olmasını çok istemiştir. 1925'te bir deneme yapılmış, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurulmuş, yedi ay ancak yaşamış, daha sonra 1930'da Serbest Fırka kurulmuş, o da yüz gün yaşamıştır. Yani, 1946'ya kadar çok partiyi yaşatamamışız. Tek partinin idaresidir. Tek parti idaresi ve iki dereceli seçim, yani bunun adı müntehib-i sani'dir. Bilmeyenler için söylüyorum: müntehib-i sani; ikinci seçmen, halk bir takım kişileri seçecek, onlar da gidecekler, ülkeyi yönetecek meclisi seçecekler, ikinci seçmen olarak, o görevi yapacaklar. 1946'dan itibaren, Türkiye'de tek partili yönetim sona ermiş, çok partili yönetime geçilmiş, ilk 1946 seçimlerinde de çok partili seçim denenmiştir. Çok partili seçim, zor bir iştir. Çok parti zor bir iştir. Çok parti çok anlamlı bir iştir de yalnız. Çok partili seçim, çok anlamlı bir iştir.

1950'de bildiğiniz gibi ikinci yapılan seçimde halk iktidarı değiştirmiştir. Ondan sonraki olaylara, çok kısaca temas et-

mek istiyorum. Bundan sonraki olaylar, hepimizin bildiği gibi, geçen elli sene fevkalade hareketli ve son derece doludur. Nasıl doludur bakalım: 1950 seçimleri sonrasında bir iktidar gelmiş, bu iktidar 1960'a kadar 1954 ve 1957'de yapılan seçimleri de kazanmış, 1960'ta bir müdahale ile son bulmuş, sonra iki sene sonra tekrar 1961'de seçimler olmuş, Türkiye, yeniden çok partili seçime, çok partili idareye dönmüş, bir süre ara rejim olduktan sonra, 1965 seçimleri gelmiş, 1969 seçimleri gelmiş, bu seçimleri de yapabilmiş, ama 1971'de yeniden, bir yarı müdahale ile karşı karşıya kalmış, 1973 seçimleri gelmiş, 1977 seçimleri gelmiş, 1980 müdahalesi ile karşı karşıya kalmış ve daha sonra 1983'den itibaren, yeniden çok partili seçime geçilmiş ve bu seçimler 1987'de, 1991'de, 1995'te, 1999'da ve en son da 2002'de yapılmıştır. Bütün bu silsile içinde, Türkiye, tek partili rejimden çıktuktan sonra, onbeş tane seçim yapabilmiştir. Onbeş seçimi yapmayı başarabilmiştir. Bunu çok önemserim. Yani bütün bu olup bitenlere rağmen, Türkiye'nin, başını suyun üzerinde tutabilmiş olmasını çok önemserim. Netice itibarı ile bugün Türkiye, aslında halkın hür ve serbest iradesi ile seçilmiş bir parlamentoya, seçilmiş bir parlamentonun hür iradesine dayanan bir hükümete, hür yargıya, hür parlamento kürsüsüne, hür medyaya, hür üniversiteye, hür meydana, hür vicdana, hür sokağa, hür meslek kuruluşlarına sahiptir. Bu, tümü ile olmasa bile demokrasidir. "Demokrasi nedir?" diye arıyoruz, bu, demokrasidir. Demokrasi hür ve serbest seçimdir. Bu yoksa, bundan sonrası yoktur.

Bizim, geçen 50 sene içinde, benim de içinde bulunduğum büyük mücadele, bana göre başarıya ulaşmıştır. Çünkü benim ülkemde hür seçim yerleşmiştir. Hür seçim yerleşmiştir demek şudur: Bu ülkenin vatandaşlarını eşit yapan seçimdir. Herkesin bir oyu olacak. Herkes bu ülkenin idaresine iştirak edecek. Herkes tebaa olmaktan çıkacak, vatandaş olacak ve herkes, bu ülkenin eşit haklara sahip vatandaşı olacak, eşit fırsatlara sahip olacaktır. Nimet buradadır. Bu nimet aslında kaybolduğu zaman, farkına varılan bir nimettir. Neden 140 ülke demokrasinin peşinden gidiyor? İşte bundan dolayıdır. Bizim demokrasimizle ilgili olarak söylenen pek çok söz var. Biz kendimiz de söyleriz, tabii söyleyeceğiz. Onlardan bir tanesi şöyle söylüyor: Diyor ki; Türklerin demokrasi deneyimi önemli sorunlar yaşadı. Ağır engellerle karşılaştı. Ancak bütün bunlardan sağ çıkmayı başardı. Bugünü tarif ediyor. Bu-

gün başımız suyun üstünde mi? Evet. Bu sorunlara ve engellere karşın, Türk demokrasisi benzer deneyim ve geleneklere sahip ülkeler arasında, en başarılı olanıdır. Bundan sonra, diğerleri için bir model oluşturabilir. Türkiye örneğinde sapmalar ve müdahaleler olmuştur. Bunlar büyük gerilimlerin, sınırlı demokratik deneyimin bulunduğu durumlarda çok şaşılacak bir şey değildir. Önemli ve ayırt edici olan ise, her saptadan sonra demokratik süreçler tekrar rayına oturtulmuş ve Türk halkı özgürlük ve demokrasi yolculuğuna devam etmiştir. Bu ünlü tarihçi Bernard Lewis'in Türkiye'ye bakışıdır. Tabi buna tümü ile iştirak edersiniz-etmezsiniz, bunlar çok su götüren şeyler ama, burada söylediği şey şu: Türk halkı özgürlük ve demokrasi yolculuğuna devam etmektedir. Bu olmuyor, deyip geri çekilmek yok! Türk halkı, her sandık önüne geldiğinde meselelerini sandıkta halletmeye karar vermiş ve hep koşarak sandığa gitmiş, beğenmediği şeyleri sandıkta tasfiye etmenin yolunu aramış ve bulmuştur. Tabi ki burada deniyor ki; "önemli ayırt edici olan her saptadan sonra demokratik süreçler, tekrar rayına oturtulmuştur" tamam ama, bunun da bir maliyeti olmuştur. Bu maliyeti Türkiye, Türk halkı, tecrübe hanesinin bedeli olarak defterine yazmıştır.

Her şey 1923'te Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile başlıyor. Ama ondan öncesi var. Öncesinde ne var? Tanzimat Fermanı var 1839'da. Tanzimat Fermanının nesi var? Fransız İhtilalinden aşağı yukarı elli sene sonra 1789-1839. Elli sene sonra Fransız İhtilalinin meydana getirdiği yurttaşlık olayı, yani, hükümdarın hükmettiği kişiyi, siz alıp, yurttaş yapıyorsunuz. Eşit haklarla mücehhez kılıyorsunuz, sonra, yönetim yetkisini de ona bırakıyorsunuz, Fransız İhtilali bu. Ama, 1839 Fermanı ile ne getiriyorsunuz? Şunu getiriyorsunuz: Mal, can ve ırz teminatı veriyorsunuz. Bunun altını çizelim, ülkeyi yöneten hükümdar, tebaasına hukuk hakimiyeti, yani, yargı hakkı tanıyor. Yani, mahkeme etmeden kimseyi cezalandırmayacağını teminatını veriyor. Ne teminatı veriyor tebaasına? Geliri olmayandan vergi almayacağını, geliri olandan da geliri nispetinde vergi alacağını teminatını veriyor. Mal, can, ırz emniyeti, yargılanma adil hakim önünde yargılanma hakkı, adalet olayı ve vergide adalet olayı gibi yönetilenleri fevkalade yakından ilgilendiren hususları teminat altına alıyor. Bu, o ihtilalin bize olan intikalidir. Ama ondan sonra, orada kalmıyor. Sonra geliyor Islahat Fermanı

(1856), orada da kalmıyor, geliyorsunuz 1876 Kanun-i Esasi'ye, yani anayasa. Anayasa nedir? Anayasa'nın demokrasi-deki yeri nedir? Anayasa, halkla devletin mukavelesidir. Bu bir kontrattır. Yani orada halkın hakları, vatandaşın hakları, vecibeleri vardır. Devletin yetkileri vardır. Devlet bu yetkileri kullanırken hangi şartlar altında kullanacaktır, bunlar olacaktır. 1876 Anayasası budur. Yaşamamıştır. Nihayet 1908'e gelinmiştir. 33 sene sonra, 1908'den sonra da İkinci Meşrutiyet gelmiştir. Yani biz, 1. Dünya Savaşı öncesinde Türkiye'de çok partiyi tanıyoruz. Çok parti var, Anayasa'yı tanıyoruz. Anayasa var. Zaman zaman basın hürriyeti var. Zaman zaman, başka hürriyetler var, bunların kullanılması ile ilgili pek çok uygulamalar var. Eğri doğru, bugünkü şartlara uymaz, ayrı mesele, ama o günün şartları içerisinde bunların

maya yöneldiği zaman, altında bir birikim var. Bu birikime dayanarak, Cumhuriyet'i kuruyor.

Tek partiden, çok partiye geçilmiştir dedim, çok parti kolay olmamıştır dedim, çeşitli arızalara uğramışızdır. Bunların herbirisi çok konuşulmuştur. Arızaların, bilhassa askeri müdahaleler, her birisi için çok konuşulmuştur. Müdahale olup bittikten sonra, muayyen bir süre sonra, tekrar eski idareye dönülmüştür, yani anayasal idareye dönülmüştür, izleri kalmıştır dedim. Şunu çok önemseyerek söylemek istiyorum; Bir Kanun-i Esasi, yani Teşkilat-ı Esasi Kanunu olsun Osmanlı Devleti'nin diye çırpınan bir adam var, bu; Mithat Paşa'dır. Kanun-i Esasi'yi yazan, yani daha doğrusu kaleme alan Mithat Paşa'dır. Mithat Paşa, 1876'da padişahın talimatı üzerine Kanun-i Esasi'yi ilan etmiştir. Sonra, kendisi başbakan olmuştur.

1950 seçimlerinde çok partinin, o günkü çok partinin idaresi, sel gibi taleplerle karşı karşıyadır. Türkiye'nin üzerindeki örtü kalkmıştır. Bu örtünün altından, halk dediğimiz olay çıkmıştır. Bu halk yok muydu? Hep vardı. Yalnız, tek partide halk değildir aslolan, tek partide aslolan devlettir. Devlet vergi alır, asker alır. Devlet alır. Çok partiye geldiğiniz zaman devlet verme durumundadır. Devlet aldığı karşılığını da verme durumundadır. Hizmet verecektir. Hizmet yani yönetirken hizmet verecektir. Ayrıca, uygarlığın nimetlerini halkına götürme bakımından hizmet verecektir.

Türkiye'de çok partili dönemin başlangıcı olan on yıl, yani, Demokrat Parti idaresinin bulunduğu on yıl çok hareketli bir dönemdir. Bir ihtilalle neticelenmiştir. Burada da birçok insan var tabi. Herbirinin ismini saymak durumunda değilim. Burada da gerek demokrasinin bayrağı, gerekse halk idaresinin bayrağı halkın sevgilisi haline gelmiş bir insan var; Adnan Menderes. Ben bu ülkenin idaresinde elli sene buldum. 1950'den beri de olup bitenlerin hepsini biliyorum. 1962 yılından itibaren de fiilen siyasetin içindeyim. 1965 yılında halkın yüzde 53 oyunu alarak başbakan oldum. 40 yaşındaydım. Bir heyecanın, bir bayraktarlığın sahipliğine koştum. Ondan sonra birtakım olaylarla karşı karşıya kaldım. Kendim, karşı karşıya kaldığım olayları hiç büyütmedim. Bir olay hiç içime sinmemiştir. O da Adnan Menderes'in başına gelen facia. Ben burada siyaset yapıyor değilim, siyasetin

hepsinin kaynağı Avrupa. Bunları biz icat ediyor değiliz. Avrupa icat ediyor, biz alıp kullanıyoruz veyahut da burada etkileniyoruz.

Türkiye'nin birçok aydını Avrupa'ya gidiyor, orada gördüklerini Jöntürkler diye, genç Türklük diye, Türkiye'ye getiriyor. Türkiye'deki yenilik hareketleri böyle oluyor. Netice itibarı ile büyük Atatürk Cumhuriyeti bir Avrupa projesi olarak kur-

nerede yapılacağını da bilirim ve yaptım da. Ben, burada size benim söylediklerimin, bir gün eğer tarih yazanlar veya acaba bu işler nasıl oldu diye bir madalyonun başka yüzünü bilmek isteyenler olursa onlara yardımcı olmak için bunları söylüyorum. Evet, Türk demokrasisine pek çok hizmet eden insan olmuştur, isimsiz kahramanlar, onların çoğunu ben bilirim. Bunları teker teker saymıyorum, fakat, bunların bir bayraktarı var. 1876'dan bu yana geçen, nihayet Cumhuriyet tek parti idaresi, çok parti idaresi, bunların hepsi içerisinde söylediğim gibi, bir Mithat Paşa'nın başına gelenlere çok üzülüşümdür, üzölmeye devam ederim. Bir de rahmetli Adnan Menderes'in başına gelenlere üzölmüşümdür, üzölmeye devam ederim. Yalnız, ne Mithat Paşa'nın bıraktığı şey orada kaldı, ne Adnan Menderes'in bıraktığı şey orada kaldı, hepsi yürüdü gitti, devam etti. Çünkü, devamlılık millette olduğu zaman, onu söküüp çıkarıp atmak mümkün değildir.

Demokrasi diyoruz. Bu demokrasi dediğimiz olay nedir? Demokrasi dediğimiz olay, çok parti idaresidir. Çok parti idaresi, aslında, milletin hakimiyeti demektir.

Milletin hakimiyeti nasıl olacaktır? Yönetenler ve yönetenlere karşı olanlar bulunacaktır. Siyasi iktidar ve siyasi muhalefet olacaktır. Siyasi iktidar her rejimde vardır. Rejimi demokrasi yapan, siyasi muhalefettir. Siyasi muhalefet hür olacaktır, serbest çalışabilir olacaktır ve iktidar alternatifi olacaktır. Halk, siyasi iktidardan soğuduğu zaman veya onu değiştirmek istediği zaman, kuvvete, zora başvurmayacak. Siyasi iktidarı yine oyları ile değiştirecek, peki ama kimi getirecek, işte, onun alternatifi orada olacak.

Demokrasi kurallar rejimidir. Eğer bu kurallara uyulursa, hiç zora başvurmadan her şey hallolur. Yalnız burada önemli olan bir hadise, halk kimdir? Halk nedir? Halka inanabilir miyiz? Bilhassa aydınlar için bunu söylüyorum. Halka inanabilir miyiz? Halk dediğiniz bu mu? Yani, bu dediğiniz kim? Eli nasırlı, şalvarlı, fötrü, kravatsız ve eğitimsiz! Halk, bu. Buna inanabilir miyiz? Ona inanamayacaksınız demokrasiyi yapamazsınız. Yaptığınız başka bir iştir, hiç kendi kendinizi aldatmayın. Sanıyorum ki Türkiye'de biz bu merhaleyi aştık. Şahsen benim içinde bulunduğum mücadele de bunun mücadelesiydi. Bu ülkenin insanını, her kişisini, bu ülkenin eşit haklara sahip insanı, vatandaşı, yapma mücadelesiydi. Bunu

aştık, ama kolay olmadı, onu söyleyelim.

Dünyanın her yerinde halkla elit arasında bazen çok açık, bazen daha az açık, bazen gizli bir çekişme olmuştur. Çok kere, eğer elit halkı beğenmiyorsa o zaman halkın iradesine başvurma, bir şekil tamamlamaktan ibaret olur. Şeklin noksanını gidermekten ibaret olur. Ne zaman ki halkın iradesine başvurma, şekil noksanını gidermekten ibaret olur, orada demokrasi yoktur. Onun adı kuasi, şibih demokrasidir. Şekli. O, kendi kendinizi aldatmaktır. Demokraside eğer güç arıyorsanız, kudret arıyorsanız, mutlaka halkınızı kucaklayacaksınız. Halkınızı, kendinizin ve rejimin sahibi yapacaksınız. Usullerine göre, yine siz idare edeceksiniz ülkeyi, yine elit idare edecek. Ama, elit okumuş aydın onu kastediyoruz. Aydınlar bir ülke olmaz. Nerede ki aydınlık halk kucaklaşabildi, kucaklaşma sıcak oldu, nerede ki aydın halkını yönetime ehil saydı, nerede ki aydın halkını küçümsemekten çıktı, orada bu iş yürür.

1960 patlaşının bana göre en önemli sebebi, aslında Türkiye'de iktidarın tek partiden Cumhuriyet Halk Partisi'nden, Demokrat Parti'ye geçme hadisesi değildi, Türkiye'de iktidarın, yönetenlerden, yönetmeye alışmış olanlardan, halka geçmesiydi. İtiraz bunaydı. Sonradan biz bunu, kuyruk dalgalarını yendik. Sonradan, bu biraz daha devam etti. Bizim burada yaptığımız en önemli iş: -bunu herkesin bilmesini istiyorum- Biz burada kavga çıkarmadık. Yani halkın hukukunu korurken, halkı, devletin kurumları ile ülkenin eliti ile kavga eder hale getirmedi. Bir çok şeyleri yuttuk. Bağırımıza bastık ve dedik ki bizim görevimiz bu ülkeye zarar vermemektir. Bedeli ödeyelim. Aziz olan ülkedir. Aziz olan oydu. Aziz olan, milletin bütünlüğü birliğiydi. Aziz olan, devletin yararıydı. Bunun için biz, birtakım faturaları ödedik. Gayet açıklıkla söylüyorum; ben altı sene yüzde 7 kalkınma hızını yüzde 5 enflasyonda götürdüm. Türkiye'yi katladım. Gelip benim elimden, "parlamento ve hükümet, süregelen tutum ve davranışı ile ülkeyi uçurumun kenarına sürükledi" diye iktidar alındı. Benden, kurulacak bir hükümeti, benim dışımda kurulacak bir hükümeti desteklemem istendi. Ben, kurulacak

hükümete destek verdim. Birçok kimse taahhüp etti. Neden destek verdim? Aradan 35 sene geçmesine rağmen, ben bunu izah etmede hala sıkıntılar çekerim, neden destek verdim? Çünkü, bu yanlıştı. Bunun yanlış olduğu görülmeliydi. Bunu, yine parlamento zeminini açık tutarak orada aşmalıydık. Me-sele oydu. Aştık, netice itibarı ile. Yanlış olduğu görülmüştür. Bizim ülkemizde bütün bu sıkıntılar olmuştur, bunlar aşılmıştır. Bugün gelinen noktada aradığımız şey daha iyidir. Daha iyiyi arıyoruz. Demokrasinin bütün kurum ve kuralları mevcuttur ülkemizde. Bütün olay uygulamadır. Nasıl uygulanacağıdır.

Yalnız dünya değişti. 1989 Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, ondan evvel, 1980'lerin başında dünya çok değişti. Şöyle değişti. Devletin fonksiyonu değişti. Devletin fonksiyonunu değiştiren olay, tabii ki demokrasinin temel prensiplerini değiştirmiyor. Yine hür ve serbest seçiminiz olacak, yine iktidarlar kansız, kavgasız, entrikasız, sancısız değişecek, yine asker, sivil idarenin kontrolünde, emrinde olacak. Yine, hür yargınız, hür medyanız, hür muhalefetiniz, hür sokağınız, hür vicdan olacak, yine yönetenlerle yönetilenler hesaplaşacak, bütçe hakkı dediğimiz hak ve yine yarın korkusu olmayacak ülkemizde. Bunlar, yine olacak da, bir başka şey olacak, bireyin fonksiyonu ile devletin fonksiyonu; bireyin görevleri ile, yetkileri ile, hakları ile ilgili bir yeni düzen ortaya çıkmıştır. Bugünkü dünyada, devlet yeni fonksiyon kazanmıştır, der-

ken, bütün demokratik ülkeler üç şeyin peşindedirler. Birincisi; demokrasinin kendisidir. Tamam kural var ve kurum var. Onun yanında insan haklarıdır, insan haklarını ancak demokrasi ile sağlayabilirsiniz. Bir başka olay da piyasa ekonomisidir. Devleti, sadece bir hukuk kurumu olarak görmezsiniz. Devlet, yöneten bir devlet olacaktır aynı zamanda, yani, rejiminiz yöneten bir rejim olacaktır, aynı zamanda, doyuran bir rejim olacaktır. Eğer, halkınız yönetilemiyorsa yani adil bir idareniz yoksa, etkin bir idareniz yoksa, ülkede huzuru, sükunu, asayişini sağlayamıyorsanız, kanunlarınızı hakim kılamıyorsanız, bu ülkeyi yönetemediniz demektir.

Yönetme iki şekilde olabilir: Yönetmenin bir tanesi, pax romana olur yumrukla ve bir tanesi demokratik otorite ile olur. Demokratik idare ile devleti yöneteceksiniz. Yönetilebilirlik şartı. Bir başka şart ise; doyurma, halkınız doycak, aç kalmayacak. Öyle imkan yaratacaksınız ki halkınız doycak. Üçüncü şey; yargı sisteminiz işleyecek, adalet tevzi edilecek. "Adalet mülkün temelidir" denilmesinin sebebi bu.

Dünyada mevcut ülkelerin gayri safi milli hasılası, şöyle bakın, 31 trilyon dolar 192 ülkenin gayri safi milli hasılası var. 2004 yılı itibarı ile. Bu, 31 trilyon dolar gayri safi milli hasılanın yüzde 87'sini, yani, 27 trilyon dolarını, 86 tane hür ve serbest ülke alıyor, yüzde 6'sını, 58 kısmen hür ülke alıyor, yüzde 7'sini de 48 tane hür olmayan ülke alıyor. Yani demokrasiye neden koşulduğu görülüyor mu? Halen, 87 ülke, gayri safi milli hasılanın en yüksek kısmını alıyor. Onun için, biz de zengin olalım diye, zenginlikte, burada yalnız bunu işletebilmenize bağlı bugün geldiğimiz yerde, çok önemli hadise, sisteminizi acaba demokratik insan haklarına dayalı, pazar ekonomisine dayalı hale getirebilir misiniz? Pazar ekonomisinin birinci şartı ve bu sistemin birinci şartı, bu üçü birbirine bağlı, devleti tümüyle ekonomik işlerin içinden çıkaracaksınız. Karma ekonomi devri son bulmuştur. Devletçilik devri de son bulmuştur. Bunları yapmazsanız, kırtasiyecilik ve koropsiyon suistimal devri devam eder.

Başka bir olay daha var, orta yerde bölgesel işbirlikleri kuruldu. AB bunlardan biridir. Burada, ulus devlet dediğimiz devlette önemini çok kaybetti. Ulusal parlamentolar, acaba ulusal hükümlerlere ne kadar sahip olacaklar? Bunlar, önümüzdeki günlerin tartışılacak konularıdır. Yani, bir

çeşitli ulusların biraraya gelip meydana getirdiği birliklerin beraberliklerin Fransız İhtilali'nin veya Amerikan İstiklal Beyanname'si'nin veya daha sonraki gelişmelerin demokrasiye getirdiği bir takım kurumlarda ne çeşit tadiller yapacağı, önümüzdeki günlerin meselesidir.

Türkiye'nin önünde duran en önemli sorun, daha iyi bir demokrasiyi işletmek, ülkeyi daha iyi yönetilir hale getirmek ve bireyi mutlaka, hem zenginliğin, hem bu hakların odağı yapmaktır. Bu ülkenin kalkınmasını, bundan sonra devlet, ortamı hazırlayacak, fertlerine bırakacaktır. Bu ortamı meydana getirmek, devletin işi. Bunları yapabilmek için, milletin geleceğine, kendine, demokrasiye güvenmesi lazım. Bunları yapacak olan siyaset ve siyasetçidir. Siyaset ve siyasetçiye olan inanç, Türkiye'de zaafa uğramıştır. Bu şekilde Türkiye sorunların içinden çıkmakta zorluk çeker. Siyasetin iyi olmadığı zamanlar vardır. Siyasetin içinde iyi olmayan kişiler de vardır. Her grubun içinde vardır. Ama siyaset, halkla devlet arasında köprüdür. Siyaseti inkar ettiğiniz yerde, o zaman bu sistemi yürütemezsiniz.

Ne zaman halk demokrasiden uzaklaştı, o zaman o ülkelere diktatörlük gelmiştir. Hitler'i, Mussolini'yi çıkaran Avrupa halkı, niçin o duruma düştü? Sonra bir daha nasıl anladı onların değerini? Şimdi, Avrupa halkı, altın devrini yaşıyor. Tabi ki iyi yönetilemeyen ülkelerin, demokrasiye sahip çıkmada ısrarlı olmamaları da o neticeyi hasıl eder. İyi yönetimi, mutlaka devletin halkla birlikte gerçekleştirmesi lazımdır. Halkın iştiraki olmayan bir yerde iyi yönetim yapmak mümkün değildir.

Türk demokrasisinin bir çok mezziyetleri var, bir çok güzellikleri var, bir çok kazançları var, bir çok da eksikleri var. Bu eksikleri tamamlamak, bugünkü ve bundan sonraki nesillerin işi. Burada üniversitelerimize de çok iş düşüyor. Hukukçularımıza iş düşüyor. Bu ülkenin eksikliğini, noksanını söylemek, siyaset yapmak değildir. Ülkenin temel meseleleri hakkında konuşmak, güncel siyasete karışmak değildir. Yanlış şudur, doğru budur, bilim bunu söyleyecektir. Yanlış ve doğruyu objektif bir biçimde söyleyecektir. Siyasetçi bundan alınmayacaktır. Siyasetçi bundan memnun olacaktır. Zaten siyasetçisi, bilimi, halkı, beraber çalışmadıkça demokrasiyi istediğimiz yere götüremeyiz.

SORULAR VE YANITLARI

Halen başkanlık sistemini istiyor musunuz?

İstiyorum hala. Gerekçem şu: Better governments, yani daha iyi yönetim. Biraz anlatmaya çalıştım, fakat ancak ucunu söyleyebildim. Daha iyi yönetimi başaramadıkça demokrasiyi yaşatmak mümkün değildir. Eğer, demokrasi, bir ülkeyi yönetmiyorsa, yönetemiyorsa, halkını doyurmuyorsa, doyuramıyorsa, o zaman, idare edilmiyor demektir o ülke. Etkin yönetim, aynı zamanda demokratik şartları koruyarak yapılmalıdır. Bütün dünya bir etkin yönetimin arayışı içindedir. Etkin yönetimin şartları: Her şeyi daha iyi, daha çabuk yapacaksınız ve halkın yüzünü güldürecek, halkı mutlu yapacaksınız.

Demokratik devlette karar mekanizması çok ağır işler. Ondan dolayı da demokratik devleti bırakıp, diktatörlüğe kayanlar vardır. "Birisi gelse, şu işleri düzeltse" diyenler vardır. Birisi gelir, o işleri düzeltir, ama "seni de düzeltir bir yerde." Ona heves edenlerin hepsi, bana göre neticede zararlı çıkar. Anam yandım der, ama gidecek yer bulamaz. Canım, koyuverelim gitsin. Olmaz! Yargı iyi işlemelidir dedik. Altı senede bir davayı karara bağlayan mahkeme olmaz. Bundan evvelki danıştay başkanlarından birinin söylediği şeydi : Başka ülkelerde ve AB'de iki senede karar çıkıyor. İki senede karara bağlanmayan bir ülkede, o ülkeyi hür ve serbest saymak, demokratik saymak, mümkün değil. Altı senede karar aldığı zaman karar değerini kaybediyor. İşleteceksiniz. Başkanlık sistemi aslında şudur. İstikrarsızlıkları kaldırır orta yerden. Yani, hükümet kurduydu, hükümet dağıttıydım, yeniden hükümeti kurduydu, yok! Bir başkan seçer millet. Kimi isterse onu seçer. Birisini seçer. Yine birden fazla adam milletin önüne çıkar, birisini seçerler. Dört sene için seçer, beş sene için seçer, kaç sene ise. O hükümetini kendisi seçer. Yani filanca adamı hatır için vekil yaptım, eğer onu yapmazsam gurubum dağılır. Filanca adamı bilmem ne yaptım, yok. Filanca adamı getirir seçer. Misal vermek istemiyorum. Yanında çalışan birisini getirip Dışişleri Bakanı yaptı adam. Böyle görüyorum. Yani, yönetmede birlik şarttır. Ne zaman ki kudreti taksim ettiniz, o, yönetilemez hale gelir. Başkanlık sistemini Türkiye'de yönetimden bunaldığımız zamanlarda istedim. Yönetilemiyordu. Seçime gidiyoruz, siyaset Türkiye'de parçalı.

Biraz evvel anlattığım müdahaleler, siyaseti parçalamış. Dedim ya; gidildi, gelindi, gidildi, ama bunun da bedeli oldu. Yani, bu parçalanmayı da kısa zamanda ortadan kaldırmak mümkün değil. Tek parti hükümeti çıkarmıyor. Koalisyonlarla idare edeceksiniz. Avrupa koalisyonlarla idare ediliyor, Avrupa meselelerini bitirmiş. Ben, meselelerimin çoğunun başlangıcındayım. Öyleyse; bana, hükmeden demokratik idare lazım. Hükmeden idare demiyorum bakın! Hükmeden demokratik idare lazım. Yani ben diktatör aramıyorum. Gücünü, yetkisini kullanan ve hesabını veren idare arıyorum. Diktatörde hesap yok. Yapacak, hesabını verecek. Dört sene sonra çıkacak halkın karşısına, orada da verecek, ben şunu yaptım, ben bunu yaptım diyecek. Kamuoyu bunu kontrol edecek. Onun için isterim başkanlık seçimini.

Eninde sonunda, on sene içinde Türkiye başkanlık sistemi deneyecektir. Yalnız Türkiye değil Balkanlar da, Orta Avrupa da, Doğu Avrupa da Baltıklardaki bütün idareler de deneyecektir. Ve bakın Balkanlar'da benim bildiğim pekçok dostum ve arkadaşım var oralarda. Başka yerlerde de var. Cumhurbaşkanı ile problemi olmayan hükümet yok değil mi? Hükümetlerin hepsi, aşağı yukarı Cumhurbaşkanı ile problemlidir. Ben Başbakanlık da yaptım, Cumhurbaşkanlığı da yaptım. Ben de o günün Cumhurbaşkanıyla problemliydim. Ben Cumhurbaşkanı oldum, benimle başkaları problemliydi. Demek ki bu sistemden geliyor. Sistem, sizi problemliy hale getiriyor. Çünkü Cumhurbaşkanı orada otururken diyor ki, ben hiçbir şeye karışmayacak mıyım burada. Ben neyim burada. Onu gidip kıskırtanlar da oldu, bizden önceki dönemlerde. Sen, burada Sultan Reşat'ın dediler Cumhurbaşkanına. İttihat ve Terakki söyler, sen yaparsın gibi, o çeşit şeyler. Onun içindir ki daha iyi idare arıyorsanız, başkanlık sistemine geçeceksiniz. Yalnız başkanlık sistemi, hazımlılık ister. Seçtin mi bu adamı, evet, dört sene bekle, beğenmiyorsan, ikinci senede indirmeye filan kalkma. O zaman dönüp askeriyeye "Ne duruyorsunuz? Hadi bakalım" gibi telkinler olmaz. Ordunuzu rahat bırakın. Ordunuzu tahrip etmek istiyorsanız, siyasete sokun. Yapılacak en kestirme

yol budur. Onun için söyledim, burada demokrasinin tarifinde askerinin sivil idarenin emrinde olduğu asıldır.

Siyaset, insanı canından, malından ediyor ama tadına yine de doyumuyor. Bu söz size aittir.

Doğru bana aittir bu söz. Bana ait daha birçok söz vardır. Her birini sayarsanız, alır, yani sağlığınıza, servetinizi, malınızı, mülkünüzü alır, hatta daha evvel anlattığım şekilde, canınızı da alır, hepsini alır. Ama yine de siyaseti yapanlar bulunur. Bu iş, iyi bir iş değil, gitmeyelim bunun peşinden demez. Bir arkadaşımız doğunun büyük devlet adamlarından bir söz getirdi, diyor ki: "Siyasetin bir kapısı vardır. Üstünde girilir yazılır." Çıkılır yazan kapı yok.

Geçmişe baktığımızda, şurada hata yaptık, bugün olsa şöyle yapardım dediğiniz oldu mu?

Tabi tabi! Onu demezsek, yani hiçbir şey öğrenememiştir demektir, öğrendik epeyce şey.

Sizce, 1980 darbesi neden oldu, bu darbeyi sizler engelleyemez miydiniz? 80 darbesini yapanlar yargılanmalı mı?

80 darbesi şundan oldu: Devlet büyük bir çöküntüye uğradı. O günler bir daha gelmesin. Devlet, yönetilemez hale geldi. Falancanın kabahatı, filancanın kabahatı ayrı mesele onlar. Devlet sokağı kontrol edemez oldu. Neye rağmen? Sıkı yönetime rağmen. En son deneyeceği sıkı yönetimdi ve yapanların yanına kar kaldı. Ceza müessesesi işlemedi. Zaten, bizim sistemimizdeki en önemli eksikliklerden bir tanesi, yapanın yanına kar kalmasıdır. Yani, ceza müessesesinin işlemedeki ağırlıktır. Mahkemelerin geç bitmesi, arkasından affın yetişip verilen cezayı da tesirsiz hale getirmesidir. Böylece ibret-i müessire olmuyor, ıslah-ı nefis olmuyor, ikisi de olmuyor. Cezanın hedefi o bu engellenemez miydi? En çok ben uğraştım engellemeye, bir daha bu iş olmasın diye, olmadı, yani o günkü askeri yönetim daha doğrusu kumanda heyeti işi kendilerine tam yetki verilmeden toparlayamaz durumda idiler. Tam yetki ise, devleti bize teslim edin onu yapamayız biz. Ne olacaktı? O zaman devleti kendileri teslim aldılar demektir, kendileri yapmak durumunda oldular.

Yapanlar yargılanmalı mı? Türkiye’de o yol açılmadı. Onların çok faydası olduğuna da kani değilim, açılmadı o yol çünkü. Şimdi ne olacaktı bunlardan çok şey öğrenmiş olalım da bir daha olmasın, yalnız, şunu da ifade edelim ki halk evvela can ve mal güvenliği peşindedir. Can, her toplumda hür olmaksızın önce gelir. Yalnız bizim toplumumuzda değil. Vatandaş; “Kardeşim anladık demokrasiyi, ama sabah ben evden çıkıyorum akşama geleceğim belli değil, çocuğum evden çıkıyor, okula gidiyor, akşama geleceği belli değil, ben böyle demokrasiyi ne yapayım” der. Bu, yönetemez demokrasidir. Halk, haklıdır orada. Yalnız başka bir söz daha var; “Güvenlik için hürriyetten vazgeçenler kısa zaman içinde her ikisinden de olurlar” diye, bu da doğru, yani, hürriyetten vazgeçtiğin zaman güvenlik gelmiyor ki, zulüm geliyor, keyfi idare geliyor. O zaman, işin içinden çıkılmıyor. Gene de hukukun içinde her şeyi götürmek lazım.

Her şeyi yapabildiniz mi? Tekrar göreve gelseydiniz, neler yapmak ya da neleri değiştirmek isterdiniz?

Bugün Türkiye’nin istediği şeyler, hükümetlerden Türkiye’yi yönetenlerden, siyasetçilerden istediği şeyler, dünkülerden farklıdır. Zaten, bugünkü imkanlar da dünkülerden farklıdır. Dün, Türkiye’nin altyapısı yoktu 60’lı yıllarda. 50’li yıllarda hiçbir şeyi yoktu. Elektriği yoktu, çimentosu yoktu. İğneden ipliğe her şeyi satın alan bir Türkiye’ydi. Ben, toplu iğne fabrikası açtım, 1967’de. Bugün her şeyi yapan bir Türkiye. Bir sanayi ülkesi. Dünya da değişmiş. 1965’te Türkiye’nin ihracatı, 410 milyon dolardı. Bugün Vestel şirketi, 1,5 milyar dolar ihracat yapıyor. Ford fabrikası, Kocaeli’de bataklıkta kurulan fabrika, 750 milyon dolarlık ihracat yapıyor. Bugünkü şartlar değişmiş, dünya değişmiş, her şey değişmiş. Bugün yapmak istediğimiz şeyleri dün yapamazdık.

Bugün ben istiyorum ki devlet girişimcisinin önünü açsın. Dün Türkiye’nin girişimcisi yoktu ki neyin önünü açacaktım ben? Bugün Türkiye’nin yapacağı şey, vatandaşın önünü açmaktır. Onu teşvik etmektir, onu beceri ile teçhiz etmektir. Bugün, Türk Üniversitesi, 300 bin mezun veriyor. 51 ülkede benim işadamım var, dünya çok değişmiştir. On senede yaptığımız şeyler, 1,5-2 senede yapılıyor artık. Türkiye’nin müthiş bir inşaa gücü var. Bu Türkiye’yi daha da hızlandırmak lazım! Onu yaparız. Bugün yapılacak iş odur.

17 Aralık’ta bir değişme olacak mı? İktidarın egemenliğimizden bu kadar taviz vermesi doğru mu?

17 Aralıkta normal olarak aklın gereği ve aslında bana göre, insanlığın da gereği, AB’nin Türkiye’ye “şu tarihten itibaren, sizinle müzakereye başlıyoruz, şartsız!” demesi lazım. Çünkü, ona angajedir. Onu taahhüt etmiştir. Yani, Komisyon raporu, eğer derse ki “AB ile müzakerelere Türkiye başlamalıdır, biz bunu onaylayacağız” diyenlerin şimdi sözlerini yerine getirmeleri lazım. Komisyon raporu böyle dediğine göre 17 Aralıkta tarih verilmesi lazım.

İktidarın, egemenliğimizden bu kadar taviz vermesi doğru mu? Şimdi, yeni bir dünya teşekkül ediyor, AB’nin etrafında. Herkes egemenliğinden de, ulus devlet şeklinden de bir şeyler veriyor. Zaten bugün, BM’in, NATO’nun, Avrupa Konseyi’nin üyesi iseniz; birçok şeyi vermişsiniz demektir. Yani, hükümlerinizden birçok şeyi bırakmışsınız demektir. Bugün, bağımsızlık kavramı değişmiştir. Bağımsızlık kavramının yerini, karşılıklı dayanışma almıştır. Yalnız siz veriyor değilsiniz. Onun içine giren herkes veriyor. Alman veriyorsa, İngiliz veriyorsa, Fransız veriyorsa, ben de vereceğim. Onlar vermiyor da ben veriyorsam, o olmaz. O kapitülasyon olur. Dikkat edilecek şey odur. Başkası ne kadar veriyorsa, ben de o kadar vereceğim, aksi halde ‘burada işin ne’ derler adama! Başkasının şartlarını yerine getireceğim. Tabi ki

egemenliğimizden henüz bir şey verilmiş değil de Kıbrıs ile yapılan şey yanlış. Türkiye, yanlış hareket etmiştir. Çünkü, Kıbrıs 40 sene bizim milli davamız dedikten sonra, hadi bugün neyinizdir diye sorun bakalım. Söyleyin bugün neyinizdir Kıbrıs? Kıbrıs meselesinde evinden, yerinden olan Türkler, hayatlarından olan Türkler, kanı dökülen Türkler, kabahatli Türkler. 40 senedir biz bununla uğraşyoruz. Kabahati kabul edemem. Eğer orada, azınlıkta olan Türklere bu muameleler yapılmıyorsa başka türlü olurdu, ama, şu görülmüştür ki bu iki halk birarada yaşayamaz. İç içe yaşayamaz bu halklar. İki ayrı millet bunlar. İki ayrı millettense, tek millet çıkarmaya çalışacaksınız, United Cyprus (Birleşik Kıbrıs) olmaz, yanlıştır. İnşallah bir gün yanlış olduğunu anlayacaklar. Ayrıca, Kıbrıs meselesi ile Türkiye'nin AB'ye girmesinin birleştirilmesi yanlış. Verelim gitsin, tamam verin gitsin, ama, başka şeyler de verirsiniz o zaman. Verelim gitsinin sınırı yoktur. Osmanlı Devleti böyle dağıldı. Verelim gitsin, ondan sonra şunu da verin, bunu da verine gelir iş. "Bunlar ne istersek veriyor" derler.

Irak Savaşının Türkiye'ye olumlu ve olumsuz etkilerini söyleyebilir misiniz?

Söylerim. Türkiye'ye hiçbir olumlu etkisi yoktur. Olumsuz etkileri pek çoktur. Evvela elliden fazla vatandaşımız hayatını katbetti. Orada üç unsur var. Türkmenler, Kürtler ve Araplar. Bu üç unsurun üçü de Türkiye Cumhuriyeti halklarındandır. Yani Türkiye Cumhuriyeti dediğiniz zaman, bizim halkımızdır bunlar. Ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucularıdır. Onların orada birbirleriyle kavga etmesi Türkiye'nin iç huzurunu bozar, Türkiye'nin yönetimini zorlaştırır. Onların birbirleri ile iyi geçinir halde olması lazım. Şimdi bakın, Türkmenler ne duruma düşürüldü. Bir Kerkük meselesi etrafında Kürtler, Araplar ve Türkmenler kavga halinde.

Yarın başka neler olacak, onu da bilmiyoruz. Bir bağımsız Kuzey Irak devleti kurulması halinde, bunun önlenememesi halinde, bunun Türkiye'ye verebileceği zararları bugünden hesaplamak mümkün değil. Çok büyük sıkıntı olmuştur.

Sizce Amerika, Irak'a özgürlük ve demokrasi getirdi mi?

Amerika Irak'a kan getirdi, kavga getirdi ve fitne getirdi, hepsi bu.

Kıbrıs meselesinde sizce çözüm nedir? Neler yapılması gerekir?

Bence çözüm şudur : Bugünkü yöneticiler söyleyemez, Bağımsız Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti tanınacaktır. Kıbrıs'taki Türkler, kendi topraklarında hayatlarından emin şekilde yaşayacaklardır. Bu Türkiye'nin teminatı ile olmuştur. Yani, Türkiye'nin teminatı devam edecektir. Böyle bir devlet, güneydeki bir devletle, bir federasyon veya konfederasyon yapabilir. Ama ayrı iki devlet. Ayrı iki halk. Ayrı iki bölge. Başka bir çözüm yoktur. Döğol 1967'de Türkiye'yi ziyaret etti. O zaman, daha Kıbrıs meselesi bu şekilde değildi. Birtakım sıkıntılar vardı, ama, ne güneydeki Türkler kuzeye, ne kuzeydeki Rumlar güneye gitmişti. Resmi ziyaretçimizdi, ben de Başbakanıydım. Kendisine sordum: "General, bu Kıbrıs nasıl hallolur" dedim. Bir kağıt kalem alıp Kıbrıs haritası çizdi, ortasına bir hat çekti. "Üstüne Türkler gelir, altına da Rumlar gelir, ayrı ayrı yaşarlar, başka çözüm yoktur" dedi. 1975'te tam onun dediği oldu, aradan 28 sene geçti, biz hala Kıbrıs'ı nasıl çözeceğiz, diye uğraşyoruz.

Siyasilerin ve basının tüm söylediklerine karşın, yüzde kaçla iktidara gelerseniz gelin, tüm başarı iddia ve söylemlerinize rağmen hangi kurum ya da kuruluş yaparsa yapsın, yapılan tüm araştırmalardan, milletin çoğunluğu birinci derecede orduya güveniyor. Sizce, çelişki gibi görülen bu durumun gerçek nedeni nedir?

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda ordunun çok büyük görevi var. Eğer Türk Silahlı Kuvvetleri olmasaydı, Türkiye, Kurtuluş Savaşı'nı yapamazdı. Yalnız Türk Ordusu bir asilzadeler ordusu değildir. Türk ordusu Türk Milletinin ordusudur. Oradaki subay da, er de Türk Milletinin içinden

gelir. Subay, başka ülkelerin bazılarında olduğu gibi muayen ailelerden gelmez. Subay, işçinin, öğretmenin, köylünün, çiftçinin, tüccarın, esnafın, generalin çocuğudur, halkın tam kendisidir. Böyle bir ordu, halkın ordusudur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda Cumhuriyet'i kuranlar da askerlerdir, büyük Atatürk başta olmak üzere. Arkasında İnönü, arkasında Mareşal. Gayet tabii Türk halkının askerine karşı geleneksel bir sevgisi, saygısı vardır. Bence bu hiç eksilmemelidir. Yapılan anketlerden birinci derecede Türk Ordusuna güvenilmiş olmasına Türkiye'nin geleceği bakımından çok önemserim. Bu, hiç ikinciye düşmemelidir, hep birinci kalmalıdır. Nihayet bir milletin güvenebileceği bir takım unsurlar olmalıdır. Millet, ordusuna, hakimine, üniversitesine güvenebilmelidir. Millet, öğretmenine, valisine, kaymakamına güvenebilmelidir. O zaman halk, devleti kucaklar, devlet halkı kucaklamıştır çünkü. Bizim aradığımız şey, herkesin yerli yerinde olması. Benim elimde silah var, ama, silah milletin silahı, bunu halkına doğrultursan yanlış, böyle yapan mı var? Böyle yapılıyor hale gelmesi yanlış! İşte, onun içindir ki zaten, hep bu konuşmanın özünde yatan şey, evet, birtakım şeyler oldu ama bunlara rağmen, bir süre sonra tekrar demokrasiye dönüldü.

1960 ihtilalini askerler yapmıştır. Sadece askerler mi yapmıştır? Arkasında, medya yok mudur? Arkasında, siyaset ve siyasetçi yok mudur? Arkasında, üniversite yok mudur? Arkasında, başka şeyler yok mudur? Millet, ikiye bölünmüş. Birisi evet derse, öbürü hayır diyor. Biz bu çelişkileri kavgaya döndürmedik. Ne yaptık biz? Evet dedik, bu yanlıştır. Yani, vatan için elele vereceksiniz. Bizim, 1965 seçim beyannamemizin başı bu. Siyaset dün olan şeyi, bugüne taşımaz. Dün olan şeyi, yarına da taşımaz. Onlar bir daha tekrarlanmamalı. Orduya güven devam etmelidir.

Zaten, suali söyle sormuyorsunuz; demokrasi, kesintisiz yürüsün mü, yoksa, ara sıra bir takım inkıtalara maruz kalsın mı? Eğer, halk diyorsa ki inkıtalara maruz kalsın, halkın daha öğreneceği çok şey var demektir. Demokrasi denen şey, halka güvene dayanır. Halk dediğiniz nesneyi elitti, okumuştun, okumamıştı ayrımı yapmadan tümüne güven, şimdi tümüne nasıl güveneceğiz? Bir mütearife var. O şu, halk eğer iyi atınladıysa aldanmaz. Kararı doğrudur. Zaten, bunu kabul etmediğiniz takdirde, niçin hür ve serbest seçime itibar

edeceksiniz? Nitekim, hür ve serbest seçime itibar edilmediği zamanlar oldu. Bu halkın seçtiği adamlar bunlardır, bunlar her şeyi yanlış yapmışlardır. Buradan demokrasi çıkarın siz şimdi. Halk yanlış yapmadı. Halkın yaptığı doğrudur. Bir takım yanlışlar yapılabilir. Kiminse yanlış ona aittir. Halk, oyundan dolayı muhakeme edildiği zaman veya halk, oyundan dolayı muaheze edildiği zaman, halk, oyundan dolayı suçlandığı zaman, oradan kaçın, demokrasi falan olmaz orada.

3 Kasım 2002 seçimlerinde halk, Anavatan Partisi'ni ve Doğru Yol Partisi'ni sandığa gömmüştür. Şu an Anavatan Partisi yüzde 2,5'lere inmiştir. Fakat, Doğru Yol Partisi, Sayın Mehmet Ağar'la yerel seçimlerde büyük başarı göstererek yüzde 10,1'lere yükselmiştir. Doğru Yol Partisi'nin geleceğini nasıl görüyorsunuz? Sayın Mehmet Ağar'a destek veriyor musunuz? Doğru Yol Partisi, şu an AKP hükümetinin alternatifi olarak gösteriliyor, bu konuda neler söyleyebilirsiniz?

Bu, sandığa gömme keyfiyeti, tabii, barajın yüksekliğinden geliyor. Yani doğru olan, bu siyasi partilerin sandığa gömülmüş olmaları değil. Yanlış olan ise, barajın yüksekliğidir. Barajın yüksekliğinden dolayı böyle olmuştur. Olmuştur da ne olmuştur? Seçim iki şey yapacak; bir tanesi istikrar çıkaracak, bir de temsilde adalet çıkaracak. Yüzde 35 oyla eğer yüzde 66 milletvekili çıkarıyorsanız, bu, temsilde adaletsizliktir. Temsilde adaletsizliğin, sistemin işleminde birçok zararları vardır. Bir yerden sonra eğer başarısızlık görülmeye başlarsa derler ki; "Sen kimin hükümetisin? Yüzde 35'in hükümetisin, geride, yüzde 65 var. Yüzde 65'in hükümeti değilsin ki". Başarısızlık budur. Bu denmemelidir. Hükümet, bütün Türkiye'nin hükümetidir. Şimdi, baraj yüksekliğinden doğan olay, temsilde adaletsizliği getirdi. Bu doğru değil, bundan sonra yapılacak ilk seçimde, barajın düzeltilmesi lazım. Yani istikrar çıkarsın ama, böyle yüzde 42 oyla iktidar olunmadı daha öncesinde. Yüzde 38, yüzde 40 oyla iktidar olunmadı. Şimdi, bugünkü Türkiye'de aslında bu iktidarın alternatifi yok. Alternatif olmayınca, bir sessizliğe bürünmüştür Türkiye. Böyle demokrasi olmaz. Yani, yazılı kurallara uygun her şey, fakat işleyişe geldiğiniz zaman, alternatif yok. Siyaset, yanlış sürdürmez, düzeltir. Öyleyse, bu yanlış da düzeltecektir. Ne yapacaktır? Bir alternatif çıkaracaktır. Yalnız, bu-

günkü siyasi iktidara halkın açtığı bir kredi var. Genellikle bu kredi 2-3 sene süren bir kredidir. Bu krediyi halk, ya devam ettirir, yahut da kaşlarını çatar. Kredisini geri çekmeye başlar. Bunun görüleceği yerde, siyaset kendi kendini düzeltecektir.

Şimdi, burada bana soruyorsunuz Doğru Yol Partisi'ni nasıl görüyorsunuz? Şimdi objektifliğimi, partiler üstü vaziyetimi bırakıyorum. Hoş görürsünüz değil mi? Buraya kadar, hep objektif kaldım. Şimdi bakınız! Türkiye'de sağ ve sol bölünmüştür. Sağ ve solu bölen 1981'de Cumhuriyet Halk Partisi'nin, Adalet Partisi'nin kapatılmış olmasıdır. Kapatıldıktan sonra 1983'te seçimlere sokulmayışlarıdır. Bu partilerin devamı sayılan partilerin seçimlere sokulmayışlarıdır. Devlet, kendi eli ile siyaseti parçalamıştır. Halk bunu düzelmek mecburiyetindedir. Halk bunu düzeltecektir. Nasıl düzeltecektir? Bugünkü iktidara bir alternatif çıkaracaktır. Bu, zaten, iktidarın da işlemlerini kolaylaştırır. Eğer iktidar, nasıl olsa alternatifim yok şeklinde giderse, çok keyfi gider, hata da yapar ve hassasiyetini de korumaz. Bir gün gelir bunlar bana hesap sorarlar kaygısı içinde olmalıdır iktidar. Onun için muhalefeti çok önemserim. Bir muhalefet çıkaracaktır. Efendim, bugün bir muhalefet var, bugün bir muhalefet var ama, sanıyorum ki sağın toplanacağı bir muhalefet değil bu. Türkiye'de hep sağ yüzde 70'lerde olmuştur. Çeşitli gruplar halinde olmuştur.

En büyük toplandığı yer yüzde 55-56 ile Demokrat Parti ve Adalet Partisi'nde olmuştur. Sağ ve sol -gerçi anlamları çok değişmiştir- dünyada değişmiştir. Dün sağ ve sol arasında çok büyük farklar varken, bugün Thomas Friedman'ın söylediği gibi, Pepsi Cola ile Coca Cola arasındaki fark kadardır, diyor. O kadar farka inmiştir, ama gene de vardır. Gene de geniş küteler biraraya gelecektir. Biraraya gelme, bir şeyin etrafında toplanmadır. Bir partinin etrafında toplanmadan ziyade, bir fikrin etrafında, bir hedefin etrafında toplanmadır. Bana göre, görünen, benim sağ kütelerdeki bilgime göre görünen, sağın toplanacağı yer, Doğru Yol Partisi'dir. Şimdi bana diyeceksiniz ki; "sen Doğru Yol Partili misin?" Doğru Yol Partisi'nin, kurucusuyum ben! Ben Doğru Yol Partisi'nin, altı sene Genel Başkanlığını yaptım. Bundan başka bir şey söyleyebilir miyim? Onun için toleransınıza sığındım. Sayın Ağar'ı destekliyor musunuz? Evet, büyük gayret sarfediyor. AKP hükümetinin şu anda alternatifi olarak görünüyör deniyor. İnşallah, o tahmini yapanlar yanılmış olmazlar. İnşallah öyle olur! Türkiye'ye bir hükümet lazım mı? Evet, o çıkıyor nasıl olsa. Yani, birisi çıkmıyorsa, birisi gelip oturuyor zaten. Birisinin gelip oturmaması için, bir hükümeti çıkarması lazım, bir de onun alternatifini çıkarması lazım. İşte, o zaman Türk demokrasisi kemale doğru yürür.

Şundan hepimiz emin olalım: 70 milyonluk Türkiye, dünkü Türkiye değil. Evet, gelecekteki Türkiye de değil. Yani, geleceğe ulaşması lazım. Fakat, bugün kendi kendini taşıyacak güce ve kudrete sahiptir. Hiç kimseye muhtaç değiliz. İşbirliği yapıyorsak birilerine teslim olmak için değil, almak için, vermek için. Hep alarak olmaz. Almak için, vermek için, bu dünyanın geleneği böyle. Ama biz burada, bu kıtada, ayakta durdukça, sağlam durdukça, birlik beraberlik içinde durdukça, hedefimizi iyi gördükçe, büyük Atatürk'ün yolunu kaybetmedikçe, milli birliğimizi zedeledikçe, hiçbir şey bileğimizi bükemez.

TÜRKİYE'DE DEMOKRASİ Bülent Ecevit, Eski Başbakan

Türkiye demokrasi kültürünü çok geç bir dönemde edinmeye başlamıştır. Ona rağmen 19. yüzyıl ortalarından itibaren Türkiye parlamenter demokrasi yolunda adımlar atmaya başladı. Bunda özellikle Mithat Paşa'nın çok büyük etkisi oldu.

Türk toplum yapısının bazı özellikleri, demokrasi yolunda çok etkili, olumlu ve olumsuz anlamda.

Osmanlı döneminde üst düzey yönetiminin büyük bir çoğunluğu bildiğiniz gibi padişah kulları durumundaydı. Yani özgürlükleri yoktu, kişisel hakları yoktu. Hatta maddi birikimlerini bile padişah ellerinden alabilirdi. O bakımdan devleti yönetme durumunda bulunanların aslında padişah karşısında ciddi bir yetkileri yoktu.

Ama buna karşılık Anadolu halkı bir anlamda özgürdü. Bir anlamda diyorum, çünkü bu yasal anlamda gerçek bir özgürlük değildi. Ama fiilen bir özgürlük sayılırdı. Şu ilginç örnekleri sunmak, hatırlatmak isterim:

Bildiğiniz gibi, son yıllarda Karagöz'le Hacivat çocuk eğlencesi gibi oynatılır bayramlarda. Oysa Karagöz'le Hacivat, aslında Türk halkının özgürlüğünü ortaya koymasına olanak veren bir süreçti.

Karagöz toplantılarında yönetime karşı, hatta bazen sadrazamlara karşı, büyükelçilere karşı çok serbestçe eleştiriler getirilirdi. Halk bunları severek alkışlardı. Buna bir tepki de gelmezdi. Çünkü bu bir supaptı. Bu şekilde halk baskıdan bir anlamda kurtulmuş oluyordu.

Ve üst düzey yöneticilerinin padişaha karşı hemen hemen hiçbir yetkisi olmadığı hâlde, köylülerin, sade vatandaşların sözlerine, eleştirilerine karşı padişahlıktan ciddi bir tepki gelmezdi. Tabii bunun istisnaları olmuştur. Mesela 4. Murat ve Abdülhamit bu geleneğin dışına kaçmışlardır bir ölçüde ama, halk aslında o yetkisini kullanmaya devam etmiştir.

Yalnız Karagöz'le Hacivat'ta değil, aynı zamanda diğer sohbetlerde de vatandaşlar yönetime karşı, yabancılara karşı her türlü eleştiriyi yaparlardı. Bu, aslında göz ardı edilemeyecek bir özgürlük olayıydı.

Buna karşılık, demokrasi yolunda bizden çok daha önce adım atmış bazı ülkelerde bile bu haklar yoktur. Mesela kahvelerde bu özgürlük kullanılırken Avrupa'da demokra-

Bülent Ecevit

sinin beşiği sayılan İngiltere'de bu olanak kullanılmazdı yakın zamana gelinceye kadar. Onun için bunu küçümseyemeyecek bir özgürlük olanağı olarak değerlendirmek yararlı olabilir.

Padişahlıkla Halk Arasında Adeta Gizli Bir Anlaşma Vardı

Böylelikle adeta Osmanlı'da padişahlıkla halk arasında gizli bir anlaşma vardı. Devlet halkın ne konuştuğunu duymayacak, buna karşılık halk da devletin yönetimine katılmayacak. Bu oldukça etkili bir şekilde devam etmiştir. Dediğim gibi, istisnaları da olmuştur. Kırsal alanda köylü yoksul ama özgürdü.

Ancak ayan sistemiyle birlikte bu düzen bir ölçüde sarsılmaya başlamıştı. 19. Yüzyıl'ın başlarından itibaren aydınlar arasında -o zamanki adıyla münevveran diyeyim-

Bülent Ecevit ve Çankaya Üniversitesi Mütteveli Heyeti Başkanı Sıtkı Alp

özgürlük hareketi başlamıştı. Bu önemli bir gelişmeydi.

Fakat Osmanlı döneminde yasaklandığı için bu aydınların yayınladıkları dergiler halka ulaşamazdı. Bunlar ancak Fransa'da veya İngiltere'de yayınlanırdı. Orada da vatandaşlarımız bulunmadığı için kimse okumazdı. Bunlar özgürlük yolunda bir egzersiz anlamında değer taşırdı.

Bu arada Mithat Paşa'nın ısrarıyla bir ölçüde de olsa parlamenter demokrasiye geçildi. Ama bunun cezası Mithat Paşa'ya çektirildi. Şöyle ki:

Mithat Paşa'nın ısrarlı mücadelesiyle Türkiye'de parlamento sistemine geçilmesi kararlaştırıldı. Birçok konuda dayattı Mithat Paşa. Fakat bir konuda ödün verdi. O da kendisiyle ilgili bir konu. Bu ilk Anayasa'nın 113. maddesinde görevden azletme yetkisi padişaha verilmiş oluyordu. Ve padişah da bunu Anayasa yürürlüğe girer girmez ilk tedbir olarak uyguladı. Yani Mithat Paşa'nın sağladığı Anayasa daha ilk adımını atarken yürürlüğe büyük ölçüde zarar vermiş oldu.

Niçin Mithat Paşa bu konuda özellikle erken davranma gereğini duyuyordu? Çünkü 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısından itibaren, hele Mithat Paşa'nın etkili olduğu dönemlerde başta Rus Çarlığı olmak üzere ve bazı Batılı devletler azınlık haklarını koruma iddiası ile (yani bazı konuları geçmişte olduğu gibi şimdi de duyuyoruz) ısrarlı davranışlarda bulunuyorlardı. Ve onların isteğiyle, öncülüğüyle bir Anayasa çıktığı takdirde, bunun, Osmanlı topraklarını bölme yolunda önemli bir adım olacağını düşünüyordu Mithat Paşa.

Onun için böyle bir azınlık haklarını değiştirecek bir Anayasa yapılacağı sırada ilgili bütün büyükelçiler, yabancı bakanlar Babiâli'de toplanırlar. Ve heyecanla beklerler Anayasa'nın gelmesini... O arada isteklerini dile getirecekler. Fakat onlar bunu beklerken dışardan top sesleri gelmeye başladı Babiâli'den.

Bu Mithat Paşa'nın düzenlediği bir plandı. Şaşırdı tabii bu yabancılar. Ne oluyor, dediler. Dediler ki: "Osmanlı Devleti Anayasasını kurmuş bulunuyor. Artık sizlerin de burada kalmanıza gerek kalmadı."

Ve o şekilde, çok kıvanç verici bir şekilde Anayasa yürürlüğe girmiş oldu. Yalnızca insanî haklar bakımından değil; bağımsızlık bakımından da çok önemli bir şekilde yürürlüğe girmiş oldu.

Mithat Paşa ve Köylüyü Kalkındırma

Tabii Mithat Paşa'nın çok büyük hizmetleri vardır Türkiye'ye. Başta da köylüyü kalkındırma konusunda çok büyük hizmetleri olmuştur, ama bu hizmetini Anadolu'ya verememiştir. Anadolu'da bu hizmetleri gerçekleştirmesine imkân verilmemiştir.

Mesela Balkanlar'da Niş Valiliği yaparken, Tuna Valiliği yaparken bu amaçlarını yerine getirmiştir. Ve Türkiye'de hâlâ yapılamayan köylü haklarını Mithat Paşa, Niş Valiliği sırasında gerçekleştirmiştir. Onun üzerine oradan uzaklaştırılma ihtiyacı duyulmuştur. Ve Bağdat Valiliğine gönderilmiştir Mithat Paşa.

Irak'ta çok ciddi sorunlar vardı, halkla büyük toprak sahipleri arasında. Ayrıca ekonomi felaket hâldeydi. Fakat kısa bir sürede Mithat Paşa, Irak'ın bütün o sorunlarını çözdü. Hatta Fırat'la Dicle'de deniz ulaşımını başlattı. Ciddi bir toprak reformu yaptı. Yani Türkiye'de hâlâ yapılamayan toprak reformunu yaptı. Onun üzerine oradan aldılar Suriye'ye gönderdiler. Suriye'de de birşeyler yaptı.

Aslında padişah hazretleri, her yere, "Burada başarılı olmaz, çok güç durumda kalır, onun üzerine siyasî hayatı sona erer" diye düşünüp gönderirken, Mithat Paşa, aksine bütün bu görevleri başarıyla yerine getirdi ve bunun bedelini de Taif Zindanı'nda padişah emriyle öldürülerek ödemiş oldu.

Dolayısıyla Mithat Paşa'nın Cumhuriyet öncesi çok önemli görevleri olmuştur. Bunu şükranla belirtmek isterim.

Genellikle ağır savaş dönemlerinde, bildiğiniz gibi, parlamenter rejimi kökleşmiş olan ülkelerde bile bazı özgürlük ve hak sınırlamaları getirilir. Oysa Türkiye'de demokratik parlamenter rejim konusunda en gerçek ve etkili atılım Atatürk tarafından yapılmıştır. Ve ilk parlamento da, bildiğiniz gibi, 23 Nisan 1920'de savaş başlarken kurulmuştur.

Yani demokrasinin kökleştiği ülkelerde bile savaş dönemleri parlamenter yetkileri kısmak için bir olanak gibi değerlendirilirken, Atatürk bunun tam tersini yapmıştır. Ve en ileri parlamenter rejim olanaklarını savaşla birlikte yürürlüğe koymuştur.

Bu, zannederim dünya siyaset tarihinde bir eşi daha olmayan bir durumdur. Kurulan parlamento, yani Büyük Millet Meclisi, göstermelik bir parlamento da değildi. O kadar serbest, o kadar özgürdü ki TBMM'nin üyeleri, bu üyelerden birçoğu yapılacak seçimlerde Mustafa Kemal'in üyelik hakkını kaldırmak için girişimlerde bile bulunmuşlardı.

Ve Mustafa Kemal bu girişime karşı kendi kurduğu Meclis'te çok zorlukla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Ama bu, 23 Nisan 1920'de kurulan TBMM'nin ne kadar gerçek bir özgür parlamento olduğunu gösteren bir olaydır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Farkı

Cumhuriyet döneminde Atatürk savaşlarda kazandığı mareşallik üniformasını TBMM'nin dayandığı rejim yürürlüğe girdiği gün üstünden çıkarmıştır. Ve bir daha da giymemiştir.

Oysa aynı dönemde özgürlükleriyle, geçmişteki başarılarıyla övünen bazı gelişmiş ülkelerde bunun tam tersi yapılıyordu. Yani bir Almanya'da, İtalya'da, Sovyetler Birliği'nde, İspanya'da aslında askerlikle ilgisi olmayan birtakım uydurma generaller, mareşal üniformaları giyip devletlerinin başına geçiyorlardı despotça.

Fakat Atatürk çok çetin savaşlarda kazandığı üniformasını siyasete atılırken üstünden çıkarmıştır. Ve bu şekilde demokrasiye bağlılığının büyük bir kanıtını göstermiştir.

Ama tabii ciddi zorluklarla karşı karşıyaydı. Çünkü bir yandan demokratik parlamenter rejimi işler hâle getirirken, buna karşı toplumun bazı kesimlerinde var olan engellemeleri aşmaya çalışacak, bir yandan da son derece köklü bazı reformları aynı zamanda yerine getirmeye çalışacaktı. Bu tabii zor bir işti ama sonuna kadar Atatürk bu konuda adımlar atılmasını ısrarla belirtti.

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra eski Osmanlı devletlerinden (eyaletlerinden) birçoğu, bizim bölgemizdeki devletlerden birçoğu bağımsız hâle geldiler. Yani Osmanlı Devleti parçalanırken ortaya çıkan devletlerden, 25 devletten 23'ü

demokrasiye geçemedi. Sadece Türkiye ve Yunanistan demokrasiye geçebildi.

Yunanistan da 1974'te bir askerî cunta rejimi altına girmişti. Yunanistan ancak bizim Kıbrıs Barış Harekâtımız sayesinde özgürlüğüne kavuşabilmişti. Yani Osmanlı Devleti dağıldıktan sonra gerçek anlamda özgürlüğe kavuşan, bir tek Türkiye'dir hiç kuşkusuz. Fakat acı da olsa bir gerçek ki Türkiye'de demokrasi henüz tam yerine oturamamıştır. Görülüyor ki, Türk halkı demokrasiziz yapamıyor, ama demokrasiyle de yapmakta zorluk çekiyor.

Bunu yadırgamamak lazım. Çünkü Türkiye'nin jeopolitik konumunu göz önünde tutun ve halkının çoğunluğu Müslüman olan bir ülke olduğunu göz önünde tutun ve İslâm ülkeleri arasında demokrasi yolunda adım atmış herhangi bir ülke olmadığını göz önünde tutun... İslâm ülkeleri arasında, Arap ülkeleri arasında böyle bir şey yok, ama Türkiye, Atatürk'ün açtığı yolda, demokrasi yolunda adım atmaya ısrarla sürdürdü.

Fakat sıkıntılar oldu. Hiç unutmam, bir parti meclisi toplantımızda büyük insan, değerli liderim İsmet İnönü bizleri şaşkırtan ve kaygılandırıcı bir söz söylemişti: "10 yılda bir restorasyon dönemi geçirmek zorunda kalabiliriz."

Tabii buna çok üzülmuştüm. Ama çok da haksız sayılmazdı. Çünkü o sözleri söyledikten bir süre sonra Türkiye'de yeniden bir askerî müdahale olmuştu.

Türkiye'deki Askerî Müdahalelerin Özelliği

Ama bizde yapılan askerî müdahalenin bir özelliği vardır. Türkiye'de yer alan askerî müdahalelerin hiçbirinde askerler iktidara gelme gayreti içine girmemişlerdir. Öyle bir programları yoktu. Türkiye haklı veya haksız sıkıntılı dönemden geçtiği görüşüyle ara vermişlerdir demokrasiye. Bunu ben mazur görerek söylemiyorum. Zaten ben bu konuda bütün askerî müdahalelere karşı görevimi yapmış sayıyorum kendimi.

Ama şunu da belirtmek lazım ki, askerlerimiz de aslında "Şu devleti ele geçirelim de biz idare edelim" havasına hiçbir zaman katılmamışlardır. Bundan sonra da buna hiçbir zaman gerek kalmayacaktır umarım. Ve şu sırada Türkiye yeni bir müdahale olasılığıyla karşı karşıya değildir. Hat-

ta bu olamayacak hâle gelmiştir, gerçekleşemeyecek hâle gelmiştir.

Yinede çok ihtiyatlı davranmak gerekir. Hem politikacıların, devlet adamlarının, hem de vatandaşlarımızın bu konuda çok dikkatli davranmaları gerekir. Çünkü yine birtakım kendi içimizden dışımızdan gelen sorunlarla karşılaşarak özgürlükçü demokrasi rejimimizi daha sağlam hâle getirme yollarını bulmak zorunluluğuyla karşılaşabiliriz.

Şimdi siyasal açıdan demokrasimizin kanımca bütün eksiklikleri ortadan kaldırılmıştır. Bu çok sevindirici bir olaydır. Ve halkın çok büyük desteğiyle, onayıyla bu atılımlar yapılmıştır. Ancak uygulamada bazı ciddi sıkıntılarımız hâlâ vardır.

Örneğin özgürlükçü demokraside en önemli unsurlardan biri medyadır, basınır. Basınla ilgili olarak da siyasal açıdan hemen hemen her gereksinme yerine getirilmiştir. Ama uygulamada çok ciddi sorunlarla karşı karşıyayız.

Aslında çağdaş teknoloji, iletişim koşullarının olduğu bir ülkede basın, yani medya çok ciddi sorunlarla karşılaşır. Çünkü büyük para, mâliyet gerektiren bir şey hâline gelmiştir basın. Onun için belirli güçler rahatça basını yönlendirebilirler büyük ölçüde.

Mesela vatandaşlar pek görmezler kolay kolay ama, bazı değerli köşe yazarları, bazı değerli gazeteciler, patronun öyle uygun görmesiyle veya başbakanın patrona öyle telkinlerde bulunması üzerine görevden kolaylıkla uzaklaştırılabilmektedirler.

Gazetecilerin hiçbir hakları korunmamıştır. Neden? Çünkü aslında bütün Batı ülkelerinde iletişim teknolojilerinden kaynaklanan aynı sorun vardır ama, o ülkelerde güçlü gazete sendikaları da vardır. Onun için kolay kolay patronlar veya siyasal yetkililer basını etki altına, baskı altına alamazlar.

Türk Basınının En Büyük Eksikliği

Fakat Türkiye’de basının en büyük eksikliği sendikalardır. Oysa 1970’li yıllarda bizim sendika ve grev haklarını

yürürlüğe koyduğumuz dönemde gazetelerde güçlü sendikalar vardı. Örneğin bir Abdi İpekçi, o sırada Türkiye’de en etkili bir gazeteci olarak, o bile sendika lideriydi. Birçok tanınmış yetkili, etkili gazeteciler sendikacıydı.

Sendikacılık şimdi basın âleminde hemen hemen sona ermiş durumda. Sadece bir yarı devlet organı olan, ama görevini güzel bir şekilde yerine getirmeye çalışan Anadolu Ajansı’nda vardır toplu sözleşme hakkı. Daha bir iki ajans da vardır. Fakat onun dışında bildiğim kadar ciddi bir gazetecilik sendikası yoktur.

Bu demokrasimizde çok ciddi bir eksiklik vardır. Dediğim gibi yasal açıdan baktığımız vakit bütün basın görünürde özgürdür ama, pek de o kadar özgür değildir. Bu da demokrasimizin ciddi aksaklıklarından birini oluşturmaktadır.

İkinci engel şu: Nüfusumuzun yaklaşık yüzde 35’i köylüdür. Ama işçinin sendikası var, memurun sendikası var, fakat köylünün sendikası yok. Nazarı olarak belki bir iki yerde sendikaları vardır ama gerçekte yoktur. Ve ayrıca köyler çok dağınıktır.

Toprak Reformu, Köy Enstitüleri ve Köy-Kent

Biz bu dağınıklığı ortadan kaldırmak ve her bakımdan daha güçlü hâle getirmek için bildiğiniz gibi uzun yıllardır köy-kent projemizi gündeme getirmeye çalışıyoruz.

Son hükümet döneminde de bu konuda adımlar attık. Ama maalesef halkımızın çok büyük bir kesimini ve çilekeş bir kesimini oluşturan köylülerimiz hâlâ hiçbir hakka sahip olamamıştır.

Ve bir de çok acı bir olay vardır. Atatürk devleti kurduğu zaman adeta birinci gereksinme olarak köylü haklarını gündeme getirmiştir. Millet Meclisi açılış toplantılarında özellikle köylülerin kooperatifleşme zorunluluğunu ciddi olarak dile getirmiştir. Toprak reformu zorunluluğunu dile getirmiştir.

Ama O, en güçlü olduğu dönemde, bütün dünyaya Türkiye’nin gücünü gösterdiği bir ortamda bile maalesef köylünün hakkını sağlayamamıştır. Neden? Çünkü, Kurtuluş Savaşı’na büyük bir vatanseverlikle ve özel destek olan toprak ağaları Meclis’te çok güçlü durumdaydılar. Ve Atatürk her engeli aşabiliyordu ama bu ağaların çıkardığı engeli aşamamıştı.

Sonra rahmetli İsmet İnönü geldi. O da Atatürk kadar toprak reformunu isteyen bir devlet adamıydı. Onun cumhurbaşkanlığı döneminde de köy enstitüleri yolunda adımlar atıldı.

Fakat çok partili demokratik rejime geçilir geçilmez belirli çevreler, köy enstitülerini komünistlikle suçlayarak kapatılmak zorunda bırakmışlardır.

Sonra 1977 sonlarında askerlerin de telkiniyle toprak reformu yapılmıştır. Fakat kısa bir süre sonra birtakım uydurma bahanelerle o toprak reformu ortadan kaldırılmıştır.

Nedir o birtakım bahaneler?

Mesela, Güneydoğu'da yer yer toprak reformu yapılmış ve bir miktar toprak köylüye verilmiş. Fakat yetkililer demişler ki buradaki toprak sahibine, "İlkokul diplomanız yok, onun için bu toprak sizden geri alınacaktır." Yahut "Gözü görmüyor" gibi bahanelerle ellerinden toprak geri alınmıştır.

Derken bizim sıramız geldi. Köy-kent projesi için uzun yıllar sonra Dünya Bankası'nın desteğiyle ilk adımları attık. Dünya Bankası Başkanı çok değerli bir insandır. Bir gün Ankara'ya geldiğinde bir toplantıda benim yanıma geldi ve dedi ki, "Sen Köy-kentten bahsediyormuşsun, nedir bu anlatır mısın?"

Ben ayaküstü on dakika içinde nasıl bir projemiz olduğunu açıkladım. Çok heyecanlandı. Dedi ki, "Ben gider gitmez bu konuyu arkadaşlarımla görüşeceğim. Türkiye'ye bu konuda ihtiyaçlarını karşılayacak maddi olanakları sağlayacağım."

Ve sözünü yerine getirdi. Dedi ki, "Siz ilk adımları atın, 300 milyon dolar sağlayacağız size. Her adım attıkça size maddi olanaklar sağlayacağız ve bütün dünyaya örnek göstereceğiz bu projenizi." Ve sözünü tuttu. Ama hükümetten ayrılmak zorunda kaldık. Köy - kent projesi de maalesef rafa kalktı.

En Büyük Eksiklik, Köylünün Haklarındaki Kısıntılardır

Buradan nereye geliyoruz arkadaşlarım. Düşünün Osmanlı döneminde köylünün hiçbir olanağı yok, hakkı yok. Atatürk döneminde Atatürk köylüyü olanaklara kavuşturmak için elinden geleni yaptı, yine yok. İsmet İnönü döneminde

yok. Benim dönemimde yok.

Böylece nüfusumuzun çok etkili bir kesimi, savaşlarda en çok sıkıntı çeken kesimi hiçbir hakkına kavuşamadı. Toplumumuzun bu kadar büyük ve önemli bir kesiminin haklarından yoksun kaldığı bir ülkede en ileri ölçüde haklar kanunlaşmış olsa da yasal olarak, gerçek anlamda demokratik özgürlüğe ulaştığımız söylenemez.

Yani bu en büyük eksikliğimiz, yani basından da büyük bir eksikimiz köylünün haklarındaki bu kısıntılardır. Ben genel başkanlıktan ayrılırken Demokratik Solcu arkadaşlarıma bu konuyu emanet ettim. Zaten onlar da bunun bilinci içindeler. Umarım bu projemizi kısa zamanda raftan indirme olanağına kavuşurlar.

AB Ülkeleri ve ABD Yönetimi

Bu arada bazı dış tepkilerle, baskılarla karşı karşıya geliyoruz. Gerçi bu AB ülkeleri, ABD yönetimi Türkiye'ye niçin baskı yapıyorlar? Daha ileri özgürlükler, haklar tanıyalım diye.

Aslında o hakları, özgürlükleri tanımamız için dış baskılara ihtiyacımız yok. Bunların temelleri Atatürk döneminde, ondan da önce Mithat Paşa döneminde atılmıştır. Yabancıların müdahalesine, baskısına ihtiyacımız yok bizim.

Ama onlar baskılarını getirirken, bir yandan da özellikle son bir iki yılda gördüğümüz gibi Türkiye'ye daha ileri haklar, özgürlükler getirme çabası içinde kalmıyorlar, aynı zamanda Türkiye'nin güçsüzleşmesi, hatta bölünmesi yolunda adımlar atılmasını zorluyorlar. Tabii bu da demokrasi atılımları sırasında karşılaştığımız bir sorun.

Şimdi son günlerdeki gelişmelere değineyim.

Bildiğiniz gibi, 17 Aralık günü AB çok önemli bir toplantı yapacak ve bu arada Türkiye'ye sonu gelmeyen yeni bazı koşullar öne sürülecek, baskılar olacak veya istekler olacak.

Bunlardan bazıları şimdiden belli oldu. Gündeme getirilen ve 17 Aralık'ta da gündemde bırakılacak olan bazı unsurlar

var. Mesela başka hiçbir AB ülkesi için referandum şartı getirilmediği hâlde Türkiye'ye böyle bir şart getirilmesi için baskı yapıyorlar.

AB ile görüşmeler devam ederken üyelere bir baha- ne ile "Ben sizin şu tutumunuzdan memnun değilim" de- yip görüşmeleri kesme hakkına sahip olacak. Başka hiçbir ülkeye böyle bir şey söz konusu değil.

AB ülkeleri içinde dolaşım özgürlüğü sadece bizim vatandaşlarımızdan korunmak isteniyor. Ve azınlıklar konusunda hiçbir yabancı kuruluşun üstüne vazife olmayan birtakım koşullar öne sürülüyor. Vatandaşlarımızdan öyle istekler geliyor değil.

Çünkü azınlıklar Türkiye'de Lozan Antlaşması'yla yürürlüğe giren azınlıklardır. Onlar da aslında hiçbir şikâyeti olmadığını söylüyorlar.

Kürtçe'nin yayılması konusunda bizim de olumlu görüşlerimiz vardı. Ben daha askerî yönetim devam ederken Diyarbakır'da yaptığım konuşmalarda Kürtçe özgürlüğüne değinirdim.

Ama orada bırakılmıyor. Şimdi mesela Boşnaklar'a da böy- le bir hak tanıyalım diyorlar. Boşnaklar ise "Bizim böyle bir isteğimiz yok" diyorlar. "Hayır vereceğiz" diyorlar. Çerkezler'e de Abhazalar'a da ayrı şeyler verilecek. Yani haktan gelmeyen birtakım istekler zorla getirilmek iste- niyor.

Oysa bu konuda Türkiye çok olağanüstü bir sınav vermiştir. Şöyle ki, birçok Balkan ülkesinden, Kafkasya'dan, Rusya toprakları içinden gelen sayısız insan vardır Türkiye'de. Onlar bizim öz vatandaşlarımızdır. Ulusumuzun özüdür onlar.

Fakat şimdi onları da ayırmak için ellerinden geleni yapıyorlar, tohumlar ekmeye çalışıyorlar bizim müttefi- kimiz geçinen ülkeler. Bu dayatmalardan hiçbiri herhalde Türk kamuoyu tarafından kabul edilmeyecektir.

Kıbrıs'ı, Rumlara Verme Gayretleri Var

Tabii bir de bunun ötesinde Kıbrıs konusu var. Kıbrıs'ı Rum- lar'a geri vermek, teslim etmek gayretleri de doğabiliyor. Bu da herhalde 17 Aralık'ta gündeme gelecektir.

Türkiye bütün bunlara karşı direnmek zorundadır. Çün-

kü bakın bu saydıklarımın hiçbirinin aslında demokrasiye- le, özgürlükle falan ilgisi yoktur. Bunlar, laik Türkiye'yi zayıflatmak için ileri sürülen isteklerdir, koşullardır.

Bu arada özellikle Kıbrıs konusunda hiçbir ödün vermek zo- runda olmadığımızı tüm dünyaya duyurmak zorundayız.

Şimdi özellikle bazı köşe yazarları diyorlar ki, "Koskoca ABD, koskoca AB ülkeleri... Biz de onların yanında küçük bir Türkiye ve Kıbrıs olarak ne yapabiliriz?"

Çok şey yapabiliriz. Eğer haklı olduğunuz konularda gücü- müzü gösterirsek her şeyi yapabiliriz.

Bu bir iddia değildir, bir gerçektir. Düşünün Çanakkale Savaşı'nı... Osmanlı'nın çökmekte olduğu bir dönemde Batı'nın, Avustralya'nın ve Yeni Zelanda'nın vatandaşları, askerleri Çanakkale'ye geldiler, haftalarca direndiler ama engelimizi aşamadılar; Türkiye'nin en güçsüz olduğu dö- nemde.

Derken Kurtuluş Savaşı oldu. Kurtuluş Savaşı'nda dünyanın en güçlü devletleri işgâl ettiler Türkiye'yi. Ama dayanamadılar ve ayrılmak zorunda kaldılar. Ve Kıbrıs'ı işgâl etmeye kalktı Rumlar ve Yunanlar... Orada da direndik ama hakkımızı yedirtmedik.

Onun için aslında benim bütün politikacılara telkinim, tavsiyem şu: Kendi vicdanınızda haklı olduğunuz konular- da yabancılara hiçbir ödün vermenize gerek yoktur. Bunu anlatmaya çalışıyorum.

Bunun bir kanıtını vereyim sizlere: Lüksemburg'ta AB'nin bir toplantısı oluyor. Henüz Türkiye'nin AB adaylığı gün- deme gelmemişken ve bizim halkımızı incitici bazı istekler oluyor. Vatandaşlar arasında ciddi tepkiler uyanıyor. Onun üzerine o günlerde yaptığım konuşmalarda aynen şunları söyledim:

"Vatandaşlarım hiç üzülmeyin, kaygı duymayın. Türkiye çok güçlü bir devlettir, çok güçlü bir ülkedir. Şimdi bize bu ağır lafları söyleyenler çok değil bir iki yıl sonra Türkiye'ye gelecekler, kapımızı çalacaklar ve bize buyur diyecekler."

Ve ne oldu? Ben bu sözleri söyledikten aşağı yukarı iki yıl sonra Aralık 1999'da, artık üyelik yolunda adım atma hakkımız tanınmış ve bizi Helsinki'de yapılacak toplantıya davet ediyorlar hak sahibi olarak... Bir de yemek verilecekmiş, yemeğe davet ediyorlar...

Bülent Ecevit ve Çankaya Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ziya Aktaş

Biz hemen bir yanıt gönderdik Helsinki'ye... Dedim ki, "Bize Kıbrıs'la ilgili birtakım istekler ileri sürüyorsunuz. Bizim bunları kabul etmemiz mümkün değildir. Onun için çağırduğunuz bu toplantıya ve yemeğe katılmıyoruz."

Ve Bakanlar Kurulu toplantısı başka konularla devam etmeye başladı. Gece saat 10'da kapımız çaldı. Finlandiya'dan gelen özel uçakla, adını çok duyduğunuz Verheugen dahil birçok Avrupa Birliği yetkilisi gelip kapımızı çaldılar ve "İsteklerinizi kabul ediyoruz" dediler. Onun üzerine gittik. Hiçbir şey kaybetmedik.

Ben aslında bugünkü hükümetin de -başlangıçta epey sarsıntılar geçirdi bu konuda ama- son günlerde verdikleri sözler gerçekse ve sonuna kadar götürülebilecekse dikkatli davranacaklarını umuyorum.

Çünkü bu, bizim için şu partinin, bu partinin sorunu değil. Bu hepimizin sorunu, milletimizin sorunu. O bakımdan bütün yetkililerin gereken özeni göstereceklerini umuyorum.

Irak, İran ve Büyük Ortadoğu Projesi

Tabii sorunumuz Kıbrıs'tan ibaret değil, AB'den ibaret değil, bir de Irak sorunu var görünen ve bir de ufukta görünen İran sorunu var. Ayrıca Sayın Bush'un sözlerine barksak, bir de Ortadoğu Projesi var.

Bu neymiş, Ortadoğu projesi? Fas'tan başlayan ve Güneydoğu Asya'ya, Malezya'ya kadar kurulan bir saha. Burayı ele alacak ABD... Bütün bu bölgeye demokrasi getirecek, özgürlük getirecek.

Benim Amerikan dostlarımızla direkt konuşma olanağım artık yok ama her vesileyle şunu söylemeye çalışıyorum:

"Siz Sayın Başkan Bush, hele Felluce'de, Bağdat'ta insan haklarını sağlayın, demokrasiyi sağlayın; ondan sonra Güneydoğu Asya'ya kadar, Fas'a kadar falan gidirsiniz."

Fakat Irak'ı işgal ettiler, daha ne yapacaklarını bilmiyorlar.

Benim başbakanlığım sırasında, Sayın Bush o sıralarda yeni devlet başkanı olmuştu, onunla ve arkadaşlarıyla görüşmemde şunları iletmeye çalıştım kendilerine:

"Siz binlerce mil uzakta birkaç yüzyıllık devletin başında geliyorsunuz; binlerce yıllık kültürlerin kökleşmiş olduğu

bir bölgeyi, bir projeye düzenlemek istiyorsunuz.

Bu bölgenin en güçlü ve en etkili unsuru Türkiye Cumhuriyeti'dir. Eğer bu bölgede ciddi bir şeyler yapmak istiyorsanız, gerçekten bu bölgeye hayırlı bir şeyler yapmak istiyorsanız o zaman bizimle masaya oturun ve ciddi diyalog kurun"

Bölücü Terör, Kuzey Irak ve ABD

Ama maalesef bunu kabul ettiremedik... Stratejik dostluktu falan... Hiç anlamadığım tabirler, öyle laflar etti. Ama bizimle hiçbir diyalog kurulmadı.

Düşünün ki biz, Güneydoğu Anadolu'da, Kuzey Irak'ta, bu bölgede 15-20 yıl çok ağır sıkıntılar çektik, bütün vatandaşlarımız çektiler. Bölücü terör Kuzey Irak'tan Türkiye'ye sürekli sızdı.

Onun üzerine benim başbakanlığımdan önce tedbirler alındı ve sınırlı miktarda Türk askeri Kuzey Irak'a yerleştirildi. Saddam Hüseyin buna sürekli itiraz etti. Ama o da biliyordu ki, iyi niyetliyiz, oraları işgal niyetimiz yok; üstünde durmadı.

Şimdi İkinci Bush döneminde işgal gerçekleşti. Ve hemen orada Türkmenler'e karşı veya kamyonlarla sınırları geçip Kuzey Irak'a girenlere karşı her türlü baskı yapılmaya başlandı, insanlık dışı baskılar yapılmaya başladı.

Onun üzerine hükümet, Amerika'nın bugünkü hükümetine, "Siz bizim müttefikimizsiniz, dostumuzsunuz biz o bölgeye asker göndereceğiz başka çaremiz yok" dedi. Amerikalılar'ın yanıtı "Hayır, gönderemezsiniz" oldu. "E peki, siz gönderin" denildi. "Hayır, biz de gönderemeyiz" dediler.

Peki ne olacak? Oradaki Kürt klanlar kendi bildikleri gibi hareket edecekler ve Amerika'nın temellerini atmış olduğu müstakil devleti kesinleştirmek için gerekli bütün adımları atacaklar ve atmaya başladılar. Bunu söylediğimiz vakit, "Hayır böyle bir şey yoktur" diyemiyorlar.

Şimdi şöyle bir durumla karşı karşıyayız: Bir yandan Kuzey Irak'ta demokratik sayılabilecek birtakım adımlar atılıyor ve birtakım partiler kuruluyor.

O partilerin benzeri birtakım partiler de bizim Türkiye'nin Güneydoğusu'nda kuruluyor ve kurulmak isteniyor. Olabilir, bu haklarıdır, demokratik bakımdan haktır. Ama ben korkarım, kısa bir süre sonra gündeme şu gelecek:

“Bakın Kuzey Irak'ta şöyle şöyle bir partileşme var, Güneydoğu'da da aralarında şöyle şöyle bir partileşme var. E bunlar bir araya gelsin.”

Bir araya geldikten sonra da ikinci adım nedir? “Madem bunlar bir araya geldiler kendi devletlerini de kursunlar.”

Değerli arkadaşlar, onun için son derecede dikkatli ve kararlı davranmalıyız. Ve mutlaka bu gözle görülür hâle gelmiş olan tehlikeyi önlemek için gerekenleri yapmalıyız.

Alevilik, Türkiye'nin Kurucu Unsurudur

Değerli arkadaşlarım ve Sayın öğretim üyeleri, bu arada bir başka konu daha, hiç olmayacak bir konu daha gündeme getiriliyor. Alevilik sorunu. Aleviler'in ayrı bir kimliği olmalıymış; şöyle olmalıymış, böyle olmalıymış, birtakım şeyler.

Bu, tabii çok hassas bir konu. Ama hassas da olsa bence çok kolaylıkla çözülebilecek bir sorun. Gerek bu dönemde, gerek bundan önceki dönemde Diyanet İşleri'yle görevli, yetkili bazı vatandaşlarımız iyi niyetle diyorlardı ki, “Alevi-Bektaşî vatandaşlarımızın isteklerini kabul edecek olursak, tarikatlar, mezhepler, onlar da benzer haklar istemezler mi?”

Bence her demokratik ülkede böyle ayrılıklar olabilir; tarikatlar olabilir. Fakat Aleviliğin ayrı bir özelliği vardır. Aleviler, Anadolu topraklarında Türk-İslâm anlayışını gerçekleştiren bir güçtür. Bunlar, onun gibi, bunun gibi tarikat olarak, mezhep olarak bir kenara atılamazlar. Türkiye'de İslâm'ın tanınmasında en önemli etkenlerden biri Aleviler'dir, Alevi-Bektaşîler'dir. Yalnız Türkiye'de değil; Balkanlar'da, Orta Avrupa'da Türk-İslâm anlayışını gerçekleştiren unsurdur Alevilik.

Onun için ben bu konudaki uzmanlarımızdan rica ediyorum; Aleviler'i başka tarikatlarla bir tutmasınlar. Türkiye'nin bir kurucu unsurudur Alevilik.

Değerli arkadaşlarım, değerli konuklar, değerli öğretim üyeleri sözlerime son verirken şunu vurgulayacağım:

Şimdi, Türkiye birtakım baskılarla karşı karşıya... 17 Aralık heyecanla bekleniyor. Şimdi ne olacak? Biz bu sorunu nasıl çözeceğiz?

Ben bu konuda, -bu günlerde şiirle yakından ilgileniyorum- ünlü Latin Ozan Virgilius'dan bir dize ile anlatmak isterim. Virgilius, şöyle demiş:

“Gerçek sizi ardından koşturur, tükenirsiniz. Bir noktada bırakırsanız ardından koşmayı, ancak o zaman gerçek gülererek size teslim olur.”

Siz de arkadaşlarım; artık bütün vatandaşlarıma söylüyorum, “Bırakın Batılı dostlarımızın ardından koşmayı, o zaman gerçek sizi bulacaktır.”

SORULAR VE YANITLARI

17 Aralık zirvesi ve komuyla ilgili istenen şartlar karşısında Türkiye Batı'yla ilgisini kesmeli midir?

Hayır, kesinlikle kesmemeliyiz. Çünkü, bir kere biz Batı'nın ayrılmaz bir parçasıyız. Yani Batı ayrı, bizler ayrı bir kimliği olan, bizim yapay bir şekilde topraklarına girmek istediğimiz bir güç değil. 600 yıl boyunca Türkler büyük ölçüde yönetmişler Avrupa'nın en az yarısını. Ve coğrafi anlamda Batı'da varlığımız biraz zayıflamış ama Batı kültürüyle ilişkimiz daha da artmış, yani daha çok Batılı olmuşuz. Onun için buradan hiçbir şekilde ilişkilerimizi kesmek söz konusu değildir.

Bu konuda bundan yaklaşık bir yıl kadar önce benim aleyhimde bir kampanya açıldı adeta. Güya ben 1978 başında başbakan olur olmaz Avrupa Birliği'nden başvurumuzu çekmişiz. Bu kesin bir yalandı. Bu tabiri kullanmaktan hoşlanmam ama çok ağır gelmişti bana. Ben Türkiye'nin AB ile ilişkileri konusuna en ağır bir şekilde eğilmiş olan bir politikacıyım. Sanırım bir başbakan olarak en çok ben bu konuyla ilgilendim. 78'de öyle çekmek filan değil, 78'den 79'un Ekimi'ne kadar, -ben o sırada hükümetten ayrılmıştım-, sürekli görüşmeler yaptım AB üyeleriyle.

Bizim üye olmamızın şartları olan birtakım ekonomik gereksinimler var. O sırada Türkiye büyük petrol bunalımı dolayısıyla çok ağır sıkıntılardan geçiyor. “Bize biraz olanak sağlayın ki, biz üyelik gereğini yerine getirebilelim” diye ısrar etmişimdir. İşte şuydu buydu, birtakım toplantılar yapıldı. “Merak etmeyin, Türkiye’nin AB üyesi olabilmesi için gerekli maddi olanakları sağlayacağız” dediler.

Aylarca görüşüldü, konuşuldu, sözler verildi filan, sonunda 15-20 ülkeden, kiminden 1 milyar, kiminden 100 bin dolar filan bir şeyler vaat ettiler. 2 milyar dolar topu topu. Fakat onu da vermediler. Çünkü dediler ki, “Biz topladık birçok ülkeden ama tek tek bunların parlamentolarında onaylanması da gerekir.” Tabii onun üzerine bekleyecek vakti bulamadım.

Benden sonra Sayın Demirel başbakan oldu. Ona da vermediler bildiğim kadar. Ancak askerî yönetime geçildikten sonra -o da topu topu 2 milyar dolarlık- yardım yapıldı mı yapılmadı mı, bilmiyorum.

Biz, AB ile ilişkimizi kesmemeliyiz ama, dediğim gibi, yalvar yakar duruma girmeden, olmayacak koşullara boyun eğmeden hakkımızı aramalıyız. Ve işte o zaman Helsinki’de sağladığımız olayı, başka zeminde de sağlayabiliriz. Bu bakımdan bir tereddüdünüz olmasın. Türkiye, Batı’yla ilişkisini kesmemelidir ama bizim için dünyanın sadece Avrupa’dan ibaret olmadığını da Avrupalı dostlarımıza anlatmalıyız.

Asya büyük bir coğrafya. Yalnız toprağı bakımından değil; aynı zamanda kültürü bakımından, uygarlık bakımından büyük bir coğrafya. Ve bizim bu bölgeyle, düşünün Çin’le, Japonya’yla, İran’la, Hindistan’la, Pakistan’la çok yakın ilişkilerimiz var tarih boyunca. Yani çok yalnız kalmayız. Bu ülkelerin Türkiye’ye ciddi bir yakınlığı var. O bakımdan Avrupa ile ilişkilerimizi kesmemeliyiz ama sadece de Avrupalı olmadığımızı da her vesileyle belirtmeliyiz.

Türk Solu neden çok parçalı olmuştur?

Tabii yalnız sol değil, sağ da parçalı. Yalnız bizşunu sağladık: Biz aslında Demokratik Sol Hareketi desteklediğimiz vakit Türkiye’de solun konumu kısa sürede değişmiştir. Ve bildiğiniz gibi 1974’te, 77’de, 78’de ve 79’da ve 12 Eylül’den sonra da iki defa hükümet kurabildik.

Biz bu noktaya getirinceye kadar sol hareketi, hiçbir sol parti veya sol olduğunu ileri süren bir parti iktida-

ra gelememişti. Fakat biz Demokratik Sol Hareket’in ve onun partisinin bilinçli ve kararlı bir şekilde görüşlerini, kültürünü duyurduğu takdirde sol yeniden birinci parti durumuna gelecektir. Bu yeteneğinin olduğunu 12 Eylül öncesinde de sonrasında da kanıtlamış bulunuyoruz.

Başkanlık sistemi hakkında düşünceleriniz?

Şimdi Türkiye’nin düşünecek başka sorunu yokmuş da başkanlık sistemi getiriliyor gündeme, ben bunu anlayamıyorum. Sayın Cumhurbaşkanı ve çok değer verdiğim Demirel de bunu galiba gündeme getirmiş. Onu da anlayamadım.

Bence Türkiye’ye başkanlık sistemi gerekmez; Kuzey Kıbrıs’a gerekir. Çünkü Kuzey Kıbrıs 300 bin kişilik küçücük bir Ada. Orada hem bir cumhurbaşkanı, hem başbakan doğru değil. Ben bu konudaki görüşlerimi aylarca belirtmişim. Son günlerde de bizim Kuzey Kıbrıs’taki Başkanımıza bu görüşlerimi belirttim. Hepsisi de onaylıyorlar, uygun buluyorlar. Fakat bir türlü adım atılmıyor maalesef.

Yani Kuzey Kıbrıs’ta başkanlık sistemi zorunlu, fakat Türkiye’de zararlı. Neden? Çünkü zaten demokrasimizin tam da işler duruma gelmemiş. Şimdi onu bir de başkanlık sistemiyle büsbütün zora sokmanın doğru olmayacağına inanıyorum.

Türkiye’de siyasî kadrolarla bürokratik kadrolar neden uzlaşmıyor?

Tabii mevzii olarak bu gözlemler doğru olabilir ama çok da bürokratik kadrolarla siyasî kadrolar arasında uzlaşmanın büyük bir zorluğunu gözlemlemedim şahsen. Aslında tabii bürokratik kadrolar devlet içinde yer aldığı için her konuda siyasî kadrolarla uyumlu çalışamayabilir ama bu konuda Türkiye’de ciddi bir sorun olduğu düşüncesinde değilim.

AB İLE 17 ARALIK SONRASI

Aralık 2004 Brüksel Zirvesi Sonuç Bildirisinde Yeralan ve Türkiye'yi de Kapsayan "Genişleme" Bölümü

I. GENİŞLEME

Genel

4. AB Konseyi, Komisyon tarafından 6 Ekim 2004 tarihinde Konseye ve Avrupa Parlamentosuna sunulan Bulgaristan, Romanya ve Türkiye İlerleme Raporları, Bulgaristan, Romanya ve Hırvatistan'a ilişkin Strateji Kağıdı, Türkiye'ye ilişkin Tavsiye Belgesi ve Türkiye'nin Üyeliğinin Etki Değerlendirme Çalışmasındaki öneri ve bulguları memnuniyetle karşılar.

5. On yeni üyenin AB'ye katılımının başarıyla tamamlanmış olması üzerine AB Konseyi, aday ülkelerle mevcut sürecin devam ettirilmesi hususundaki kararlığını dile getirir ve bunun Avrupa'nın refahı, istikrarı, güvenliği ve birliğine katkı sağlayacağını ifade eder. Bu bağlamda, Avrupa entegrasyonuna ilişkin ivme sürdürülürken, Birliğin yeni üyeleri sindirme kapasitesinin gerek Birliğin, gerek aday ülkelerin genel çıkarları açısından önemli bir mülhaza olduğuna dikkat çeker.

Türkiye

17. AB Konseyi, Helsinki'de, Türkiye'nin diğer aday ülkelere uygulanan aynı kriterler temelinde Birliğe katılımı mukadder bir aday ülke olduğu üzerinde mutabık kaldığını ve bilahare Aralık 2004'teki toplantısında, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirdiğinin Komisyon'un hazırladığı bir rapor ve tavsiyeye dayanarak kararlaştırması halinde, Avrupa Birliği'nin Türkiye'yle katılım müzakerelerini gecikmeksizin başlatacağına ilişkin olarak Türkiye hakkında kabul ettiği geçmiş sonuç bildirimlerini göz önünde bulundurdu.

18. AB Konseyi, Türkiye'nin geniş kapsamlı reform sürecinde kaydettiği belirleyici ilerlemeyi memnuniyetle karşıladı ve Türkiye'nin reform sürecini devam ettirmesine olan güvenini ifade etti. Konsey ayrıca, Türkiye'nin Komisyon tarafından belirlenen altı yasal düzenlemeyi yürürlüğe koyma yolundaki çabalarını etkin bir şekilde sürdürmesini bekler. Siyasi reform sürecini geriye dönülmez kılmayı ve

özellikle temel özgürlükler ve insan haklarına tam saygı açısından reformların tam, etkin ve kapsamlı olarak bir uygulanmasını teminat almak amacıyla, bu süreç, işkence ve kötü muameleye karşı sıfır hoşgörü politikasının uygulanması da dahil, Komisyonun 2004 rapor ve tavsiyesinde endişe kaynağı olarak belirlenen tüm noktaları ele alarak Konsey'e düzenli olarak rapor sunmayı sürdürmeye çağrılan Komisyon tarafından yakından izlenmeye devam edilecektir. Avrupa Birliği, reform sürecindeki öncelikleri ortaya koyan Katılım Ortaklığı temelinde siyasi reformlardaki ilerlemeyi yakından izlemeye devam edecektir.

19. AB Konseyi, Birliğe on yeni üye devletin katılımı olduğunu göz önünde bulundurarak, Türkiye'nin, Ankara Antlaşması'nın uyarlanmasına yönelik Protokolü imzalamaya kararını memnuniyetle karşıladı.

AB Konseyi bu bağlamda, "Türk Hükümeti, müzakerelerin fiilen başlamasından önce ve Avrupa Birliği'nin mevcut üyeliğine dair uyarlamalar üzerinde anlaşmaya varılarak sonuçlandırıldıktan sonra, Ankara Antlaşması'nın uyarlanmasına ilişkin Protokolü imzalamaya hazırdır" şeklinde Türkiye tarafından yapılan beyandan da memnuniyet duydu.

20. AB Konseyi, iyi komşuluk ilişkilerine koşulsuz bağlılık ihtiyacını vurgulayarak, Türkiye'nin komşularıyla ilişkilerinde kaydedilen iyileşmeyi ve Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde yer alan anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözümlenmesi ilkesine uygun olarak, henüz çözümlenmemiş sınır anlaşmazlıklarının çözümlenmesine yönelik olarak ilgili üye ülkelerle çalışmaya devam etmeye hazır olmasını memnuniyetle karşıladı. AB Konseyi, önceki Sonuçlara, özellikle bu konudaki Helsinki Sonuçlarına uygun olarak, henüz çözümlenmemiş sorunlara ilişkin durumu gözden geçirdi ve bu amaca yönelik istikşafi görüşmeleri memnuniyetle karşıladı. Konsey, bununla irtibatlı olarak, katılım süreci üzerinde yansımaları olan çözümlenmemiş anlaşmazlıkların gerektiği takdirde çözüm bulunması amacıyla Uluslararası Adalet Divanına getirilmesi gerektiğine dair görüşünü teyit etti. AB Konseyi, uygun gördüğü şekilde gözden geçirmek üzere, kaydedilen

gelişmelerden haberdar edilecektir.

21. AB Konseyi Avrupa Parlamentosu'nun 15 Aralık 2004 tarihinde kabul edilen kararını not eder.

22. AB Konseyi, Komisyon tarafından belirlenen altı Kanununun Kabul edilmesinden memnuniyet duydu. Yukarıda yazılanlar ile, Komisyon raporu ve tavsiyesi ışığında, Komisyon tarafından belirlenen altı kanunu yürürlüğe koyması şartıyla, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini müzakereleri açmak için yeterli ölçüde karşıladığına karar verdi.

AB Konseyi, Komisyonu, 23. paragraf temelinde Türkiye'yle müzakerelerin çerçevesi hakkında bir öneri sunmaya davet etti. 3 Ekim 2005 tarihinde müzakereleri açmak üzere, Konsey'i bu müzakere çerçevesi üzerinde anlaşma sağlamaya çağırdı.

Müzakerelerin Çerçevesi

23. AB Konseyi, aday ülkelerin her biriyle yürütülecek katılım müzakerelerinin, bir müzakere çerçevesine dayalı olacağını kararlaştırdı. Beşinci genişleme sürecinin deneyimleri ve gelişmekte olan müktesebatı göz önünde bulundurularak, Komisyon'un önerisi üzerine, Konsey tarafından oluşturulacak olan her bir çerçeve, aday ülkenin kendine özgü durumları ve nitelikleri ile meziyetlerine göre, aşağıda kayıtlı hususlara hitap edecektir.

- Geçmişte yapıldığı üzere, bütün üye ülkeler ile ilgili aday ülkenin katılımıyla kararların oybirliğiyle alındığı Hükümetlerarası Konferans tarafından yürütülecek olan müzakerelerin içeriği, her biri ayrı özgün bir alanı kapsayacak şekilde bir dizi fasıla bölünecektir. Komisyon'un önerisi üzerine oybirliğiyle hareket edecek olan Konsey, her fasılın geçici olarak kapatılması ve uygun olacak durumlarda her bir fasılın açılması için gerekli performans kriterleri belirleyecektir. Bu performans kriterleri ilgili fasıla bağlı olarak, yasal uyum ve Müktesebatın uygulamasında tatmin edici bir sicil ile Avrupa Birliği'yle akdi ilişkilerden kaynaklanan yükümlülüklerle alakalı olacaktır.

- Uzun geçiş süreleri, derogasyonlar ve özgün düzenlemeler ile daimi koruma tedbirleri, yani korunma tedbirlerine temel teşkil etmek üzere daimi olarak elde tutulan hükümler, düşünülebilir. Komisyon bu tedbirleri uygun bir şekilde kişilerin serbest dolaşımı, yapısal politikalar veya tarım gibi alanlarda her bir çerçeve için yapacağı önerilere dahil edecektir. Ayrıca, kişilerin serbest dolaşımının zaman

içinde tesisleriyle ilgili karar alma süreci, her bir üye devletin azami bir rol oynamasına cevaz vermelidir. Geçici düzenlemeler veya koruma tedbirleri, rekabete ve iç pazarın işleyişine olan etkileri açısından gözden geçirilmelidir.

- Bir aday ülkenin katılımının mali veçhelerine, uygulanabilir Mali Çerçeve yer verilmelidir. Bu nedenle, mali reformu gerekli kılacak şekilde katılımı kaydedeğer mali sonuçlar doğurabilecek adaylarla henüz başlatılmamış olan müzakereler, ancak 2014'ten sonraki dönemi kapsayacak Mali Çerçevenin oluşturulmasından sonra ve bundan doğacak olası mali reformlarla tamamlanabilir.

- Müzakerelerin ortak hedefi katılımıdır. Bu müzakereler, sonucu önceden garanti edilemeyen açık uçlu bir süreçtir.

Bütün Kopenhag kriterlerini gözönünde bulundurularak, şayet bir aday ülke üyelik yükümlülüklerinin tümünü tam olarak üstlenmek durumunda değilse, ilgili aday ülkenin mümkün olan en güçlü şekilde Avrupa yapılarına tam olarak bağlı kalması sağlanmalıdır.

- Birliğin temelini oluşturan, özgürlük, demokrasi, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı ve hukukun üstünlüğü ilkelerinin bir aday ülkede ciddi ve devamlı bir biçimde ihlal edilmesi halinde, Komisyon, kendi inisiyatifi veya Üye Devletlerin üçte birinin talebi üzerine, müzakerelerin askıya alınmasını tavsiye eder ve ileriki bir dönemde tekrar başlatılması için şartlar önerir. Konsey, böyle bir tavsiye üzerine, aday ülkeyi dinledikten sonra, müzakerelerin askıya alınıp alınmayacağını ve tekrar başlatılması şartlarını nitelikli çoğunlukla kararlaştırır. Üye Devletler Hükümetlerarası Konferans'ta, oybirliği genel kuralına hâle getirmeksizin, Konsey kararına uygun hareket edebileceklerdir. Avrupa Parlamentosu bilgilendirilecektir.

- Müzakere sürecine paralel olarak Birlik, her bir aday ülkeyle, yoğun bir siyasi ve kültürel diyalog içine girecektir. İnsanları bir araya getirerek karşılıklı anlayışı geliştirme amacıyla bu kapsayıcı diyalog, aynı zamanda sivil toplumu da kapsayacaktır

I. ENLARGEMENT

General

4. The European Council welcomed the findings and recommendations presented by the Commission on 6 October 2004 to the Council and the European Parliament in its Regular Reports on Bulgaria, Romania and Turkey, Strategy Paper on Bulgaria, Romania and Croatia, Recommendation on Turkey and document on Issues Arising from Turkey's Membership Perspective.

5. With the accession of ten new Member States to the European Union successfully accomplished, the European Council expressed its determination to continue the process it has engaged in with the candidate countries, thus contributing to Europe's prosperity, stability, security and unity. In this connection, it recalled that the Union's capacity to absorb new members, while maintaining the momentum of European integration, is an important consideration in the general interest of both the Union and the candidate countries.

Turkey

17. The European Council recalled its previous conclusions regarding Turkey, in which, at Helsinki, it agreed that Turkey was a candidate state destined to join the Union on the basis of the same criteria as applied to the other candidate states and, subsequently, concluded that, if it were to decide at its December 2004 meeting, on the basis of a report and recommendation from the Commission, that Turkey fulfils the Copenhagen political criteria, the European Union will open accession negotiations with Turkey without delay.

18. The European Council welcomed the decisive progress made by Turkey in its far-reaching reform process and expressed its confidence that Turkey will sustain that process of reform. Furthermore, it expects Turkey to actively pursue its efforts to bring into force the six specific items of legislation identified by the Commission. To ensure the irreversibility of the political reform process and its full, effective and comprehensive implementation, notably with regard to fundamental freedoms and to full respect of human rights, that process will continue to be closely monitored by the Commission, which is invited to continue to report regularly on it to the Council, addressing

all points of concern identified in the Commission's 2004 report and recommendation, including the implementation of the zero-tolerance policy relating to torture and ill-treatment. The European Union will continue to monitor closely progress of the political reforms on the basis of an Accession Partnership setting out priorities for the reform process.

19. The European Council welcomed Turkey's decision to sign the Protocol regarding the adaptation of the Ankara Agreement, taking account of the accession of the ten new Member States. In this light, it welcomed the declaration of Turkey that "the Turkish Government confirms that it is ready to sign the Protocol on the adaptation of the Ankara Agreement prior to the actual start of accession negotiations and after reaching agreement on and finalising the adaptations which are necessary in view of the current membership of the European Union".

20. The European Council, while underlining the need for unequivocal commitment to good neighbourly relations welcomed the improvement in Turkey's relations with its neighbours and its readiness to continue to work with the concerned Member States towards resolution of outstanding border disputes in conformity with the principle of peaceful settlement of disputes in accordance with the United Nations Charter. In accordance with its previous conclusions, notably those of Helsinki on this matter, the European Council reviewed the situation relating to outstanding disputes and welcomed the exploratory contacts to this end. In this connection it reaffirmed its view that unresolved disputes having repercussions on the accession process, should if necessary be brought to the International Court of Justice for settlement. The European Council will be kept informed of progress achieved which it will review as appropriate.

21. The European Council noted the resolution adopted by the European Parliament on 15 December 2004.

22. The European Council welcomed the adoption of the six pieces of legislation identified by the Commission. It decided that, in the light of the above and of the Commission report and recommendation, Turkey sufficiently fulfils the Copenhagen political criteria to open accession negotiations provided that it brings into force these specific pieces of legislation. It invited the Commission to present to the Council a proposal for a framework for negotiations with

Turkey, on the basis set out in paragraph 23. It requested the Council to agree on that framework with a view to opening negotiations on 3 October 2005.

Framework for negotiations

23. The European Council agreed that accession negotiations with individual candidate states will be based on a framework for negotiations. Each framework, which will be established by the Council on a proposal by the Commission, taking account of the experience of the fifth enlargement process and of the evolving *acquis*, will address the following elements, according to own merits and specific situations and characteristics of each candidate state:

- As in previous negotiations, the substance of the negotiations, which will be conducted in an Intergovernmental Conference with the participation of all Member States on the one hand and the candidate State concerned on the other, where decisions require unanimity, will be broken down into a number of chapters, each covering a specific policy area. The Council, acting by unanimity on a proposal by the Commission, will lay down benchmarks for the provisional closure and, where appropriate, for the opening of each chapter; depending on the chapter concerned, these benchmarks will refer to legislative alignment and a satisfactory track record of implementation of the *acquis* as well as obligations deriving from contractual relations with the European Union.

- Long transition periods, derogations, specific arrangements or permanent safeguard clauses, i.e. clauses which are permanently available as a basis for safeguard measures, may be considered. The Commission will include these, as appropriate, in its proposals for each framework, for areas such as freedom of movement of persons, structural policies or agriculture. Furthermore, the decision-taking process regarding the eventual establishment of freedom of movement of persons should allow for a maximum role of individual Member States. Transitional arrangements or safeguards should be reviewed

regarding their impact on competition or the functioning of the internal market.

- The financial aspects of accession of a candidate state must be allowed for in the applicable Financial Framework. Hence, accession negotiations yet to be opened with candidates whose accession could have substantial

financial consequences can only be concluded after the establishment of the Financial Framework for the period from 2014 together with possible consequential financial reforms.

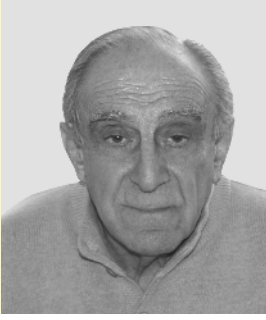
- The shared objective of the negotiations is accession. These negotiations are an open-ended process, the outcome of which cannot be guaranteed beforehand. While taking account of all Copenhagen criteria, if the Candidate State is not in a position to assume in full all the obligations of membership it must be ensured that the Candidate State concerned is fully anchored in the European structures through the strongest possible bond.

- In the case of a serious and persistent breach in a candidate state of the principles of liberty, democracy, respect for human rights and fundamental freedoms and the rule of law on which the Union is founded, the Commission will, on its own initiative or on the request of one third of the Member States, recommend the suspension of negotiations and propose the conditions for eventual resumption. The Council will decide by qualified majority on such a recommendation, after having heard the candidate state, whether to suspend the negotiations and on the conditions for their resumption. The Member States will act in the IGC in accordance with the Council decision, without

prejudice to the general requirement for unanimity in the IGC. The European Parliament will be informed.

- Parallel to accession negotiations, the Union will engage with every candidate state in an intensive political and cultural dialogue. With the aim of enhancing mutual understanding by bringing people together, this inclusive dialogue also will involve civil society.

Prof. Dr. Ali Bozer
Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Öğretim Üyesi

17 ARALIK VE SONRASI

17 Aralık Devlet ve Hükümet Başkanları düzeyinde yapılan toplantıda, tam üyelik müzakerelerinin başlaması yönünde tarih alınmış olması olumlu bir adımdır. Bununla beraber, Türkiye'nin önünde uzun ve belirsizliklerle dolu bir yol vardır.

3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelerin başlayabilmesi için, Türkiye'nin bu tarihe kadar Ankara Anlaşmasının yeni on üyeye de şamil olacak protokolü imzalaması gerekmektedir. Nitekim kararın 19. maddesinde aynen şöyle denilmektedir: "AB Konseyi, Birliğe on yeni üye devletin katılmış olduğunu göz önünde bulundurarak, Türkiye'nin Ankara Anlaşmasının uyarlanmasına yönelik Protokolü imzalama kararını memnuniyetle karşılar." AB Konseyinde, bu bağlamda, "Türk Hükümeti, müzakerelerin fiilen başlamasından önce ve Avrupa Birliği'nin mevcut üyeliğine dair uyarlamalar hususunda anlaşmaya varılarak sonuçlandırıldıktan sonra, Ankara Anlaşmasının uyarlanmasına ilişkin Protokolü imzalamaya hazırdır." şeklinde, Türkiye tarafından yapılan beyandan da memnuniyet duymuştur." denilmektedir. Bu ibare, 3 Ekim tarihine kadar Türkiye'nin Kıbrıs'ı tanıma hususunda önemli bir adım atması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bu hususun tanıma niteliğini taşımadığı ifade edilebilir; ancak Ankara Anlaşmasının diğer yeni ülkelere teşmilinin taahhüdünün 3 Ekim'den önce gerçekleşmesi zarureti, AB tarafından Türkiye üzerinde baskı yapılmasına önemli bir zemin hazırlamaktadır. Bu başka bir deyimle, Kıbrıs'ı tanımanın ilk adımını oluşturmaktadır. Kaldı ki, gümrük birliğinin fiilen veya hukuki düzeyde Kıbrıs yönünden geçerli olması ve Ankara Anlaşmasının yeni on üyeye teşmili, hukuki spekülasyonlar ne olursa olsun, tanıma niteliği taşıyacaktır.

Hükümet, bu şartı çetin müzakerelerin sonucunda kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu hüküm müzakereler için verilen tarihin gerçekleşmesini şarta bağlı kılmaktadır. Hükümetin, bu hükmü kabul ederken, BM'nin Annan Planı paralelinde bir proje hazırlanmasını ve bu projenin Birleşik Kıbrıs statüsünü öngörerek, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin etkileriyle Kıbrıs'a

kabul ettirilmesi ihtimalini göz önüne aldığını görüyoruz. Bu ihtimal gerçekleştiği takdirde, müzakerelerin başlaması hususundaki önemli engellerden bir tanesi kalkmış olacaktır. Ancak bu ihtimalin gerçekleşmemesi de mümkündür. Bu takdirde, Kıbrıs'ı tanımak hükümet için çok zor olacak ve özellikle bu tanımanın Türkiye ve Kıbrıs'daki inikasıları hükümeti ciddi surette sarsacaktır. Bu taktirde dahi, Kıbrıs'ı tanıma hususunda Türkiye'nin elinde bazı kozların olduğunu ve siyasi bir çözüm bulunabileceğini sanıyoruz.

Müzakereler başladıktan sonra da Türkiye ciddi sorunlarla karşı karşıya kalacaktır. Bunların içinde önemli gördüklerimizi; kısaca belirtmek istiyoruz.

Müzakere konuları 32 bölümden oluşmaktadır. Edindiğimiz bilgilere göre bu bölümlerin sayısının artırılması ihtimali de vardır. Her bölüm için müzakereye başlamak hususunda, 25 üye devletin oybirliğiyle karar vermesi gerekmektedir. Bu Türkiye'ye yapılan ayırıcılığın önemli bir belirtisidir.

Komisyonla yapılacak müzakerelerin yanında hükümetlerarası çerçevedeki müzakereler de sürdürülecektir. Komisyon, hukukun üstünlüğüne, insan haklarına, temel hak ve hürriyetlere ters düşen hareketler sürekli ve ciddi surette ihlale devam ederse, vasıflı çoğunlukla müzakereleri askıya alabilecektir. Türk Hükümetinin bu hususa herhangi bir itirazı olamaz. Bu

bağlamda, hükümetlerarası çerçevede yürütülen müzakereler, oybirliği ile alınan kararla askıya alınabilecektir ve bu hüküm Türkiye'ye özgü ve sakıncalı bir hükümdür.

Türkiye, müzakereler sonucunda Kopenhag kriterlerinin tümünü ve diğer bütün mükellefiyetlerini yerine getirmiş olsa dahi, AB Türkiye'yi hazmetmek gücünde olmadığı ileri sürerek ve tek taraflı olarak Türkiye'nin üyelğini askıya alabilecektir. Bu hüküm, münhasıran Türkiye için konmuş iken, müzakereler sonucunda münhasıran Türkiye için olmaktan çıkarılmış ve bundan sonra üye olacak ülkelere de teşmil edilecek şekilde getirilmiştir.

On veya onbeş yıl sürecek müzakerelerin sonucunda, Türkiye'nin tam üyelğini Fransa ve Avusturya referandumuna sunacaktır. Burada belirtilmelidir ki, Avusturya'da muhalefetin referandumu karşı çıkması takdire şayan bir tavidir. Buna rağmen, bu iki ülkenin davranışını hukukun üstünlüğü ilkesi ile bağdaştırmak mümkün değildir. Ayrıca bu gibi konularda referandumu başvurmak, halklar arası soğukluğa da sebebiyet verebilecektir.

Türkiye'nin müzakereler sırasında karşılaşacağı esasa ilişkin önemli sorunlar da vardır. Bunların başında, özellikle Fransız kamuoyunda, incelemeye tabi tutulmaksızın saplantı haline getirilmiş, sözde Ermeni soykırımını ve müteakiben Alevi ve Kürt sorunları ile gayrimüslim azınlıklar sorunları gelmektedir. Keza, suların yönetiminin uluslararası bir kuruluşa verilmesi de karşımıza çıkacak sorunlardan bir tanesidir.

Bütün bu hususlar dikkate alındığında, Türkiye'nin önünde uzun ve belirsizliklerle dolu bir yolun bulunduğunu, ayrıca Türkiye'ye karşı, diğer ülkelere nazaran, farklı bir tutum sergilendiğini görürüz. Bu bağlamda ayrıca, Roma Anlaşmasına aykırı kısıtlamalar da getirilmektedir. Bunlar özellikle serbest dolaşım, yapısal fonlar ve tarım alanlarında görülmektedir.

Öte yandan, AB'nin parasal imkanları dikkate alındığında, Türkiye'nin bu imkanlardan ne derece faydalanacağı da şüphelidir.

AB'den Türkiye'nin tam üyeliği konusunda çok farklı bir

yaklaşım beklerdik. Nitekim Konsey üyelerine yardımcı olmak amacıyla sunulan 'etki raporu'nda, Türkiye'nin AB üyesi olduğu takdirde Birliğe sağlayacağı katkılar belirtilmiş, Türkiye'nin genç nüfusunun Avrupa'nın yaşlı nüfusu karşısında çok büyük bir avantaj olduğu, Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik konumunun önemi, Türkiye'nin Avrupa için ihmal edilemez bir pazar olduğu dile getirilerek, Türkiye'nin Birliğe tam üye olmasının yararları açıklanmıştır. Bu bağlamda belirtilmelidir ki, Konsey üyesi devletlerin, dünyanın gidişatı karşısında Türkiye'nin tam üyeliğine çok daha sıcak bakmaları gerekirdi: ABD'yi dengelemek için AB'nin etkin bir siyaset yürütmesi gerekmektedir. Bu siyasetin başarıya ulaşabilmesi için de, askeri güçle desteklenmesi gerektiği bilinen bir gerçektir. Bu hususlar göz önüne alındığında görülecektir ki, Türkiye AB için önemli bir kazançtır. Öte taraftan, Hindistan ve Çin çok büyük bir ekonomik potansiyel olarak görülmektedir. Enerji yollarının geçiş noktasında bulunan ve zengin su kaynaklarına sahip olan Türkiye'nin de bu ekonomik açıdan değerlendirilmesi gerekirdi. AB'nin, bu tür bir vizyonu bırakarak, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğini küçük sorunlara indirgemesi ve bu vadede Türkiye'ye zorluklar çıkarması önemli bir hata olmuştur.

Prof. Dr. Türker Alkan
Çankaya Üniversitesi Siyaset Bilimi ve
Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı

AB YOK MU OLACAK?

Geçenlerde Türkiye’de görevli bir Amerikalıyla konuşuyordum. Bizim AB’ye tam üye olma perspektifinin uzun bir süreye yayılmasını kastederek, “On beş yıl mı, yirmi yıl mı, hiç belli değil,” dedi. Ve ekledi: “O sırada hâlâ Avrupa Birliği diye bir şey kaldıysa!”

Kuşkusuz ki hafife alınacak, sadece “karamsarlık işte,” diye geçiştirilecek bir görüş değildi. Elbette AB de, günü gelince ve koşulları oluşursa, dağılıp gidebilir.

Fakat, ben AB’nin öyle kolay kolay dağılacak bir örgütlenme olduğunu sanmıyorum

Neden dersiniz, ilk olarak AB’nin altı üyeden oluşan “Ortak Pazar” günlerini anımsayın. O dönemde durmadan yinelenen bir senaryoydu “AP’nin dağılışı.” Ülkelerinin AB’ye girmesine karşı çıkan İngilizlerin ileri sürdüğü gerekçelerden birisi buydu: “Neden girelim,” diyorlardı, “nasıl olsa fazla gün yüzü görmeden dağılıp gidecek.”

Ama dağılmadı işte. Ekonomik eşgüdüm sağlandı, ortak çıkarlar oluştu, karşılıklı bağımlılıklar gelişti ve Ortak Pazar eskisinden daha da sıkı bir işbirliği içinde yoluna devam etti.

Bundan sonraki aşamalarda AB’nin iki tür gelişmesine tanık olduk. Birincisi, coğrafi genişlemedir. Avrupa’nın çeşitli ülkeleri zaman zaman AB’ye katılarak (bu yıl da olduğu gibi) topluluğa bağlı nüfusun, toprakların ve yönetimlerin genişlemesine neden oldu. Hemen hemen her genişlemeden önce ve sonra aynı tartışmalar yapıldı: “Aman, etmeyin eylemeyin, bu AB bu kadar sıkleti çekmez, yeni üyeleri hazmedecek ekonomik gücümüz ve siyasal mekanizmalarımız yok, bu kadar zorlarsak bu birlik dağılır gider!”

Ve her seferinde “karamsarlar” haksız çıktı, yanıldı. Her genişleme AB’nin gücünü ve saygınlığını artırdı. Zamanla son genişlemenin de aynı sonucu vereceğine tanık olacağız.

AB’nin ikinci genişleme türü “derinlemesine genişleme”dir: AB’ye bağlı yeni kurumlar ve uygulamalar gelişti, mevcut yönetime daha sıkı eşgüdüm sağlandı, bir zamanlar hayal bile edilemeyecek atılımlar yapıldı. Gümrükler kalktı, pasaportlar kalktı, pazarlar rekabete açıldı, mali yasalarda eşgüdüm sağlandı, ortak bir anayasa kabul edildi (süreç henüz bitmiş değil), ortak dış politika ve savunma politikası oluşturmak için önlemler alındı...

Bu süreç, 1960’lardan beri adım adım gelişmesini sürdürüyor. Her yeni adım, aynı soru işaretleriyle karşılaştı: “Hayır,” dedi kuşkucu ve karamsarlar, “ulus-devlete özgü kurumlar bunlar, çokuluslu bir yapıda bu yetkilerin ve yapıların başarıyla işlemesi mümkün değildir.”

Gördük ki, gene yanıldılar. Ulus-devlete özgü pekçok kurum

AB’nin bünyesinde uluslarüstü veya çokuluslu bir özellik kazanarak varlığını sürdürdü, gelişmeye devam etti.

AB konusunda, bugüne kadar karamsarların korkularını haksız, iyimserleri de haklı çıkaran bir özellik var ve bundan sonra da aynı özelliğin sürüp gitmemesi için bir neden görmüyorum.

Bu özellik nereden kaynaklanıyor?

Bana soracak olursanız, AB’nin bu özelliği, insanlık tarihinde bugüne kadar hiç görülmemiş, ancak ütopyacı filozofların düşünüyü kurabileceği bir varsayımın hayata geçirilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu varsayım, ulusların kendi çıkarlarını çoklaştırmak (maksimize etmek) için savaşın dışında da yollar bulunduğu, devletler arasındaki ilişkilerin “sıfır toplamlı” olmadığı, birinin kazancının mutlaka diğerinin kaybı anlamına gelmediği, işbirliği ve paylaşma yoluyla ilgili herkesin kazancının artabileceğine ilişkin önermedir.

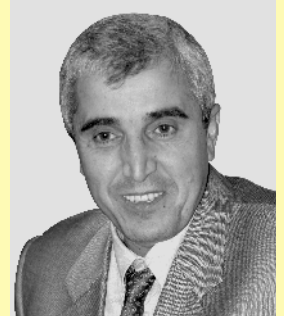
Bu önermenin sonucundadır ki, altmış yıl önce Fransızların ve Almanların ancak ölecek geçebildikleri sınır çizgisi, barışın, ticaretin ve üretimin simgesi haline gelebilmiştir. Almanlar, İkinci Dünya Savaşı’nda kaybettikleri toprakları, barış sayesinde geri alabilmiştir. İkinci Dünya Savaşı’nın daha da beter yaptığı ekonomik bunalım, barış ve işbirliği sayesinde muazzam bir kalkınma hamlesine dönüşebilmiştir. Avrupa, “iyi ve güzel olanın,” aynı zamanda “işlevsel ve yararlı” olabileceğinin yaşayan tanığı olmuştur.

İşte Avrupa’nın yatay ve dikey büyümenin onca riskine karşın başarısızlığa uğramayışının asıl nedeni, böyle büyük bir barış projesi olmasında yatmaktadır.

Nükleer silahlarla, savaşlarla, inanılmaz askeri harcamalarla kavrulup giden dünyanın diğer bölgelerindeki devletler ve insanlar için de, Avrupa’da yaşanmakta olan bu gelişmeler çok önemli bir örnek oluşturmaktadır. Umut oluşturmaktadır. “İnsanlığın geleceğinden umudu kesmeyelim,” diyebilmemizi sağlamaktadır.

İşte bütün kötümser senaryoların geçersizleşmesinin arkasında yatan asıl neden budur. Ve Ortadoğu ve Kafkasya kazanımının foku fukur kaynadığı şu dönemde, Türkiye için AB sadece ekonomi, ihracat ve zengin bir yaşam anlamına gelmiyor. Bütün Avrupalılar gibi, bizim için de AB, şu ana kadar vahşetten başka bir şeye tanıklık etmeyen insanlık tarihine sunulan esaslı bir alternatif demektir.

Ve Türkiye’nin de katılmasıyla, AB’nin dağılıp yok olacağını sananlar gene yanılacaklardır. Bundan eminim.

Prof. Dr. Hüseyin Bağcı
ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü
Öğretim Üyesi

KÜRESEL VE BÖLGESEL GELİŞMELER IŞIĞINDA TÜRK DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKALARI

Dünya tarihi şu anda emsali görülmeyen bir siyasal gerçeklikle karşı karşıya o da ABD'nin tek kutuplu dünyayı tek başına kontrol etmeye yetecek ekonomik, teknolojik, askeri ve kültürel alt yapıya sahip olmasıdır. Biz imparatorlukları anlatırken dünya tarihini anlatırken, genelde Çin, İngiltere, Osmanlı ve Roma İmparatorluklarını anlatırken, bunların genelde bölgesel ağırlıklı olduklarını, global bir güç olmadığını söyleriz. İngiltere belki biraz bunun dışında bırakılabilir ama bugün için ABD tam anlamıyla bir küresel güç konumundadır. Özellikle bu günlerde birçok ülkeyi ve insanları rahatsız etmektedir.

Burada ABD'nin güç kullanma potansiyeli ve gücün nasıl kullanıldığı sorusu gündeme geliyor. Son dört yıldır Bush yönetimi ile birlikte hepimiz biliyoruz ki ABD'nin özel anlamdaki imajı büyük bir erozyona uğradı. 1945'lerin dünyaya özgürlük ve demokrasiyi getiren, serbest ticareti getiren ve genelde olumlu algılanan Amerika imajının, 11 Eylül sonrasında özellikle önemli bir dağılma ve imaj kaybına uğradığı tartışma götürmez. Ancak başkan Bush'un tekrar seçilmesiyle birlikte bütün dünya bir dört yıl daha ABD'nin ve onun başkanının gerçeğiyle karşı karşıya kalacak. Bu şu anlama geliyor, aynı zamanda önümüzdeki yıllarda küresel politikalar çerçevesinde ABD, Irak dahil olmak üzere, acaba dünyanın değişik bölgelerine daha önce olduğu gibi müdahale etme arzu ve isteğinde olacak mı? Yoksa uluslararası anlamda son dört yılda yapılan tecrübelerden yola çıkarak Amerika acaba daha geri adım atıp yumuşak gücünü mü -Joseph Nye'in deyimi ile 'soft power'- ön plana çıkaracak?

Amerika şu anda gördü ki çok fazla güç kullanmak ABD için olumlu değil. Tecrübe yapılan hataların ifade edilişi olarak biliniyor. ABD bizim gördüğümüz kadarı ile Bill Jesty'nin ifadesi ile veya Joseph Nye'in ifadesi ile diğer uzmanların ifadesi ile bir yol ayrımına geldi ve bu yol ayrımı ABD'nin emperyal bir güç mü olacağı, bu emperyal güç kavramını 19. yüzyıl klasik Avrupa kavramında konuşuyorum, yani eski ve yeni Avrupa tartışmaları çerçevesinde ABD küresel olaylara çok daha mı müdahil olma eyleminde olacak, yoksa savunma giderlerinde şu anda 360 milyar doları bulan yıllık rakamları acaba aşağıyı çekecek? Türkiye'de çok fazla tartışılmayan

konulardan biri diye düşünüyorum; şu ABD acaba bir 1917 sonrası yaşanan tecrit politikasına, izolasyonist politikalara, dönerse acaba bu dünya için iyimi olur? Çünkü 1920'li yıllarda ABD'nin tecrit politikası takip etmesi Hitler'i, Mussolini'yi ve Stalin'i çıkardı yani transatlantik ilişkilerinde yaşanan gelişmeler özellikle son bir yıldır Avrupa-ABD arasında yaşanan entellüektel, siyasal, askeri tartışmalarda şu ortaya çıktı; siyasal değer yargıları açısından Avrupa'nın dünyaya bakışı ile ABD'nin dünyaya bakışı arasında büyük bir farklılık oluşmaya başladı. Bu farklılık daimi mi olacak, geçici bir özellik mi arz ediyor? Bu da önümüzdeki dönemde yanıtlandırılması gereken bir soru olarak karşımıza çıkıyor.

Aslında temel sorun; belki de şu dünyada bugün için ABD'nin karşısına ne Hindistan'ın, ne Çin'in, ne Rusya'nın, ne de Avrupa Birliği'nin ABD ile teknolojik kültürel askeri ve ekonomik alanda rekabet edebilecek bir güç veya güç birliği olarak ortaya çıkamamasında yatıyor.

Bu bir noktada aslında Amerika'daki Yeni Muhafazakarların (neo-conservatives) kendi içindeki tartışmalarına da baktığımızda orada da ortaya çıkan tartışmalardan bir tanesi. ABD'nin çok fazla açıldığı, Paul Kennedy'nin 'overstretch' olarak tanımladığı, fazla genişlediği, fazla sorumluluk aldığı, bu kadar fazla sorumluluğu kaldıramayacağı, büyük imparatorlukların, Romalıların, Britanyalıların ve Osmanlıların bu çok fazla genişleme nedeniyle kontrolü elden kaçırdıkları, ABD'nin de böyle bir tehlike ile karşı karşıya olduğu konusundaki görüşler Yeni Muhafazakarların kendi arasında da tartışılıyor.

Şurası bir gerçek; dünya önümüzdeki dört yılda Bush ve ekibi ile, belki yenilenecek olan ekibi ile, yaşamak zorunda. Bu durumun bölgesel ve küresel etkileri olacak. Petrol fiyatlarının artmasından başlayarak dünya piyasalarında ortaya çıkan dalgalanmaları da hesaplayarak şunu göreceğiz; ABD önümüzdeki dört yıl içinde Bush ile birlikte acaba şunu mu deneyecek? ABD'nin, Irak başta olmak üzere Afrika'da, Asya'da ve Latin Amerika'da etkisini artırma yoluna gideceği tartışma götürmüyor. Bunu yaparken ittifak ortaklarını seçerken, yeni ittifak üyelerini belirlerken hangi kriterleri ön plana

çıkarmak? Burada tabii Büyük Ortadoğu Projesi'nden (BOP) başlayarak Ortadoğu'ya kadar ve Asya Pasifik bölgesine kadar da bakmak lazım.

Tabii benim burada asıl vurgulamak istediğim Türkiye ve Türkiye'nin perspektifinden olayları değerlendirmek ama ABD ile bunun için başladık. Türk dış politikasında ABD 1945'lerden beri en önemli unsurlardan biridir ve Türk dış politikası, literatürde de genel bir kanı oluştuğu için söylüyorum, genelde ABD ile birlikte hareket eden, ABD ne derse yapan bir ülke olarak görüldü, öyle algılandı. Ta ki Türkiye'nin ABD'ye hayır dediği, geçen yılın 1 Mart'ına kadar. Bu hayır'ın bizim iç politikamıza dış politikamıza belli bir bedeli olacak. ABD'ye hayır demenin de pek ucuz bir şey olmadığını herkes biliyor.

Şunu özellikle görmek lazım, dış politikada, bizim son dönemlerde Dış Politika Enstitüsü olarak yayınladığımız bir kitapta da başlığın ifade ettiği gibi Türk dış ve güvenlik politikalarında Avrupalılaştırma eğilimi daha fazla artmaya başladı, yani, bir yanda ABD halen küresel politikalarda Türkiye ile birlikte hareket ediyor, ama, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile olan ilişkilerinde şu anda özellikle askeri boyut önemli hale gelmeye başlayacak. Çünkü geçenlerde bildiğiniz gibi Günther Verheugen'in bir açıklaması oldu, AB bir küresel güç olmak istiyorsa askeri boyutunu da güçlendirmelidir diye. Bu nedenle Türkiye bir uçağın gövdesi olarak düşünülürse, bir kanatta AB, diğer tarafta ABD, yani, ikisinin birlikte Türkiye'yi kaldıracığı ve ileriye götüreceği şeklinde bir görüş de oluşmaya başladı. Bunu şunu anlatmak için söylüyorum, Türkiye'nin ABD mi, yoksa AB mi şeklinde bir alternatifi pek gözüküyor. Yani, Türkiye klasik 19. yüzyıl Osmanlı politikasında, burada George Harris'ten belki alıntı yapmak gerekirse, 'sandviç politikası' uyguluyor. Sandviç politikası şudur: Rusya ve Fransa ile İngilterenin arasında kalmış sıkışan bir Türkiye ve Türkiye genelde Rusya'ya karşı Fransa ve İngiltereyi, İngiltere ve Fransa'ya karşı da Rusya kartını oynamıştır. 21. yüzyılda böyle bir şans yok.

Türkiye özellikle, 11 Eylül sonrasında ortaya çıkan küresel ve bölgesel gelişmeler çerçevesinde ABD ile bir yandan uluslararası terörizmle mücadelede aynı saflarda yer alırken, gücün kullanılma biçimi itibarı ile ve uluslararası anlaşmazlıklara müdahalede yaklaşım itibarı ile daha çok

Avrupalı bir imaj vermeye başladı. Çok kişinin göz ardı ettiği bir gerçek de Türkiye'nin 90'lı yıllardan itibaren tüm dünyada özellikle barış gücü operasyonlarına fiilen katılan, sınırları dışına bu amaçla asker gönderen ve güvenlik politikaları açısından Türkiye'nin bir haydut devlet olmaktan çok dünya barışına katkıda bulunmak isteyen ve bunu yaparken de uluslararası kuruluşların, bu NATO olabilir, BM olabilir veya da AB'nin son dönemlerde fotoğraflarını da gördünüz, Türk askerlerinin AB'nin barış gücü olarak belli noktalara gönderilme gerçeği ile karşı karşıya olmasıdır. Bu, şunu da beraberinde getirecek; biz dış politikada ve güvenlik politikalarımızda önümüzdeki dönemde bu iki güç merkezi ile çok iyi ilişki içine girmek gerçeği ile karşı karşıyayız. Bu doğal olarak Türkiye'de genelde şu tartışmaları da beraberinde getirecek. Türkiye'yi yönetecek olan hükümetler daha çok Amerika ağırlıklı bir politika mı takip edecekler, ki biz 1945'lerden itibaren gerçekten dış ve güvenlik politikalarında Amerika ve NATO ağırlıklı bir politika takip ettik ve o dönemde alınan kararlar gerek İsmet İnönü, gerekse Demokrat Parti döneminde 1958 yılına kadar zaten Türk dış politikasında iki partinin de ortaklaşa hemfikir olduğu bir siyaset güdülmüştür, orada bir farklılık söz konusu değildir. Ta ki 1958'deki Lübnan'a müdahaleye kadar. O nedenle şunu görmek lazım, Türk dış politikası kanımca önümüzdeki dönemde bölgesel oluşumlarda daha çok AB'ye entegre olma yoluna girecek, giderek AB ile Kafkasya'dan Orta Asya'ya, Ortadoğu'ya kadar yumuşak gücünü ön plana çıkaran ekonomik ve siyasal entegrasyonu irdeleyen ve onu destekleyen politikalarla hareket edecek.

Biz Türkiye'de çok fazla AB-Türkiye ilişkilerine konsantre olduğumuz için mesela Libya, Fas ve Tunus başta olmak üzere birçok ülkenin Suriye de dahil son dönemlerde AB ile ortaklık anlaşması imzalamak istediğini devre dışı bırakıyoruz. Bizim dışımızda da AB ile çok yoğun bir ortaklık ilişkisine girmek isteyen Balkan ülkeleri de dahil olmak üzere yeni bir dünya yapısı var. Biz şu avantajı kullanıyoruz; AB ile 1963'ten beri yasal olarak bir ilişki içindeyiz. Tabii 58-59'lardan gelen Ankara anlaşması ile birlikte kurumsal anlamda bir hukukumuz olması nedeni ile biz daha çok tam üyeliğe konsantre olduk. İkisi arasında kalan herhangi bir modele, örneğin Alman Hıristiyan Demokratlarının sunduğu 'özel ortaklık' yaklaşımına, pek sıcak bakmıyoruz. Çünkü, Türkiye'nin son 40 yıldır süren Avrupa macerasının bir şekilde sonlanması gerektiği yönünde bir düşünce oluştu. Ancak Avrupa eski Avrupa değil, Türkiye de eski Türkiye değil.

Stratejik konularda temel bir prensip vardır; sizin algılamamız oturduğunuz yere göre değişir. Zaman içinde koşullar değişir,

yeni koşullar içinde yeni beklentiler, yeni politikalar ortaya çıkabilir. Aslında bizim AB ile olan ilişkilerimizde son dönemlerde yaşanan da bu. Kısaca sizlere Türkiye'nin 11 Eylül sonrasında ortaya çıkan gelişmeleri de baz alarak, gerek stratejik önemini, gerekse AB ile müzakere eden bir ülke olarak dünyayı nasıl algılamaya başladığını, dünyanın Türkiye'yi nasıl gördüğünü anlatmaya çalışacağım.

11 Eylül Uluslararası İlişkilerde Bir Milat Olmuştur.

11 Eylül uluslararası ilişkilerde bir milat olmuştur. Her ne kadar bazıları bunun milat olmadığını, öyle görülmesi gerekmediğini söyleseler de 11 Eylül bir dönüm noktasıdır. 11 Eylül, ABD'nin vurulabilir, yaralanabilir olduğunu ortaya koyan ve küreselleşme dediğimiz olgunun kullandığı araçlarla aslında vurulamaz gibi gözükse, Soğuk Savaş döneminde Sovyet silahlarının vurmaya cesaret edemediği bir Amerika'ya, Pearl Harbour'dan sonra ikinci defa batılı olmayan bir güç veya kişiler tarafından, çünkü Japonya biliyorsunuz halen batılı güç olmakla birlikte ekonomik anlamda Barry Buzan'ın kavramını kullanırsak eğer, batıymış gibi 'Westernistic' Türkiye ve Japonya için kullanılır bu kavram, bu ülke tarafından vuruldu. Bunun bir örneği de 1905'te Rusya bir defa Çuçumi'de Japonyaya karşı savaş kaybetti ve 19. yüzyıl başında bu çok önemli bir olay oldu. Nasıl oluyorda Avrupalı olmayan bir güç Avrupalı bir gücü yeniyor. O noktadan itibaren Japonya'ya bakış tamamıyla değişti ve ABD Pearl Harbour'da vuruluncaya kadar Japonya pek o kadar önemli görünmüyordu.

Ancak şimdi ABD Roma İmparatorluğu gibi 'barbarlar tarafından' saldırıya uğrama psikolojisi içindedir. Yani Roma'nın yıkılmasının temel nedenlerinden biri Roma'nın Germen kavimlerinin gücünü önemsememesidir. ABD şu anda, herhangi bir güç tarafından askeri anlamda devredışı bırakılacak bir güç olmamakla birlikte, küreselleşmenin ortaya çıkardığı bir gerçekle karşı karşıya kaldı. O da kişilerin bazen devletlerden bile daha güçlü olabileceği Usame Bin Ladin örneğinde görüldü.

ABD özellikle psikolojik açıdan 2001 yılından itibaren dünyayı çok farklı algılayan, kendisi dışındaki ülkelere, kültürlere daha farklı bir biçimde yaklaşmaya başlayan, ama, aynı zamanda korkan bir psikoloji içinde. Bugün geldiğimiz nokta aslında Amerikan milliyetçiliğinin zirvesidir. Bush'un tekrar seçilmeside sürpriz değil, çok normal bir sonuçtur. Çünkü Amerikalılar Başkan Bush'un dünya bizden neden

nefret ediyor sorusuna hala yanıt verebilmiş değil, ama, neden nefret edildiğini de tam olarak anlayabilmiş değiller. Amerikan seçmeni buna tepki göstermek zorunda kaldı. Ben bunu biraz Türkiye ile benzeştirmek istiyorum. 90'lı yıllarda Türkiye teröre çok büyük bedeller ödedi. 1999 seçimlerinde örneğin DSP'nin yüzde 23'lere ulaşması, MHP'nin yüzde 19'lara ulaşması Türk siyasi tarihinde ender olaylardan biridir. Ama, bunun tetikleyicisi Öcalan'ın yakalanıp Türkiye'ye verilmesidir. Bu tabii Ladin ile kıyaslanacak bir şey değil, ama, benzerlik açısından, tepki açısından söylüyorum. Amerika'da da böyle bir durum yaşandı.

11 Eylül Türkiye'yi Nasıl Etkiledi?

11 Eylül Türkiye'yi nasıl etkiledi? Bu etkilemenin bizim düşüncemizde nasıl bir rol oynadığını anlatayım. 11 Eylül olayları Türkleri aslında gördünüz mü biz haklıydık psikolojisine soktu. Türkiye, şimdi güvenlik tüketen değil üreten ülke konumuna geçmiş görünüyor. 11 Eylül'ün hemen akabinde o güne kadar işlerlik kazanmayan 5. madde işlerlik kazandı, NATO karar aldı ve Fransızlar, başta Le Figaro olmak üzere biz şimdi hepimiz Amerikalıyız dedi ve Avrupa'daki bütün basın uluslararası terörizmle mücadelede Amerika ile hareket edeceklerini söylediler ki Türkiye de bunlardan bitanesidir.

Türkiye'nin asıl sorunu tabii sadece PKK değil, 80'li yıllarda, özellikle 70'li yılların sonlarında yaşanan ASALA tecrübesi idi. Biz, Türkiye olarak ABD'nin bugün geldiği noktayı sü-

rekli yaşayan bir ulustuk ve bu bizi birden bire çok daha güçlü bir konuma getirdi. 90'lı yıllarda Türkiye'nin Avrupa'da en fazla eleştirildiği noktalardan biri insan hakları ihlalleri ve bunun Avrupa ülkeleri açısından anlamı, özellikle İngiltere Dışişleri Bakanı Robin Cook'un 90'lı yıllarda söylediği bir söz vardı; "Biz Türkiye'yi eğer AB'ye alacaksak o zaman İran, Irak ve Suriye sınır komşusu olacak." Şimdi sınırdaşları ABD oldu. Daha da önemlisi, 1997 yılında Lüksemburg Başbakanının söylediği bir cümle var ki Türkiye'nin büyük tepkisini çekmişti; "Biz işkencecilerle aynı masya oturmayız." Bu çok ağır bir sözdü ve Türkiye 90'lı yıllarda işkenceci bir ülke olarak görülüyordu ve bu bir sorundu yani bunu unutmak da mümkün değil.

1990-1997 yılları arası diyalogsuzluk politikası takip edildi ve 1997-1999 arası ilişkiler gerildi. 1999 Helsinki ile birlikte, önce Köln zirvesi, ardından Helsinki'de Türkiye'ye adaylık statüsü verildi.

Şimdi bir örnek vereyim. 1998 yılına geri dönelim. Bir Türk generali, Orgeneral Atilla Ateş çıkıyor ve diyor ki "Suriye bizim sabrımız taşıyor, Reyhanlı'da konuşuyor, ya bu adamı dışarı çıkarırsınız ya da gereğini yaparız." Hafız Esat tabii akıllı bir adam, şöyle bir şey düşündü, hesapladı; Öcalan'ı çıkarmanın bedeli ile çıkarmamanın bedeli. Çünkü, Türkiye hakikaten kararlıydı ve durum pahalıya malolacaktı, çıkardı. Suriye'nin durumu Türkiye ile bir savaşa müade etmiyordu. Suriye genelde Sovyetler tarafından desteklenen, ama, 90'lı yıllardan itibaren Rusya'nın içinde bulunduğu kötü durum sebebi ile askeri açıdan yetersiz bir haldeydi. Bu yüzden Türkiye ile bir çatışma içine giremedi. Suriye yapılacak en doğru kararı verdi ve bu karar ilişkilerin düzelmeye başlamasına neden oldu, ama, Öcalan'ın Suriye'den önce Rusya'ya, oradan İtalya'ya, oradan da Kenya'daki Yunanistan Büyükelçiliğine gitmesi şunu beraberinde getirdi. Türkiye şunu anlatmaya çalıştı: Ben bu kadar bedel ödüyorum, ben bu mücadelede ciddiyim.

1977 Terörizmle Mücadele Anlaşmasını resmen ihlal eden iki ülke Almanya ve İtalya'dır. O zamanlarda çok kullanılan bir kavram suçlunun kovalayan ülkeye iade edilmesi ve olay suyu: Öcalan Türkiye'ye verilsin mi, verilmesin mi? O zaman yapılan gösterileri hatırlarsınız. 1977 Anlaşmasını ihlal ettiler, Almanya Dışişleri Bakanı Fischer ilginç bir şey söyledi, dedi ki: "Biz evet bu adamı kırmızı bültenle arıyoruz, ama, onu ülkemize almama hakkımızı kullanıyoruz." Yaptığı yanlış değildi. Sonra Kenya'ya gitti ve orada yakalandı. Teslim edenler kim? Tabii ki ABD ve İsrail.

Siyasal bir gerçeklik olarak Türk-Amerikan ilişkilerinde geçen yıl yaşanan krize bakıldığında, aslında 90'lı yılların sonunda ilişkilerimiz çok iyiye gidiyordu. Başkan Bill Clinton'un Türkiye ziyareti, İstanbuldaki AGİT zirvesi sonrası Ankara'ya da geldi, Meclis'te tüm siyasi partilerin temsilcileri ayakta alkışladı. Aslında Clinton'un söylediği iki şey vardı. Birincisi Türkiye'ye gelmeden Georgetown Üniversitesi'nde, diğeri de Türkiye'de. Şöyle diyor Clinton: "21. yüzyıl Türkiye'nin uluslararası alanda çok önemli olacağı bir yüzyıldır. Herkes politikasını ona göre ayarlasın."

Türkiye tüm 90'lı yıllar boyunca güvensizlik üreten ülke olarak görüldü. Şimdi Türkiye'nin imajı tamamen değişti, yani, uluslararası ilişkilerde imajın, algılamamanın ne kadar önemli olduğunu görmek açısından da çok önemli. Türkiye, İslam ve terörizm arasında sıkışan ülke olarak algılanmıştı. Şimdi Türkiye'de bir yandan terörizm var, bir yandanda İslam var, İslam bir siyasal olgu olarak Türk dış politikasında ve güvenlik politikasında artık yer etmiştir ve onu değiştirmek oldukça zor görünüyor. Bu 1980 darbesi ile de doğru orantılı. Tabii 80'li yıllar Afganistan'a müdahale ile İran'daki mollaların iktidara gelmesi ile başlayan ve bugün geldiğimiz noktada 11 Eylül sonrasında George Bush'un "Bu bir haçlı savaşıdır" şeklinde önce söyleyip sonra geri aldığı sözü ki, bu tesadüfen söylenmiş değildir, dünyanın nereye gittiğine işaret eden bir olayı da beraberinde getiriyor.

Michael Mandelbaum'un 2001'de yayımlanan kitabının adı 'Dünyayı Değiştiren Fikirler'. Kitabın özelliği şu: İki temel fikir, liberal demokrasi ve sosyalizm, 20.yüzyılda birbirleriyle çatıştı. Şimdi bunlara üçüncü fikir olarak İslam eklendi. Bu üçü de insanlara daha iyi yaşam, daha iyi gelecek vaat ediyorlar. İslamiyetin bir siyasal olgu olarak, çünkü İslamiyet bir ideoloji değil, İslamiyet bir yaşam biçimidir, 21.yüzyılda önemli bir sorun olarak ortaya çıkacağını zaten bir Fransız düşünür 60'lı yıllarda söylemiştir.

Türkiye açısından genelde ABD ile birlikte hareket eden Batının değerlerini benimseyen ama aynı zamanda NATO'nun yılmaz savunucusu olan Türkiye'nin birden bire İslamın etkisine girmesi, çevresinde ortaya çıkan gelişmelerle, İslami gelişmelerin en fazla etkilediği ülkelerden biri olması ve şu andaki Başbakanın da bu arka plandan gelmesi, gerçekten Türkiye'nin dünya genelinde büyük bir ilgi ile takip edilmesine sebep oldu. Batının algılama biçimi ile Başbakan dinci olarak görülüyor. Türkiye, İslam dünyası için model olarak gösterilen bir ülke haline gelmiştir. Türkiye örnek olarak alınabilir, ama, örnek alan ülkenin kendi içinde değişiklik

yapması gerekir. İslam dünyası bana göre, kendi röntgenini çekip ona göre hatalarını ve sevaplarını ortaya koyarak kendine çeki düzen vermelidir. Arap dünyasında modernleşme kolay bir iş değil. Modernleşme için toplumun içinden bir dinamizmin gelmesi gerekir.

Büyük Ortadoğu Projesi, aslında daha önce değişik örnekleri olan bir projedir. Bu projelerden bir tanesi 1975 yılında Helsinki’de başlayan, insan hakları başta olmak üzere üç sepet olarak görülen, Helsinki Nihai Senedi; Sovyetler Birliği ve Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin yıkılışını hazırlayan bir projedir. Diğeri 90’lı yıllarda Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini 1992’den itibaren NATO’ya ve AB’ye katma projesidir. Büyük Ortadoğu Projesi, Arap dünyasında, başta sivil toplum kuruluşları olmak üzere, sağlık ve eğitim alanlarında bu bölgelerin demokratikleşmesini, şeffaflaşmasını öngören bir proje. Son dönemlerde Amerika bu işin üstüne fazla gitmedi, biraz rölantiye aldı. Ama proje devam ediyor.

ABD’nin şu anda bu bölge için sivil toplum kuruluşları dahil bu alanlarda vermiş olduğu para miktarı yıllık 40 milyon dolar civarında. Bunun 500 milyon dolara çıkarılması düşünülüyor ve her yıl katlanarak artırılması bekleniyor.

Türkiye Büyük Ortadoğu Projesi içinde güç kullanan değil, ama, parlamenter rejimi ile, sivil toplum kuruluşları ile o komşu ülkelerin içine müdahale edebilecek, yön gösterebilecek bir rol olabilir. Türkiye, bu konularda da hiç bir Arap ülkesinin sahip olmadığı tecrübeye de sahip. Bu durum Türkiye’nin model olmasını mı beraberinde getirmeli? Hükümetin şu andaki politikalarına baktığımda Avrupa ağırlıklı gittiklerini söyleyebilirim.

İslam dünyasının Batı için bir tehdit olmaması için Batı dünyasının bir taktik değişikliğe gittiğini söylemek istiyorum. Daha önce silah satışı ile bu ülkeleri kontrolü altında tutmaya çalışan Avrupa ve ABD, şimdi yumuşak güç kullanarak bu bölgelerdeki gelişimi sağlamaya gidecek.

Türkiye ve Almanya Etki Alanını Genişletti.

İki ülke silah kullanmadan kültürel, siyasal ve ekonomik etki alanını genişletti. Biri Almanya, Orta ve Doğu Avrupa’ya yönelik, biri de Türkiye. Türkiye bu etki alanındaki ülkelerin diplomat ihtiyacını karşılamak için yaptığı eğitimlerde, bu ülkeden gelenlere yeterince maddi olanak sağlamadı ve beklenen başarı da sağlanamadı. İlk beş yılda çok büyük

hatalar yapıldı. Demirel’in Türkiye’ye on bin öğrenci getirmesi ayrı bir problem yarattı. Ama diğer taraftan, Türkiye Azerbaycan’dan başlayarak bu ülkeleri ilk tanıyan ülke olarak, büyükelçilik açan ülke olarak zamanında diplomatik açıdan başarılı oldu. Hatta, Türkiye bu ülkelere bazılarını diplomatları olmadığı için BM’de temsil etti.

Kafkasya ve Orta Asya nereye gidecek? Türkiye bu ülkeleri nasıl etkileyecek? İlginç bir işbirliği oluşacak Rusya ile Türkiye arasında. Türk dış politikasını bilenler hatırlayacaktır. 50’li yıllarda ‘yeşil kuşak teorisi’ vardı. Bu teori, Sovyet komünizminin aşağıya inmesini engellemek için ABD tarafından Türkiye’den başlayıp İran, Afganistan ve Pakistan çizgisini kapsayan ve Sovyetlerin sıcak denizlere inmesini engelleyen politikadır. Bizim için önemli olan, şimdi değişen dengelerde Türkiye’nin Rusya ile birlikte İran, Afganistan ve Pakistan’dan gelecek İslamcı akımlara karşı bir hat oluşturmasıdır yani olay tersine döndü. Yeşil kuşaktan şimdi Rusya ile birlikte bütün Orta Asya ülkeleriyle Türkiye, radikal İslamcı hareketleri kontrol altına almak isteyen bir politika takip ediyor. Bu politikayı da tabii ABD destekliyor. Bu bölgede, önce Ortadoğu’da, sonra da Orta Asya’da, ABD, Rusya ve Türkiye olarak yeni bir ilişki biçimi oluşuyor. Türkiye Afganistan’da bir rol oynayabilir mi? Evet. Türkiye özellikle ABD’nin Afganistan müdahalesini başından itibaren destekledi. Türkiye Afganistan dahil o bölgede etkin bir unsurdur.

Türkiye, Rusya ile Geleceğin Potansiyel İşbirliği Yapacak Olan İki Ülkesidir.

Rusya’nın Türkiye algılaması, Yeltsin dönemi ile Putin dönemi arasında farklılık arz etmektedir. 90’lı yıllarda Türkiye, Rusya Federasyonu ile yılda 10 milyar dolara varan bir bavul ticareti yapan ülke konumuna geldi. Ama Türkiye ile Rusya arasında birbirlerini tehdit olarak algılama süreci devam ediyordu. Şimdi öyle bir sorun yok. Türkiye Genel Kurmayı Nisan 1997’den itibaren tehdit algılamalarında o zamana kadar bir numaralı konumda olan Rusya’yı devre dışı bırakmıştır. Onun yerine radikal İslamı ve terör akımlarını koymuştur. Bu şu anlamda geliyor; başta Çeçenistan olmak üzere Türkiye Rusya’nın sınırsal bütünlüğünü tanımaktadır.

Türkiye-Rusya ilişkilerini tarihsel perspektiften kıyasladığımda, şimdi ve gelecek için şöyle bir analize gitmek istiyorum. Türkiye ile Rusya geleceğin potansiyel iş birliği yapacak olan iki ülkesidir. AB’ye alternatif olabilir mi? Rusya tıpkı AB gibi demografik açıdan zorluklarla karşı karşıya olan bir

ülke ve şu anda yaklaşık 140 milyon nüfusu var. Bu rakamın 2050 yılında 105 milyona düşeceği bekleniyor ki Türkiye'nin 2050 yılındaki nüfusunun bugünkü verilerle Rusya'yı geçme ihtimali var. Şu anda biz, Rusya ve Almanya'dan sonra Avrupa'nın en kalabalık üçüncü ülkesiyiz. Almanya'yı 2020 yılında geçeceğiz.

Rusya modernleştikçe, zenginleştikçe, alt-yapı gereksinimleri arttıkça dışarıdan insan ithaline gereksinim duyacak. Yani, Avrupa'nın 1960'lardaki durumuna benzer bir yapı önümüzdeki 10-15 yılda kaçınılmaz olacak. Türkiye'nin Rusya'ya olan bakış açısını değiştirmesi gerekiyor.

Orta Asya ülkeleri demokrasiye geçerler mi? Öngörülebilir bir gelecekte tabii ki hayır. Muhakkak demokrasiye geçmeleri gerekir mi o da hayır. Bu bölge, 21.yüzyılda özellikle Rusya, Çin ve ABD'nin çok önem verdiği bir bölge. Çünkü, yer altı kaynakları itibarı ile hiç kimsenin göz ardı edemeyeceği bölgeler.

AB, Türkiye'de ilginç bir biçimde yeni tartışmaları beraberinde getiriyor. Prof.Halil İnalçık'ın Doğu Batı Dergisinin son sayısındaki 'Atatürk ve Atatürkçülük' adlı makalesini okuduğunuzda şöyle bir sonuçla karşılaşacaksınız. Der ki Halil İnalçık; Türklerin Avrupa karşısında aşağılık kompleksine girdikleri 18. yüzyılın sonlarından itibaren, bunun tek istisnası Atatürk'ün baş kaldırmasıdır, AB dediğimiz olgu; 21. yüzyılın vazgeçilmez gerçekliklerinden biri olacak. Biz şu tercihi yapacağız; AB ile birlikte mi hareket edeceğiz, yoksa etmeyecek miyiz?

Heinz Kramer'in bundan birkaç ay evvel yayınladığı ilginç bir rapor var, Türkiye-AB ilişkilerini anlatan, artı ve eksileri ortaya koyan. AB'nin Türkiye ile müzakerelere başlaması Avrupa için büyük bir stratejik karardır, yani, biz sadece Türkiye için değil Avrupa'nın da içinde böyle bir karara varacak olmasının kolay bir karar olmadığını söyleyerek başlamak istiyorum.

Türkiye AB İçin Ekonomik, Askeri Değil, Entelektüel Bir Sorundur.

Bir zamanlar AB karşıtı olan bir Başbakanın arka plan itibarı ile Roma'da Papanın önünde imza atması tarihin bir ironisi-

midir bilemiyorum. Türkiye'nin AB için ekonomik ve askeri bir sorun olduğunu düşünmüyorum. Türkiye'nin AB için bir entelektüel sorun olduğunu düşünüyorum. Türkiye'nin AB ile müzakere etmesi, Türkiye'nin daha güvenilir, daha hesaplanabilir olmasını, kontrol edilebilir olmasını beraberinde getiriyor. Bu kontrol edilme Türkiye'de tabii hemen negatif bir çağrışım yapıyor. Oysa, AB gibi bir kuruluş bütün üyelerini kontrol etme gereksinimindedir. Büyük bir güç olacaksınız, vücudun bütün organları beyinden verilecek emirlerle kontrol edilmesi gibi, Brüksel'den gelecek talimatlara göre hareket etmek zorunda. Bu kontrol edilebilmeye Türkiye'de ulusalcılık perspektifinden bakıldığında veya işçilerine müdahale olarak algılandığı için, biz AB'nin ne olduğunu tam olarak anlayamıyoruz veya anlamak istemiyoruz.

Dünya tarihinde hiçbir dönemde bu kadar ülkenin gönüllü olarak biraraya geldiği, böyle bir organizma oluşturduğu vaki değil. Olmadığı için de iyimi kötümü bilemiyorum. AB bir ekonomik ve siyasal birlik olarak, Brzezinski'nin deyimi ile, Avrupa için bitmeyen bir senfonidir. AB bir süreç, 50 yıldır insanların birbiri ile çatışmalarını ön plana çıkaran bir yaklaşım. Bu tersine de bir gelişme gösterebilirdi. Bilemiyorum, belki askeri olanaklara sahip olduğunda. Ama 1945 yılında Almanlarla Fransızların işbirliği yapmaları düşünülemezdi.

Türkiye olarak şunu anlamamız gerekiyor; devlet olarak biz güvenli olmak istiyorsak hangi kuruluşlarla işbirliği yapacağız. Müzakerelerin iyi yürütülmesi gerektiğini düşünüyorum. Diğer ülkelerin tecrübelerinden yola çıkarak öğreneceksiniz. AB'nin Türkiye ile birlikte hareket etmesi en tarafsız akademisyenler tarafından da destekleniyor. Türkiye'nin AB ile beraber hareket etmesi tarihsel olarak bir zorunluluktur. Bu coğrafyada, bu topraklar üzerinde işbirliği yapılması kaçınılmaz. Bu coğrafyada Türkiye kolay kolay yabana atılacak bir ülke değil. Öyle olduğu için herkesin daha üretken olması, daha esnek düşünmesi lazım. Düşmanlık tohumları ekmek lazım. Bence; Avrupa açısından bakıldığında, Türkiye ile birlikte hareket etmek AB'nin lehinedir. Türkiye'nin de AB ile birlikte hareket etmesi Türkiye'nin lehinedir. Sorun nerede biliyor musunuz? Sorun pazarlıkta! Kimin ne vereceği, kimin ne alacağında yatıyor. Yoksa, genel çerçeve olarak her ikisinin birbirine gereksinimi olduğu konusunda zaten kimsenin endişesi yok. Boşluklar nasıl doldurulacak, o da tabii ki diplomasi ve siyasetle gerçekleşecek.

Prof. Dr. Emin Çarıkçı
Çankaya Üniversitesi Uluslararası Ticaret Bölümü
Öğretim Üyesi

TÜRKİYE'DE EKONOMİK GELİŞMELER VE AB İLE EKONOMİK İLİŞKİLER

Kasım 2000 Likidite Krizi ve Şubat 2001 Finans Krizi sonrası IMF destekli bir Ekonomik İstikrar Programına ek olarak, ekonomi yönetiminde politik müdahaleleri asgari düzeye indirebilmek için BDDK ve Kamu İhaleleri Üst Kurulu gibi 10 Üst Kurul kurulmuş, ilaveten, Bankalar Kanunu, Hazinesinin İç Borçlanma Kanunu ve Merkez Bankası'nın bağımsızlığı yasası gibi kurumların özerkliğinin ve Türkiye'de siyasi istikrarın sağlanmasının müspet etkileri, ayrıca Ekonomik Programda mali disipline uyulmasının piyasalara güven vermesi sonucu Türk ekonomisi düzlüğe çıkmak üzeredir. Ekonomide 2004'deki gelişmeler ve AB ile iktisadi ilişkilerimiz detaylı bir şekilde ele alınmadan önce 2002 ve 2003 yıllarındaki gelişmeleri, ayrıca 2004 gerçekleşme tahminleri ile 2005 yılı hedeflerini özetleyelim.

2002 yılı Ekonomik Gerçekleşmeleri: 2002 yılı için hedeflenen %3'lük GSMH büyüme hızı %7,8 olarak gerçekleşmiş, yıl boyunca dolar fiyatının 1,5 milyon TL dolayında seyretmesinin de müspet etkisiyle, 2002 yılı için hedeflenen GSMH 166 milyar dolar yerine yaklaşık 182 milyar dolar, Fert Başına Gelir (FBG) de hedeflenen 2316 dolar yerine 2609 dolar olarak gerçekleşmiştir (Bakınız. Tablo-1). Yıllık enflasyon 2001'deki %70'li seviyelerinden, 2002'de TÜFE'de %29,7, TEFE'de %30,8'e gerilemiştir.

2003 yılı Gerçekleşmeleri: GSMH Büyüme Hızı %5,9 artmış, ortalama dolar fiyatının 2002 seviyesinde (1,5 milyon TL) kalması sonucu, GSMH hedefi 200 milyar \$ iken, 239 milyar \$'a çıkmıştır (2002'den 2003'e %32 artış). FBG 2609 \$'dan 3384 \$'a (2002'ye göre %29,7 artış) gerçekleşmiştir. İthalat 68,7 ve ihracat ise 46,9 milyar dolar, Dış Ticaret Açığı -21,9 ve Cari İşlemler Dengesi açığı da -6,8 milyar dolardır. 2003'de yıllık enflasyon hızları TÜFE'de %18,4'e, TEFE'de de %13,9'a inmiştir. Bütçe Harcamaları 140 katrilyon TL, Gelirleri 100,2 katrilyon TL olup, Bütçe Açığı da -39,8 katrilyon TL'ye (26,5 milyar \$) (Bütçe Açığının en büyük kalemini oluşturan Sosyal Güvenlik Kurumları = SGK açıkları 15,9 katrilyon (ktr) TL =10,6 milyar \$'a) ulaşmış, Toplam Faiz Harcamaları ise 58,6 ktr.TL'dir.

2004 yılı Gerçekleşme Tahminleri: DPT'ye göre, GSMH Büyüme Hızı %9,6'ya, GSMH 293 milyar \$'a, FBG 4112 \$'a ve

Satınalma Gücü Paritesine (SGP = Türkiye'deki bir demet mal ve hizmetin New York'daki \$ cinsinden değeri) göre FBG de 7213 \$'a çıkacaktır. İthalat 95,5 milyar \$'a ve ihracat ise 62 milyar \$'a, Dış Ticaret Açığı -33,5 milyar \$'a ve Cari İşlemler Dengesi (CİD) açığı da -14,6 milyar \$'a ulaşacaktır. Yıllık enflasyon hızlarının ise, TÜFE'de %10'a, TEFE'de de %13,5'e inmesi beklenmektedir. Bütçe Harcamaları 153 katrilyon TL, Gelirleri 119 katrilyon TL olup, Bütçe Açığı da -34 katrilyon TL'ye (22,7 milyar \$), (SGK açıkları 18 katrilyon (ktr) TL=12 milyar \$'a) ulaşacak, Toplam Faiz Harcamaları ise 58,7 ktr.TL olacaktır.

2005 yılı Hedefleri: (Bakınız, Tablo-1) GSMH yaklaşık 298 milyar \$, FBG 4128 \$, SGP göre FBG 7300 \$, GSMH büyüme hızı %5, yıllık Enflasyon hızları da TÜFE ve TEFE'de de %8'şer, İthalat 104 milyar \$ (%8,9 artış), İhracat ise 71 milyar \$ (%14,5 artış) olup, Dış Ticaret Açığı -33 milyar \$, CİD Açığı da -10,6 milyar \$'dır.

2005 yılı Devlet Bütçesi Hedefleri: Harcamalar 168 Katrilyon (Ktr) TL; Transferler 107,7 ktr TL (56,6 ktr. TL faiz ödemesi), Cari Harcamalar 50,1 ktr. TL (39,3 ktr. TL Personel Giderleri), Yatırım ise 10,1 ktr. TL'dir. Gelirler 138,9 ktr. TL (Vergiler 119 ktr. TL) dir. 2004'ten 2005'e Bütçe Harcamaları içinde, Transferler / Harcamalar %66'dan %64'e (Faiz Ödemeleri / Harcamalar %38,3'den %33,7'ye), Cari Ödemeler / Harcamalar %29,1'den %29,8'e, Yatırımlar / Harcamalar %4,6'dan %6'ya, Vergi Gelirleri / Harcamalar %69'dan %70,8'e, Faiz Ödemeleri / Vergiler %58'den %47'ye, Harcamalar / GSMH'de %36,1'den %34,9'a hedeflenmiştir. Bu durum 2005 Bütçesinin de bir Transfer ve Cari Harcamalardan oluştuğunu (107,7+50,1=157,8 ktr. TL) ve Bütçe esnekliğinin çok düşük düzeyde olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

2004'de Ekonomik Gelişmeler;

Büyüme Hızı ve FBG: 2004 yılının ilk 9 ayında GSMH büyüme hızı %9,7'dir (tarım %-1,2 gerilemiş, sanayi %10,5, ticaret %13,3, ulaştırma ve haberleşme %6,1, serbest meslek ve hizmetler %7,7, ithalat vergisi %28,4). Yıllık hedef %5 olmasına rağmen, 2004'de GSMH büyüme hızının %9 dolayında gerçekleşecek olması sonucu, 2003'den 2004'e GSMH miktarı 239 milyar \$'dan 293

TABLO-1. TÜRKİYE'DE BAŞLICA EKONOMİK GÖSTERGELER:2001-2005 (10 Ocak 2005)

	2001	2002	2003	2004 (K)	2005 (P)
GSMH (Milyar Dolar)	144,0	181,7	239	293 (T)	298
Fert Başına Gelir (FBG), Dolar	2105	2619	3390	4112 (T)	4128
- Satınalma Gücü (SGP) ile FBG, \$	6073	6496	6890	7213 (T)	7300 (E)
GSMH Büyüme Hızı (%)	- 9,5	7,8	5,9	9,7 Eylül	5,0
- İmalat Sanayii Üretimi (% Değişme)	- 9,9	10,7	9,7	11,1 (Kasım)	8,0 (E)
* Kapasite kullanım oranı (%)	73,6	76,7	80,0	83,4 (Kasım)	83,0 (E)
Tüketici Fiyatları (TÜFE), %	68,5	29,7	18,4	9,3	8,0
Toptan Eşya Fiyatları (TEFE), %	88,6	30,8	13,9	13,8	8,0
Emisyon Hacmi (Trilyon Lira)	5282	7636	10 676	13 200 Aralık	20 000 (E)
Bütçe açığı (Katrilyon Lira)	-29,8 (24,8 Milyar\$)	-41,7 (1) (27,8 Milyar \$)	-39,8 (1) (26,5Milyar\$)	-24,4 Kasım (1) (17,1 Milyar\$)	-29,1
Sos. Güv. Kur. Açığı (Katrilyon TL)	-8,4 (7 Milyar\$)	-13,3 (1) (8,9 Milyar\$)	-15,9 (1) (10,6Milyar\$)	-18,2 Kasım (1) (12,8 Milyar\$)	-22,0
İç Borç Stoku (Katrilyon Lira)	122,2 (101 Milyar\$)	149,9 (1) (100 Milyar \$)	194,4 (1) (130 Milyar\$)	225 Kasım (1) (158 Milyar\$)	235 (E)
Bütçe Açığı / GSMH (%)	-16,5	-14,7	-11,3	-8,0 (T)	-6,1
Bütçe Harcamaları / GSMH (%)	49,7	44,1	39,8	36,7 (T)	35,4
İhracat (% Artış)	12,3	12,0	30,0	31,8 Kasım	14,5
İthalat (% Artış)	-25,7	+22,8	+33,3	42,1 Kasım (2)	8,9
İthalat (Milyar Dolar)	-41,5	-50,8	-68,7	-86,8 Kasım (2)	104
İhracat (Milyar Dolar)	31,3	35,1	46,9	56,2 Kasım	71
DIŞ TİCARET AÇIĞI (Milyar \$)	- 10,1	-15,8	-21,9	-30,6 Kasım	-33
İhracat / İthalat, (%'si)	77,0	69,0	68,2	64,8 Kasım	68
Bavul Ticareti (Milyar Dolar)	3,0	4,1	4,0	3,7 Kasım	5
İhracatımızda AB'nin Payı, %	51,6	51,5	51,9	54,5 Kasım	55 (E)
İthalatımızda AB'nin Payı, %	44,6	45,5	45,8	47,0 Kasım	47 (E)
Hizmet Gelirleri (Milyar \$)	21,9	20,0	21,0	22,8 Kasım	25 (E)
Hizmet Giderleri (Milyar \$)	-13,8	-13,2	-8,5	-9,9 Kasım	-12 (E)
CARİ İŞLEMLER AÇIĞI (Milyar\$)	+3,4	-1,8	-6,8	-12,7 Kasım	-10,6
Direkt Yabancı Sermaye (Milyar\$)	3,3	0,6	0,6	2,1 Kasım (3)	3 (E)
Dış Borç Stoku (Milyar \$)	113,9	131,1	147,0	153,2 Eylül	160 (E)
MB Döviz Rezervleri (Milyar \$)	18,7	26,7	33,6	34,9	34 (E)

K): 2004 yılına ait Ay'ların yanındaki rakamlar Ocak ayından itibaren kümülatiftir.

(T): DPT 2004 yılı gerçekleşme tahmini; (P): DPT yıllık program hedefleri (E): E.Çankıcı.

(1) Ortalama \$ kuru 2000'de 627 bin TL, 2001'de 1.2 milyon TL, 2002-2003 1.5 milyon TL, 2004'de 1,425,000 TL'dir.

(2) İthalatımızda ara malları ve hammaddelerin payı %68, sermaye malları %18 ve tüketim malları da %14'dür.

(3) Ocak-Kasım 2004'de net Doğrudan Yabancı Sermaye (DYS) yatırımı girişi (yabancıların satın aldığı net 1 milyar \$'lık gayrimenkul geliri hesaba katılmaz ve 0.8 milyar \$'lık DYS çıkışı hesabedilir ise) sadece 0,3 milyar dolardır.

Kaynak : DIE, DPT, MB, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlıkları Dokümanları, Ocak 2005.

Derleyen: Prof. Dr. Emin ÇARIKCI, Çankaya Üniversitesi, İİBF, Öğretim Üyesi.

milyar \$'a (2004'de \$'ın 1.5 milyon TL'nin altına inmesi sonucu, ayrıca yıllık enflasyonun da katkısı ile %22,6 artış), Fert Başına Gelir (FBG) de 3390 \$'dan 4112 \$'a (%21,3'lük bir artış) çıkacak, Satınalma Gücü Paritesine (SGP'ye) göre FBG ise, 2004 sonunda 7213 \$'a ulaşacaktır. Almanya'da FBG 25,5 bin \$, Türkiye'de de 4,1 bin \$'dır. Fark 6,2 kattır. Oysa SGP'ye göre Türkiye'de FBG 7,2 bin \$, Almanya'da 27,5 bin \$ olduğu için, Türk ve Alman vatandaşları arasındaki gerçek ortalama hayat standardı farkı, 6,2 kat değil, sadece 3,8 kattır (Kaynak: Dünya Bankası, World Development Report 2005, Eylül 2004).

Gelir Dağılımı: DİE'ye göre 2002'den 2003'e nüfusun en zengin %20'lik dilimi ile, en fakir %20'lik dilimi arasındaki gelir farkı 9,4 kattan 8,1 kata indi. Yine 2002'den 2003'e, Milli Gelirden en fakir %20'lik nüfusun aldığı pay %5,3'den %6'ya, ikinci %20'nin %9,8'den %10,3'e, üçüncü %20'nin %14'den %15'e, dördüncü %20'nin %20,8'den %20,9'a çıkmış iken, bu oran en zengin %20'lik nüfus diliminde %51,1'den %48,3'e geriledi.

Enflasyon: Bir önceki aya göre, Aralık 2004'de TÜFE %0,45 ve TEFEE %0,13 artmıştır. 2003'den 2004'e yıllık bazda enflasyon ise, TÜFE'de %18,4'den %9,3'e, TEFEE'de ise %13,9'dan sadece %13,8'e inmiştir. Çekirdek enflasyon (maliyet enflasyonu) diye bilinen özel sektör imalat sanayii yıllık fiyat artışı ise, %10,6 ile TEFEE'nin altında kalmıştır.

İmalat Sanayiinde Kapasite Kullanım Oranı Kasım 2003'de %79,4 iken, Kasım 2004'de %83,4'e (Özel Sektörde %75,3'den %79,8'e) çıkmıştır.

İmalat Sanayii üretimi 2001 yılında %-9,9 gerilemiş iken, bu oran 2002'de %10,7'lik bir artışa dönüşmüş, 2003 yılında ise %9,7 artmıştır. Ocak-Kasım 2003'de %7,8 olan bu artış, Ocak-Kasım 2004'de ise %11,1'e yükselmiştir.

Dış Ticaret ve CİD Açığı: 2003 yılında ihracat %30, ithalat da %33,3 artmıştır. Ocak-Kasım 2004 döneminde ihracat artışı %31,8, ithalat artışı ise %42,1 olup, ihracatın ithalatı karşılama oranı (ihracat / ithalat) %64,8'e gerilemiştir. Ocak-Kasım 2004 döneminde Dış Ticaret (DT) açığı -30,6 milyar \$'dır. **Ocak-Kasım 2004 döneminde Türkiye'nin mal ihracatı dışında elde ettiği döviz geliri** 26,5 milyar \$ olup, bunun 22,8 milyar \$'ı hizmet gelirlerindedir (hizmet giderleri de -9,9 milyar \$'dır). Bu miktarın 3,7 milyar \$'ı bavul ticaretinden olup, başlıca hizmet gelirleri ise, milyar \$ olarak, turizm 15,1, taşımacılık 2,9, finansal, ticari, resmi ve diğer hizmetler 3,5, inşaat hizmetleri ile işçi dövizleri de 0,7 şer milyar \$'dır.

Cari İşlemler Dengesi (CİD) açığı (Cari Açık = döviz cinsinden mal ve hizmet gelir ve giderlerinin farkı olup, Türkiye'nin kendi mal ve hizmet gelirleri ile ulaştığı bir dengedir) **Ocak-Ekim 2004'de -10,7 milyar \$'a ulaşmıştır.** Yaz aylarında Turizm gelirleri ile bavul ticareti artışlarına rağmen beklenen gerilemeyi göstermeyen **Cari Açık, Ağustos ayında 7,6 milyar \$'dan 10,8 milyar \$'a, Aralık ayında da 2004 sonu için -14,6 milyar \$'a revize edilmiştir.**

Cari Açık hedefinin yaklaşık 2'ye katlanmasının esas sebebi ise, TL'nin aşırı değerlenmesi sonucu dayanıklı tüketim malları ithalatında patlamaya ilaveten, büyüme hızı hedefinin %5 yerine %9 dolayında gerçekleşecek olması ve ithal girdisi yüksek olan ihracattaki sıçramadır. Bu yüksek büyüme hızı, ithalat hedefinin 75 milyar \$'dan 96 milyar \$'a (artış 21 milyar \$), ihracat hedefinin de 51,5 milyar \$'dan 62 milyar \$'a (artış 10,5 milyar \$) çıkmasına yol açmıştır. İthalatımızın hala %86'sı yatırım ve üretimle ilgili ara malı ve hammaddelerden oluşmakta olduğu için, büyümedeki artış ithalat artışına ve dolayısıyla da cari açığın da sıçramasına sebep olmaktadır.

Döviz sepeti (1\$+1,5€) bazında, TL'nin %20 dolayında aşırı değerlenmişliği de, Ocak-Kasım 2004'de başta otomobil olmak üzere, tüketim malları ithalatını %91,5 (6,5 milyar \$'dan 12,5 milyar \$'a) artırarak, ithalatın ve dolayısıyla dış ticaret ve cari açıkların büyümesine önemli etkiler yapmıştır. Tüketim malları içinde kara taşıtları ve parçaları 4,4 milyar \$'dan 9,2 milyar \$'a fırlayarak %109,4'lük bir artış göstermiştir. Türkiye'nin ihraç ettiği kara taşıtları ve parçaları ise %54,3 artarak 4,8 milyar \$'dan 7,3 milyar \$'a çıkmıştır.

Cari açığın bir kısmı net DYS yatırımları gelirlerinden, önemli bir kısmı TL'nin aşırı değerlenmesine yol açan, kısa vadeli yabancı sermaye (sıcak para) girişleri ile, geri kalan kısmı da Ödemeler Dengesinin Net Hata ve Noksan kaleminden finanse edilmektedir. Cari açık kapatılmamışsa bunun bir kısmı MB'deki döviz rezervlerinden, geriye kalanı da kısa veya orta vadeli dış borçlanma ile finanse edilmek zorundadır.

CİD açığı/GSMH oranı %5'e çıkacak (bu oran 2001 krizinin temel sebebi) **olmasına rağmen, bankacılık kesimi BDDK tarafından sıkı bir şekilde denetlendiği için, bankaların açık pozisyonlarının düşük düzeyde seyretmesi, ilaveten 2002'den Kasım 2004'e MB döviz rezervlerinin 26,7 milyar \$'dan 35,9 milyar \$'a çıkması, Ekim 2004'de Bankalardaki döviz rezervlerinin 17,7 milyar \$ ve döviz mevduat hesaplarının da 74 milyar \$ seviyesinde**

seyretmesinden dolayı, 2005 yılında da bir döviz krizi beklenmemektedir.

İşsizlik: 2001'den bu yana Türkiye'nin esas meselelerinden biri de artan işsizliktir. DİE verilerine göre, işsizlik oranları 2001'de %8,4, 2002'de %10,3, 2003'de de %10,5 olarak gerçekleşti. Yine DİE'ye göre, 2003'ün ikinci çeyreğinden (Nisan-Haziran) bu yılın aynı dönemine işsizlik oranı %10'dan %9,3'e gerileyerek 492,000 kişiye yeni istihdam sağlanmış olması müspet bir gelişmedir. Ayrıca, 2000-2003 döneminde, reel olarak işçi ücretleri %25,3 geriledi. Reel ücretlerdeki bu erime 2001'de %13,4, 2002'de %, 2003'de de %6,3'tür. Bu düşüş özel sektörde daha yüksektir. 2003 yılında döviz fiyatlarındaki gerilemeye rağmen, dış rekabet gücümüzün korunması ve 2003'deki ihracat artışındaki başarıda reel ücretlerdeki düşüşün de büyük bir payı vardır.

Doğrudan Yabancı Sermaye (DYS) Yatırımları: DYS yatırımlarında 2002'de 1 milyar \$'lık giriş, 55 milyon \$'lık çıkışla net DYS girişi 977 milyon \$ iken, 2003 yılında ise 578 milyon \$ giriş ve -499 milyon \$ çıkış olduğu için net DYS girişi sadece 79 milyon \$'dır. Dünyada 2002'de DYS yatırımı stoku 7.1 trilyon \$'dır. Türkiye'nin payı ise sadece %0,3 (binde 3) ile 18,6 milyar \$'dır.

Yabancıların Gayrimenkul Alımları: 12 Temmuz 2003'de Tapu Yasası'nda yapılan değişiklikten bu yana yabancıların Türkiye'de gayrimenkul (taşınmaz= ev, arsa ve arazi) satın almaları artmıştır. Bu satışlardan elde edilen dövizler Merkez Bankası (M.B) tarafından ödemeler dengesinin net hata-noksan kaleminde gösterilirken, Temmuz 2004'den itibaren DYS kalemleri içerisinde yer almaya başlamıştır. Neticede, Haziran 2004'den Ağustos 2004'e brüt DYS girişinde 3 katlık bir artış ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Böylece Ocak-Kasım 2004 döneminde 2,1 milyar \$'lık DYS kaleminin net 1 milyar \$'ı yabancıların gayrimenkul alımından (19 Temmuz 2003'den bu yana 8 bin dolayında gayrimenkul satın alınmış) kaynaklanmıştır. Bu 11 aylık dönemde Türkiye'den çıkan DYS yatırımı tutarı da 0,8 milyar \$ olduğuna göre, bu dönemde Türkiye'ye giren net DYS girişi, sadece 0,3 milyar \$ (2,1 - 1,8) seviyesindedir.

Yabancıların gayrimenkul alımlarından elde edilen döviz gelirlerinin DYS kalemleri içerisinde gösterilmesi doğru değildir. Çünkü, bu alımlar orta ve uzun vadelerde istihdama ve ihracata, yok denecek kadar az katkı yaptığı gibi, Türkiye'deki DYS yatırımlarının geçmişteki gelişmeleri ile uluslararası

mukayeselerin yapılmasında büyük bir kargaşaya yol açacaktır.

2003 Yılı itibarıyla Türkiye'nin dünya ekonomisindeki yeri ise; toplam üretimde (GSMH'de 18.ci, nüfus itibarıyla 15.ncidir. Dünya dış ticaretinde Türkiye'nin payı ihracatta %0,7 (binde yedi), ithalatta da %0,9'dur.

2004 Devlet Bütçesi Gerçekleşmeleri: Ocak-Kasım 2004 döneminde Bütçe Harcamaları 123,1 katrilyon (ktr) TL, Gelirleri 98,7 ktr TL olup, Bütçe Açığı da -24,4 ktr TL'ye= 17,1 milyar \$ (SGK açıkları -18,2 ktr TL=12,8 milyar \$'a) ulaşmış, Toplam Faiz Harcamaları ise 52,3 ktr.TL (36,7 milyar \$) olup, bu durumda;

- Toplam gelirlerin (98,7 ktr) %53'ü ve vergi gelirlerinin (81 ktr) %64,5'i faiz ödemelerine (52,3 ktr. TL) harcanmıştır (2003'de bu oranlar sırası ile %58,6 ve %69,5 idi).

- Toplam faiz ödemelerinin (52,3 ktr) %89,2'si (46,4 ktr) İç Borç (158 milyar \$) faiz ödemelerine, sadece %10,8'i de (5,6 ktr) Dış Borç (153,2 milyar \$) faiz ödemelerine gitmiştir.

Yukarıdaki oranlar, bütçe performansında nisbi bir başarıya rağmen, ekonomik ve mali dengelerin hala bıçak sırtında olduğunu göstermektedir. Onun için, önümüzdeki yıllarda da kamuda mali disipline ve sıkı para politikasına devam edilmesi gerekmektedir. Bütçede ve iç borçları çevirmede nispi bir iyileşmeye rağmen, Türkiye'nin esas meselesi Dış Borç Stokundan çok, İç Borç Stokudur. Nitekim; 2002'den Kasım 2004'e İç Borç Stoku 100 milyar \$'dan (150 ktr TL) 158 milyar \$'a (225 ktr TL) çıktığı halde, aynı dönemde Dış Borç Stoku 131 milyar \$'dan sadece 153,2 milyar \$'a çıkmıştır. Belirtmek gerekir ki, son dört yıldır, Bütçe'de faiz dışı fazla hedefine ulaşılması için, mali disipline uyulmamış olsaydı, özellikle iç borç stoku daha hızlı artardı. Türkiye'de, Devlet Bütçesinin en büyük kara deliği ise, Ocak-Kasım 2004 döneminde Bütçe Açığının %74,6'sını oluşturan, 2005 hedeflerine göre de %75,6'sını oluşturacak olan SGK açıklarıdır.

Kamu Kesiminde (Devlet, KİT'ler, Belediyeler ve BİT'lerde) aşırı israfı azaltacak, tasarruf ve verimliliği artıracak yapısal tedbirler ile, özelleştirme ve kayıt dışı ekonomi ile mücadele konularında daha hızlı adımlar atılması gerekmektedir. Bu konularda daha hızlı hamleler yapılmadığı sürece enflasyonla mücadelede ve büyümede elde edilen başarılar kalıcı olamaz. Bütçe Açığı / GSMH oranı %11 seviyesinden %4'ün altına indirilene kadar talepteki bir canlanma ve döviz fiyatları artışları (ithalatın

%86'sı üretim ve yatırım mallarından oluştuğu için iç fiyatlara yansıtılacak) normal seviyelerine ulaştığında **enflasyon hızındaki düşüşün devam etmesi çok zor görülmektedir.**

2004'ün (+)'ları: Yıllık enflasyon, 34 yıl sonra (1970' den bu yana) tek haneli rakama inmiş, yıllık bileşik faizin %20'ye inmesi, ihracat ve büyüme hızında rekor artış, Bütçe performansında iyileşme, ilk 9 ayda özel sektör yatırımlarında %55'lik bir artış, Kıbrıs ve Irak politikalarında başlangıçta yanlış görünen kararların Türkiye'nin lehine dönüşmesi ve nihayet AB'den müzakere tarihi alınmasıdır.

2004'ün (-)'leri: Özelleştirmede, kayıt dışı ekonomi ile mücadelede, SGK reform çalışmalarında yetersizlik, TL'nin daha da değerlenmesi sonucu rekor düzeyde dış ticaret ve cari denge açıkları ile tüketim malları ithalatında patlama, iç borç stoku ve işsizlik artışlarının sürmesidir. Hükümetten bu kronik sorunların üzerine daha cesaretle gitmesini bekliyoruz.

Türkiye'de 5 yıldır uygulanan ve önümüzdeki 3 yılda da devam edecek olan IMF destekli istikrar programlarının uygulanacak olmasının da etkisiyle, para ve maliye politikaları yerine oturmuştur. 5 yıllık istikrar programı ile, ekonomide kötüye gidiş önlenmiş ve ekonomik canlanma bir ölçüde sağlanmıştır. Ancak 5 yıllık sıkı para ve maliye politikaları uygulanmasına rağmen, devlet bütçesinde yatırımlara yeterince kaynak aktarılamamakta, özellikle iç borç faiz yükü ve cari harcamalar bir türlü azaltılamamakta, kamuda israf önlenememekte ve iç borç stoku artış hızı düşmesine rağmen, bu borcun azalış eğilimine girmesi bir türlü gerçekleştirilememektedir. Bu sorunların hızla çözülebilmesi için tek çıkar yol, özelleştirme ve mikro iktisat politikalarının cesaretle uygulanmasıdır.

Mikro iktisat politikaları kapsamında; kamu kesimindeki (KİT'ler, Belediyeler ve BİT'ler dahil) her kurum ve kuruluştaki aşırı istihdamın ve israfın asgari düzeye indirilmesi ile, kamu kesimindeki verimlilik, kârlılık ve etkinliğin artırılmasına öncelik verilmelidir. Ancak, bu tür köklü operasyonların yapılabilmesinin, politik riskten dolayı, çok zor olduğu bilinen bir gerçektir.

Yatırımlar ve Beklentiler: Türkiye enflasyonla mücadelede önemli bir mesafe almış ve büyüme hızı da 2002'den bu yana %5'in üzerinde bir artış göstermiştir. Bu olumlu gelişmelerin yatırım ve istihdam artışına katkısı, 3 yıl aradan sonra, nihayet başlamıştır. Nitekim;

- Ocak-Kasım 2003'den Ocak-Kasım 2004'e toplam ithalatta yatırım mallarının payının %15,5'den %17,6'ya (%61,8'lik bir artışla 9,4 milyar \$'dan 15,3 milyar \$'a) çıkması ve
- Ocak-Eylül 2003 döneminde sadece %6,3 artmış olan Sabit Sermaye Yatırımlarının = SSY (Kamuda %-21,8 azalış, Özel Sektörde %17,3 artış) 2004'ün aynı döneminde %41,1'lik bir artış göstermesi (Kamuda %-10,7 azalış, Özel Sektörde ise %54,6 artış) yatırım artışlarının başladığını göstermektedir. Son aylarda istihdam piyasasında da kıpırdanma başlamıştır.

AB'den müzakere tarihi alınmasının olumlu etkileri ile, özel sektör yatırımlarında devam edecek olan artışa ilaveten, Türkiye'ye tam üyelik tarihi verilmediği için DYS yatırımlarında bir sıçrama olmayacak olsa bile, azda olsa artması beklenen DYS yatırımları ile, son yıllarda artış eğilimine giren işsizliğin, hiç olmazsa 2005'in ikinci yarısında, düşüş eğilimine girmesi beklenmektedir. Ancak, **bu müspet gelişmelere ulaşılmasında en büyük engel**, döviz sepeti (1\$+1.5€) bazında bile **TL'nin %20 dolayında aşırı değerlenmiş olmasıdır**. Çünkü, **bunun anlamı**, tarım ve sanayii sektörlerindeki yerli üreticilerimiz ve ihracatçılarımız lehine, yabancılar lehine iç ve dış piyasalarda %20 dolayında haksız rekabet avantajı sağlamış olmamızdır.

Ekonomi ilmi alternatif maliyet üstüne kurulmuştur. Ucuz döviz politikasının avantajları ise, sıcak para girişleri ile, belli bir süre, döviz dar boğazını aşmak ayrıca hiçbir yapısal reform yapılmadan, istikrar programının da desteği ile enflasyonu baskı altında tutmaktır. Ancak, bu durum daha ne kadar sürecek? "Ekonomi biliminin kanunları vardır ve er geç hükmünü icra eder". Bizden hatırlatması...

Çin Tehdidi: 10 yıl önce, Dünya Ticaret Örgütü'nde (DTÖ) alınan kararlar sonucu, 2005 yılı başından itibaren dünya ticaretinde tekstil ve konfeksiyonda kotalar kalktı. 2005 yılı başından itibaren, Çin ürünlerine de AB pazarında kota uygulanmayacaktır. Üstelik Çin parası Yuan \$'a bağlı olduğu için eksik değerlendirilmiştir. TL ise aşırı değerlidir. Bu durumda, hem iç piyasada ve hem de dış piyasalarda Çin tekstil ve konfeksiyon ürünleri ile nasıl rekabet edeceğiz? DTÖ tahminine göre kotaların kalkmasıyla AB pazarında Türkiye'nin payı tekstilde %13'den %12'ye, hazır

TABLO-2. TÜRKİYE'NİN TOPLAM VE AB İLE DIŞ TİCARETİ (Milyar \$)

	1993	1995	1996	2000	2001	2002	2003
GSMH (Milyar \$)	182.0	171.2	183.8	201.9	144.0	181.7	239.0
GSMH (%)	6.8	8.0	7.1	6.1	-9.5	7.8	5.9
İthalat	29.4	35.7	43.6	54.5	41.4	51.6	69.3
İhracat	15.4	21.6	23.2	27.8	31.3	36.1	47.3
DT (1) Açığı	-14.0	-14.1	-20.4	-26.7	-10.1	-15.5	-22.0
CİD (2) Açığı	-6.4	-2.3	-2.4	-9.8	+3.4	-1.5	-6.9

1996-2004 Toplam Dış Ticaret (DT) Açığı 184 Milyar \$
AVRUPA BİRLİĞİ (AB) İLE DIŞ TİCARETİMİZ

	1993	1995	1996	2000	2001	2002	2003
İthalat (M)	13.9	16.9	23.1	26.6	18.3	23.3	31.7
İhracat (X)	7.6	11.0	11.5	14.3	16.1	18.5	24.5
DT Açığı	-6.3	-5.9	-11.6	-12.3	-2.2	-4.8	-7.2

1996-2004 AB ile Toplam DT Açığı 80 Milyar \$, AB Dışı Ülkelerle 104 Milyar \$

	1993	1995	1996	2000	2001	2002	2003
M'de AB Payı (%)	47	47	53	49	44	45	46
X'de AB Payı (%)	49	51	50	52	51	51	52

(T) DPT Gerçekleşme Tahmini; (1) DT = Dış Ticaret; (2) CİD = Cari İşlemler Dengesi; (*) 25 üyeli Avrupa Birliği

Kaynak: DPT, Türkiye'nin üyeliğinin AB'ye Muhtemel Etkileri, Kasım 2004, s.26.

giyimde %9'dan %6'ya inecek, Çin'in payı ise, tekstilde %10'dan %12'ye, konfeksiyonda da %18'den %29'a çıkacaktır.

23 Mart 2004 günü DTM müsteşarı 42 çeşit tekstil ürününde kota uygulamak için Çinli yetkilileri masaya davet etti. Toplantılar Ocak 2005 sonunda başlayacaktır. DTÖ normlarına göre, herhangi bir sektörde piyasayı bozucu faktörler (kriz tehlikesi) başgösterirse, geçici bir süre, kademeli olarak azaltılmak şartıyla, 8 aydan 3 yıla kadar kota uygulamasına gidilebilir. Tabii bu geçici bir tedbirdir. Oysa, bu sektör bizim için çok önemlidir. Çünkü, bavul ticareti dahil bu ürünler 2004 ihracatımızın %36'sı (22 milyar \$) ve istihdamın bel kemiğidir. Fakat, Türkiye'de toplam maliyet içinde enerji maliyetlerinin oranı tekstilde %15, boyahanelerde ise %20, finansman maliyetleri de yüksek olduğu halde, Çin'de bu maliyetler çok düşük düzeydedir. Çin'le rekabet edebilmek için, kısa dönemde, Türkiye'de %41 dolayında olan istihdamdaki mali yükün (sigorta primleri ve vergi kesintilerinin) yarıya indirilmesi, orta vadede, enerji maliyetlerinin düşürülmesi için de biran önce nükleer santrallerin inşasına hız verilmelidir. Fransa'da bile toplam elektrik üretiminin %74'ü nükleer santrallerden elde edilmektedir.

GB'nin Zararı ve AB İle Müzakereler

GB'nin Zararı 100 milyar Dolar mı?

Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile Türkiye arasında 12 Eylül 1963'te imzalanan Ankara Anlaşması 1 Aralık 1964'te yürürlüğe girdiğinde Türkiye AET'ye ortak üye oldu. Nihai hedef tam üyelik olmakla birlikte, önce kademeli olarak Gümrük Birliği (GB) kurulacaktı.

23 Kasım 1970'de imzalanan ve 1 Ocak 1973'te yürürlüğe girmiş olan Katma Protokol ile, 1972 başından itibaren Türk Sanayi Ürünleri (1968'den itibaren adı AET'den Avrupa Topluluğu'na (AT'a) dönüşen) AT'a gümrüksüz girmeye başladı. Alınan bu tavizin karşılığında Türkiye'de 1973'ten itibaren AT ülkelerinin sanayi ürünlerinden aldığı Gümrük Vergilerini (GV) 22 yılda sıfırlamayı taahhüt etmişti.

1963 Ankara Anlaşması ve Katma Protokol iki tarafın parlamentolarında da onaylandığı için Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) ile GB'ye girmesi bir devlet taahhüdü idi. Maalesef biz 40 yılı aşkın bir süredir GB'yi iç politika malzemesi yaptık ve yapmaya da devam ediyoruz.

Son yıllarda AB ile ilişkiler tartışılırken GB'nin zararı da sık

sık gündeme getirildi. Fakat hiç kimse AB'nin 33 yıllık GB kaybindan ve Türk Sanayi Ürünleri'nin AB'ye GB'den önce 23 yıl GV'siz girmesinin Türkiye'nin sanayileşmesine ne kadar müspet etki ettiğinden hiç bahsetmedi. GB'nin zararı, 4-5 yıl önce 45-50 milyar \$'dan başlanarak ve her yıl 10'ar milyar \$ zam yapılarak, geçen aylarda 80 milyar \$'a kadar çıkarıldı. **Hesaplama ise şöyle yapıldı:** GB'den bu yana Türkiye AB ile dış ticaretinde (X milyar \$) Dış Ticaret (DT) açığı vermiş, ilaveten 15-20 milyar \$'da GV kaybı=GB'nin zararı!

Bu yanlış hesaplama ile devam edersek, 1996-2004 döneminde AB ile toplam DT açığımız 80 milyar dolara, 20 milyar \$'lık GV kayıplarını da eklersek GB'nin zararı 100 milyar \$'a çıkmış mı oldu?! Hayır. Bu hesaplama bilimsel olarak tamamen yanlış bir değerlendirmedir. Maalesef bu mesnetsiz (dayanaksız) hesaplama herkes ve her kesim tarafından doğru kabul edilerek kamuoyunun yanıltılmasına devam edilmektedir.

Oysa, **1996-2004 döneminde toplam** ithalatımız 491 milyar \$, ihracatımız 307 milyar \$ olup, toplam **DT açığımız 184 milyar \$'dır. Bu açığın** yaklaşık, **sadece 80 milyar \$'ı (%43.5'i) AB ülkeleriyle**, geriye kalan **104 milyar \$'ı (%56.5'i) AB dışı ülkelerle**dir (Bkz Tablo-2). Burada şu soruyu sormalıyız: AB ile DT açığına ve artışına GB yol açmış ise, AB dışı ülkelerle olan DT açığının sebepleri nelerdir ve bu açığı nasıl izah edeceğiz? Cevabını maalesef kimse veremiyor.

Son 9 yıllık GB döneminde **ithalatın yaklaşık %89'u hammadde, ara malı ve yatırım mallarından oluşmuştur.** Türkiye'de ithalat artışı ve DT açığının artması tamamiyle GSMH büyüme hızı artışına ve dolayısıyla ithal girdisi yüksek olan ihracat artışına bağlıdır. Nitekim, Tablo-2'de görüldüğü gibi, 2001 yılında Büyüme hızı %9.5 gerilemiş, 2000'den 2001'e;

- İthalat 54.5 milyardan 41.4 milyar \$'a inmiş,
- DT açığı 26.7'den 10.1 milyar \$'a gerilemiş,
- AB ile DT açığı da 12.3'ten 2.2 milyar \$'a inmiş,
- Mal ve hizmet gelir giderlerimizin farkı olan Cari İşlemler Dengesi (CİD) açığı da -9.8 milyar \$'dan +3.4 milyar \$'lık (13.2 milyar \$ fark) bir artışı dönüşmüştür (Bkz Tablo-2).

İlaveten, GB öncesi 1995'den 2004'e;

- GSMH 171 milyar \$'dan 293 milyar \$'a,
- İthalat yaklaşık 35.7 milyardan 95.5 milyar \$'a (2.7 kat),
- İhracat ise 21.6 milyardan 62 milyar \$'a (2.9 kat),
- AB'den ithalat 16.9 milyardan 45milyar \$'a (2.7 kat

artış),

- AB'ye ihracat ise, 11 milyardan 34 milyar \$'a (3.1 kat artış) yükselmiş,
- Türkiye'nin ithalatında AB'nin payı %47'den %44'e gerilemiş (25 üyeli AB'nin payı %47),
- İhracatımızda AB'nin payı ise, %51'den %51.5'e (25 üyeli AB'nin payı %54.5'e) çıkmıştır.

Bazı eleştirmenler ise, "GB öncesi ve sonrası 9 yılda DT açığı yaklaşık ikiye katlanmıştır" iddiasında bulunmaktadır. Doğrudur. Fakat, bunun asıl sebebi, 1993'ten 2004'e, ithal girdisi oranı yüksek olan ihracatın 4'e katlanması (AB'ye ihracatın 7.6 milyar \$'dan 34 milyar \$'a çıkarak 5'e katlanması); ve GSMH'nin de % 65'lik bir artış göstermesidir.

Bölgelere Göre DT Açığı: Ocak-Kasım 2004 dönemi; ihracat ve ithalatımızda, sırasıyla 25 üyeli AB'nin payı %54,5 ve %47'dir. 30,6 milyar \$'lık toplam Dış Ticaret Açığının (DTA=İthalat-İhracat) sadece %33'ü (40,8-30,7=10,1 milyar \$'ı) AB ülkeleriyle, %23,9'u (13,3-6=7,3 milyar \$'ı) KEİ Ülkeleriyle, %36,9'u (14,1-2,8=11,3 milyar \$'ı) başta Uzak Doğu ülkeleri olmak üzere, Orta Doğu dışındaki, Diğer Asya Ülkeleri ile. Demek ki, Dış Ticaret Açığının tek sebebi AB ile yapılmış olan Gümrük Birliği (GB) değildir. Ocak-Kasım 2004 döneminde **Türkiye'nin toplam dış ticaretinde, ihracatın ithalatı karşılama oranı** (ihracat / ithalat) **%64,8 iken, bu oran AB ile dış ticaretimizde %75, KEİ ülkeleri ile %45, Uzakdoğu ülkeleri ile %20'dir.** Üstelik, Uzakdoğu ülkelerinden ithal edilen malların %90'ı dayanıklı tüketim mallarından oluşurken, AB'den yapılan ithalatın %90'ı yatırım ve üretim mallarından oluşmaktadır.

Ükelere Göre DT Açığı: Ocak-Kasım 2004 döneminde Türkiye'nin en çok **DT Açığı** verdiği ülkeler, milyar \$ olarak (parantez içinde sırasıyla ithalat - ihracat); Rusya -6,1 (7,8 - 1,7), Almanya -3,3 (11,2 - 7,9), Çin -3,5 (3,9 - 0,4), İsviçre -2,6 (3,0 - 0,4), Fransa -2,4 (5,7 - 3,3), İtalya -2,1 (6,2 - 4,1), Japonya -2,2 (2,4 - 0,2), Güney Kore -2,2 (2,3 - 0,1), Ukrayna -1,7 (2,2 - 0,5), İran -1,1 (1,8 - 0,7) ve Tayvan -1,0 (1,1 - 0,1) milyar \$'dır. Türkiye'nin **DT fazlası** verdiği ülkeler ise, milyar \$ olarak (parantez içinde sırasıyla ihracat - ithalat); İngiltere 1,0 (4,9 - 3,9), ABD 0,2 (4,4 - 4,2), Hollanda 0,2 (1,9-1,7) ve Irak 1,2 (1,6-0,4) milyar \$'dır. Türkiye'nin esas meselesi, sadece Ocak-Kasım döneminde Rusya ile 6,1 milyar \$'lık; Çin, Japonya, Güney Kore ve Tayvan ile de 9 milyar \$'lık Dış Ticaret Açığı vermesidir. Rusya ile cari açığın bir kısmı turizm gelirleri, bavul ticareti ve müteahhitlek

hizmetleri gelirleri ile bir ölçüde azaltılmaktadır.

GB sonucu 15-20 milyar \$'lık "GV kaybının zarar hanesine yazılması" ise çok abartılı ve abesle iştigaldir. Çünkü, 1995'te AB ülkelerine karşı koruma oranı sadece %5.47 olup, bu oran 1996'da %1.34'e inmiştir (DPT, Kasım 2004, sayfa 23). Ayrıca son 9 yıllık dönemde ithalatın yaklaşık %90'ı yatırım ve üretim ile ilgili olduğuna göre, eğer Türk iş alemi kendi devletine bu kadar vergi vermemiş ise, bunun olumlu etkilerinden de söz etmek gerekir. Verilmeyen gümrük vergisi sayesinde Türk işverenin maliyetleri düşmüş ve neticede dış rekabet gücü artmış, iç piyasada ise daha düşük fiyatlarla mal alma imkanına kavuşan tüketicilerimizin refah düzeyi artmıştır.

Diğer taraftan, Türkiye'nin Ödemeler Dengesi yapısı da sürekli olarak DT açığı vermek zorundadır. Çünkü Türkiye ihracat gelirleri ve ilaveten son yıllarda (8-9 yıldır) bavul ticareti ve başta turizm gelirleri olmak üzere hizmet gelirlerinden her yıl 25-30 milyar dolarlık (hizmet giderleri de 8-13 milyar \$) bir döviz geliri elde etmektedir. Önemli olan, bu dövizleri de yatırım, üretim ve ihracat artışına dönüştürebilmektir. Bunun yolu da ithalat artışı ve DT açıklarından geçmektedir. GB öncesi 1993'te bile, yıllık ihracatımız sadece 15.4 milyar \$ iken, Türkiye'nin DT açığı 14 milyar \$ değil miydi?

Dinamik Etkiler: GB'nin rakamsal olarak ölçülemeyen dinamik etkileri de çok önemlidir. Türkiye'nin AB ile GB'ye girmesi yerli üreticileri geri dönülmez bir şekilde uluslararası rekabete açmış, böylece eksik rekabetçi ve korumacı lobilerin güçlerinin azalmasına önemli katkılarda bulunmuştur. Neticede, düşük verimle, pahalı mal üreten firmalarımız, reorganizasyona zorlanarak kaliteli ve ucuz mal üretmeye, üretimi artırmaya ve ihracata zorlanmışlardır. Türk tekstil ve hazır giyim, otomotiv ve elektronik sanayileri bunun en güzel örneklerindedir.

Nitekim, "GB ile Türk sanayii batar" iddiasında bulunanlara cevabım yine rakamlarla olacaktır. 1995'den 2004'e, İhracat artışları, milyar \$ olarak;

- Tekstil ve hazır giyim 8.2'den 17.8'e (2.2 kat artış),
- Taşıt araçları ve yedek parçaları 0.8'den 10.8'e (13.5 kat),
- Demir ve demir dışı metaller 3'den 9.2'ye (3.1 kat),
- Elektronik cihazlar 0.9'dan 6.1 milyar \$'a (6.8 kat) çıkmıştır.

GB sayesinde Türk tekstil ve hazır giyim ürünlerine AB'de kotalar 1996'da kalktığı için, bu mallarda Türkiye AB pazarında Çin'in ardından, 4.lükten 2.liğe yükselmiş idi. 2004'de

Türkiye'nin toplam tekstil ve hazır giyim ihracatı 17,7 milyar \$ olup, bu ihracatın %73'ü AB ülkelerinedir. AB pazarında Türkiye'nin payı tekstilde %13, hazır giyimde %9 iken, Çin'in payı sırasıyla %10 ve %18'dir.

1996'dan 2004'e, ihracat'ta başarılı olan sektörlerde üretim artışları, milyon adet olarak;

- Televizyon 1.8'den 21.6'ya (12 kat artış),
- Buzdolabı 1.7'den 5.1'e (3 kat),
- Çamaşır makinesi 0.9'dan 4.1'e milyon adede (4.6 kat),
- Şişe ve cam üretimi de 0.5 milyon ton'dan 1.2 milyon ton'a (2.4 kat) ulaşmıştır.

40 yıllık bir mazisi olan "Onlar ortak biz pazar" sloganına gelince: 1995'den 2004'e AB'nin ihracatında Türkiye'nin ithalatının payı %0.9'dan sadece %1.5'e çıkmıştır. AB ülkelerinin dış ticaretlerinin yaklaşık %60'ını kendi aralarında yaptığı hesaba katılırsa, bu ülkelerin AB dışı ihracatı içinde Türkiye'nin ithalatının payı da %3 dolayında seyretmektedir. Demek ki, sadece dış ticaret açısından bakıldığında, AB için Türkiye'nin önemi, bizim için (dış ticaret açısından) İran ve Irak'ın önemi kadardır. Çünkü bizim ihracatımızda da yukarıdaki ülkelerin payı sırasıyla %1.2 ve %3'dür. Türkiye-AB ilişkileri, her iki taraf açısından da sadece ticari bir olay olmayıp, aynı zamanda siyasi, hukuki, askeri, ekonomik, mali, teknolojik ve hatta kültürel boyutları olan bir süreçtir. Sadece Türkiye için ise topyekün bir modernleşme projesidir.

AB ile Müzakereler ve Beklentiler

AB Komisyonu'nun, 6 Ekim 2004 İlerleme Raporu ile, Türkiye-AB arasında tam üyelik yolunda müzakerelerin başlaması konusunda yeşil ışık yakması sonucu, 17 Aralık 2004 Kopenhag Zirvesinde müzakerelerin 5 Ekim 2005 tarihinde başlatılmasına karar verilmiştir. Ancak, gerek 2004 İlerleme Raporu ve gerekse 17 Aralık Zirve Raporu, bundan önce hiçbir aday ülkeden istenmeyen haksız taleplerle doludur. Bu tartışmalara geçmeden önce, ekonomik açıdan müzakere sürecinin ne anlama geldiği üzerinde durmak daha uygun olacaktır.

Türkiye'ye müzakere tarihi Kopenhag Siyasi Kriterleri'ni yerine getirdiği için verilmiştir. Tam üyelik için ise, yapılmış olan siyasi reform yasalarının uygulamada da başarılı olmalarına ilaveten, Maastricht Kriterleri'ne yaklaşılması da gerekmektedir. Bu durumda, Türkiye bir anlamda AB tam üyelik hedefi için 10 yıllık bir istikrar programı (bir çeşit stand-by) uygulamasını

kabul etmiş oldu. Çünkü Maastricht Kriterleri;

- **Fiyat İstikrarı:** Her üye ülkenin yıllık ortalama **enflasyon hızı, en düşük** enflasyon oranına sahip 3 üye ülke ortalamasından **%1,5'den fazla olmamalıdır** (%1,5+%1,5=%3 dolayında bir yıllık enflasyon gibi),

- **Kamu Açığı:** Üye ülkelerin bütçe açığı o ülke GSMH'sının (**Bütçe / GSMH Oranı**) **%3'ünü aşmamalıdır** (Türkiye'de bu oran 2003'den 2004'e, %11'den %8'e inecektir),

- **Kamu Borçları:** Üye ülkenin kamu borçlarını (kamu iç ve dış borç stokunun toplamının) o ülke GSMH'sinin (**Kamu Borçları / GSMH Oranı**) **%60'ı geçmemelidir**. (Türkiye'de bu oran 2004'de %70'e imiş ise de, esas sorun özellikle iç borç stokunun çok kısa vadeli olmasıdır)

- **Faiz Oranları:** Uzun vadeli faiz oranları, en düşük enfasyona sahip 3 üye ülkenin **yıllık ortalama faiz oranını %2'den fazla aşmamalıdır**. (%6+%2=%8 gibi)

- **İstikrarlı Döviz Kur'u:** Euro'ya geçmeyen üye ülke paraları **devalüasyon olmaksızın** Avrupa Para Sisteminin döviz kurları mekanizmasında öngörülen normal dalgalanma marjlarına (**kur ayarlamalarına**) uymalıdır.

Kasım 2004 itibarıyla **Türkiye'nin toplam borç stoku 308 milyar \$** (iç borç 155 + dış borç 153) olup, **kamunun toplam borç stoku ise, 224 milyar \$'dır** (sadece 17,5 milyar \$'ı IMF ve Dünya Bankası'nadır). Çünkü, **153 milyar \$'lık dış borç stokunun 69 milyar \$'ı (%45'i) kamu kesimine, 84 milyar \$'ı (%55'i) da, başta bankalar olmak üzere, özel sektöre aittir.**

Maastricht Kriterlerinde kamu borç stoku/GSMH oranı %60 olmakla birlikte, **Türkiye'de İç Borç Stoku ortalama vade yapısının çok kısa vadeli olmasından dolayı, Türkiye'nin uluslararası piyasalarda güvenini sağlayabilmesi ve bu piyasalardan düşük faizli, orta ve uzun vadeli krediler çekebilmesi için bu oranın %50'nin altına çekilmesi gerekmektedir.** Mesela, **Ocak-Ekim 2004'de 225 katrilyon TL'lik İç Borç Stokunun %72'sini oluşturan Tahvil+Bono'dan oluşan Nakit borçların (129+33=162 katrilyon TL) ortalama vade yapısı 11,9 aydır.** Bu vadeler tahvilde 14 ay, bonoda 4 aydır (DPT, **Mali Piyasalarda Gelişmeler**, Kasım 2004, s.8).

AB'nin 11 Aralık 1999 günü Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye adaylık statüsü tanındıktan sonra, 11 Nisan 2000 tarihinde toplanan, Türkiye-AB arasında en yüksek karar organı olan, **Türkiye-AB Ortaklık Konseyi, Türkiye'nin adaylık sürecinde AB müktesebatına (mevzuatına) uyum çalışmaları için 8 adet**

alt komite kurmuş, bu komiteler **31 anabashlıktan 28'ini Haziran 2000'den itibaren ele almaya başlamış, fakat AB ile müzakereler başlamadığı için elde edilen başarılar çok sınırlı kalmıştır.**

Önümüzdeki en az 10 yıllık müzakere süresince Türkiye'yi en çok zorlayacak anabashlıklar (parantez içinde ele alınması ve çıkartılması gereken AB'ye uyum mevzuatı sayısı) **ortak tarım (191), balıkçılık (270) ve taşımacılık (124) politikaları, sosyal politikalar ve istihdam (114), bölgesel politikalar (31), adalet ve iç işleri (159) ve çevre (174) dir.** AB ile müzakere edilmesi gereken diğer alanlar ise; **malların ve hizmetlerin serbest dolaşımı (579), gümrük birliği (118), şirketler hukuku (29), rekabet ve devlet yardımları (53), vergilendirme (140), istatistik (140), sanayi politikaları (14), bilim ve araştırma (38), enerji (120), dış ilişkiler (580), ortak dış ve güvenlik politikaları (250), mali kontrol (33), ekonomik ve parasal birlik (56) dir.**

17 Aralık 2004 Zirve kararı (metni) ile bundan önceki adaylara uygulanmayan fakat Türkiye'ye reva görülen hususlar ise;

- **"Yapısal politikalar ve tarım konularında uzun süreli bir geçiş dönemi, kişilerin serbest dolaşımında koruyucu tedbirlerin sürekli hale getirilmesi; müzakerelerin sürecinin ucu açık ve sonucu önceden garanti edilemez"** ifadesinin yer alması,

- **Türkiye'ye tam üyelik tarihi verilmemesi,**

- **Kopenhag Kriterleri ile ilgisi olmayan Kıbrıs sorununun devreye sokulması,**

- **Daha önceki adaylara yağın mali destekten hiç bahsedilmemesi,**

- **Ortak tarım politikası ve bölgesel kalkınma konularında sürekli kısıtlama getirilebileceği,**

- **31 konudaki her müzakerenin açılış ve kapanışında da üye devletlerin, oy birliği ile alınacak kararının gerekecek olması şeklinde özetlenebilir.** Bunun anlamı **Güney Kıbrıs'a müzakere süresince 62 kez veto hakkı tanınacak olmasıdır.**

Müzakereler süresince Türkiye'nin dikkate alacağı çok detaylı diğer temel doküman ise **AB Komisyonu'nun 2004 İlerleme Raporudur.** Raporu "Türk makamlarına göre, 1923 Lozan Anlaşması uyarınca Türkiye'deki azınlıklar sadece gayrimüslim olan Musvililer, Ermeniler ve Rumlardır. Ancak Türkiye'de gayrimüslim azınlıklar dışında Kürtler dahil olmak üzere başka

topluluklar da vardır... Aleviler hala Müslüman bir azınlık olarak kabul edilmemektedir. Süryanilerin azınlık hakları... v.s.”

Sn. R. Denктаş'ın ifadesiyle “Türkiye 17 Aralık'ta kallesliğe kurban gitmiştir”. Başta Fransa ve Avusturya yöneticileri olmak üzere, birçok AB ülkesinde Türkiye'ye karşı Haçlı zihniyetinin devam ettiği açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Demek ki, yakın gelecekte AB ülkelerinin bir kısmı yine Yunanistan veya Güney Kıbrıs'ın arkasına sığınarak Türkiye'nin AB yürüyüşünü her an sabote edebileceklerdir.

Bu kanaatimi güçlendiren beyanatlar ise; Almanya muhalefet lideri Angela Merkel “Türkiye'ye tam üyelik tarihi verilmedi. Bizim için önemli olan müzakerelerin ucunun açık olması idi”. Yunanistan Başbakanı: “Karardan memnunuz. Şimdi sıra Ekümenlik ve Ruhban Okulunun açılmasına geldi”. Güney Kıbrıs Cumhurbaşkanı: “Türkiye Kıbrıs (Güney) Cumhuriyetini tanımadığı sürece heran veto hakkımızı kullanabiliriz”.

Türkiye'nin bölünmez bütünlüğü AB'ye girmekten daha önemlidir. Kıbrıs konusunda ise Türkiye verebileceği tavizleri zaten vermiştir. Onun için Türkiye AB ile müzakereleri gidebildiği kadar sürdürme gayretinde bulunmalı, ancak Kıbrıs, Ekümenlik ve yeni azınlıkları tanıma gibi bahanelerle müzakereleri engelleme tehditleri ve dayatmaları uygulanmaya konduğu anda restini çekerek, AB ile ilişkilerimizi GB'den çıkarıp Serbest Ticaret Anlaşması (STA) düzeyine indirmelidir. Tabi resti çektiğimizde elimizin güçlü olabilmesi için, ABD ve Rusya ile STB anlaşmaları yapabilmekten alt yapısı oluşturulmalı ve bu çalışmalara derhal başlanarak, AB müzakereleri ile paralel olarak yürütülmelidir. Türkiye'nin bu tutumu ve politikası belki de AB ile müzakerelerde Türkiye'yi daha güçlü bir konuma bile getirebilir.

Belirtmek gerekir ki, ABD ve Rusya STA çerçevesinde ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi Türkiye-AB ticari ve ekonomik ilişkilerin bir alternatifi değil, sadece tamamlayıcısı olacaktır. Çünkü, GB'den 9 yıl sonra ve GB'den 40 yıl önce de Türkiye'nin dış ticaretinin en az yarısı bugünkü AB ülkeleri ile yapıyordu. Esas kazancımız ise AB ile Ortak Gümrük Tarifesine (OGT'ye) bağlı olmaktan çıkıp, başta ABD, Rusya, Türk Cumhuriyetleri ve komşularımızla ikili ekonomik ve ticari ilişkilerimizi geliştirdikçe Türkiye'nin daha bağımsız bir dış politika gütmeye fırsatı ortaya çıkacak ve ülkemizin Bölgesinde ve dünya siyasetindeki ağırlığı giderek artacaktır.

Özetlersek, herşeye rağmen Türkiye'nin önü açıktır. 2004'de Türk ekonomisi yıllık 90 milyar \$'lık bir döviz kazanma potansiyeline ulaşmıştır. Bu meblağın 60-62 milyar \$'ı ihracattan, geriye kalan 28-29 milyar \$'ı da başta hizmet gelirleri olmak üzere bavul ticaretinden kaynaklanmıştır. Türkiye 36 bin kişilik ihracatçı ordusuyla 140 dolayındaki ülkeye ihracat yapmaktadır.

Makalemi 14 Kasım 2000 akşamı Işık TV'de yönetmekte olduğum “Ekonomik Analiz” programında, maalesef İstanbul'da bir Müslüman mezarlığında öldürülen, Sn. Merhum Üzeyir GARİH'in değerlendirmeleri ile bitirmek istiyorum. “Sayın hocam, Türkiye'de 12 milyon kişi gerek gelir seviyesi ve gerekse eğitim düzeyi bakımından Avrupa standartları seviyesindedir. Milyon kişi olarak Danimarka'nın nüfusu 5,3, Avusturya'nın 8,2, İsveç'in 8,9 ve Belçika'nın 10,2 milyondur. Bu durumda nüfus itibarıyla, Türkiye'deki 12 milyon Avrupa standartındaki kişi sayısını yukarıdaki ülke nüfuslarına oranladığımızda, milyon kişi olarak, Türkiye'nin 2,3 Danimarka, 1,5 Avusturya, 1,3 İsveç ve 1,2 kat Belçika nüfusu düzeyinde yetişmiş insan gücü vardır.

AB ülkelerinin nüfusu giderek azalmakta ve yaşlanmaktadır. Türkiye ise, yıllık %1,5 nüfus artışıyla, genç ve dinamik bir nüfus yapısına sahiptir. Sanayileşme açısından da, Türkiye özellikle son 20 yılda dinamik genç bir müteşebbis gücü yetiştirmiştir. Bu sayısal gerçekler ekonomik açıdan AB ülkeleri ile boy ölçüşmede Türkiye'nin potansiyelini göstermektedir. Yeter ki, gerekli ekonomik ve siyasi reformları sağlayıp, bürokratik engelleri de asgari düzeye indirerek Türk insanının teşebbüs gücünün önü açılabilir. Kötümser olmaya gerek yoktur.”

Not-1: Türkiye'de ve Türk Cumhuriyetlerinde ekonomik sorunlar ve çözüm yolları, Türkiye-AB ekonomik ve mevzuat ilişkileri ile DYS yatırımları konularında detaylı bilgi için bakınız, Prof. Dr. Emin ÇARIKÇI'nın 46 makale ve 400 sayfadan oluşan güncellenmiş 2. Baskı Kitabı: TÜRK DÜNYASINDA EKONOMİK GELİŞMELER VE TÜRKİYE - AB İLİŞKİLERİ. AKÇAĞ Yayınları, Mart 2004 (Tuna Cad. 8/1, Kızılay - Ankara (0312-4321798)).

Not-2: Bu makalede yer alan Tablo-1'in 2004 yılı kolonundaki veriler her ay revize edilerek ve metin güncellenilerek Cankaya Üniversitesi'nin Ana Web sayfasında yayımlanmaktadır. (www.cankaya.edu.tr Akademik Platform)

Yard. Doç. Dr. Ertan Efegil
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Bölümü Öğretim Üyesi

IRAK'TAKİ GELİŞMELERE GENEL BAKIŞ

Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından, uluslararası sistemin gelecekteki yapısına ilişkin değerlendirmelerde bulunan Amerikan Başkanları, Irak, İran, Afganistan, Libya gibi ülkeleri, korsan devletler olarak nitelendirdiler ve bu devletlere karşı mücadelenin sürdürülmesi gerektiğini öne sürdüler. 11 Eylül saldırılarına kadar, uluslararası sistemdeki gelişmeleri, stratejik açıdan resmi dökümanlar arasında değerlendiren Başkan George W. Bush, önceki Başkanlar'ın politikalarına uygun ve Yeni Muhafazakar grubun desteğiyle, sırasıyla önce Afganistan'a, sonra Gürcistan'a, ve ardından da Irak'a karşı askeri operasyonlar başlattı.

Afganistan'a gerçekleştirilen askeri müdahale, gerek uluslararası toplum ve gerekse bölge devletleri tarafından desteklendi. Fakat Irak'a karşı gerçekleştirilen askeri müdahale konusunda ABD, aradığı desteği bulamadı. Buna rağmen, son günlerde geçerliliği olmadığı anlaşılan belgeleri, uluslararası toplumun dikkatine sunan ABD, tek taraflı olarak ve sadece stratejik ortağı İngiltere'nin desteğini alarak, Saddam rejimine karşı askeri operasyona başladı. Tahmin edilen aksine, kısa sürede Saddam yönetimi, askeri açıdan mağlubiyete uğratıldı ve aramalar sonucunda Saddam, yerin altındaki sığınağında yakalandı.

Kısa süren silahlı çatışmaların ardından savaşın bittiğini açıklayan Başkan Bush, aslında yanlıyordu. Hatta bir yıl sonra, Amerikan Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, yaptığı açıklamasında, "Direnişi küçümsemekle", Başkan'ın ve Bush kabinesinin yanıldığını kendisi de kabul ediyordu. Ayrıca CIA, hazırladığı raporunda, Irak'taki gelişmelerin, beklentilerin ve Amerikan basınının açıklamalarının aksi yönünde ilerlediğini ve ülkenin bir iç savaşa sürüklendiğini belirtiyordu.

Irak'ta İç Savaş Riski

Sadece askeri istihbarata dayanarak, sahada, askeri stratejisini uygulayan Amerikan yönetimi, başta Bağdat olmak üzere, Sünni Araplar'ın yoğun yaşadığı şehirlerde istikrarı ve kontrolü sağlayamamıştır. Kürdistan Demokratik Partisi ve Kürdistan Yurtseverler Birliği başta olmak üzere Kürtler'in, ve büyük çoğunluğu dini lider Sistani'ye, Başbakan Ahmet Çelebi'ye ve Devlet Başkanı Allavi'ye bağlı Şii grupların desteğini alan Amerikan askerleri, Sünni Araplar'ın yaşadığı Felluce, Bağdat, Bakuba, Ramadi ve Musul gibi şehirlere saldırılarda bulundular. Her ne kadar bu saldırıların amacı ülkede istikrarı ve huzuru sağlamak olsa da, aksine hem yaşadığı se-

faletten ve her geçen gün kaybettiği aile fertlerinden ötürü, yerel halkın, Amerikan askerlerine ve ABD yönetimine, hem de direniş gösteren Sünni Araplar'ın Şiiiler ile Kürtler'e karşı, "kin ve nefret" duymasına neden olmaktadır. Sünni Araplar da, Şiiiler'i, "İslam'ı satmakla" suçlamaktadır.

Sünni Araplar'a bölgedende destek gelmektedir. Öncelikle, El-Kaide ile birlikte, Mısır ve Yemen'den gelen kişiler de, Sünni direnişçilere destek vermektedir. Mısırlı dini alim Yusuf El Kardavi gibi isimlerde, Iraklı direnişçilerin rehin alma gibi eylemlerini kınasalar da, Amerikan askerlerine karşı girişilen direnişi, "dini bir görev" olarak nitelendirmektedir. Suudi alimler, direnişçileri destekleyen fetvalar yayınlarken, Irak'taki gelişmeleri görüşmek üzere Mısır'da biraraya gelen Irak'a komşu Arap devletleri de, bu ülkedeki direnişi kinamaktan kaçınmıştır.

Seçimler

Sokakta yaşanan bu görüş ayrılıkları, siyasi alanda da kendisini göstermektedir. Her bir grup, aşiret ve mezhep, farklı siyasi çıkarlar peşinde koşmakta ve bu durumda, taraflar arasında farklılıkların, nefretlerin artmasına neden olmaktadır.

30 Ocak'ta seçimlerin yapılmasını destekleyen Şii gruplar, ülke nüfusunun yüzde 60'ına sahip olmanın verdiği avantajla, seçimlerin ardından, ülke yönetiminde ağırlıklı olarak söz sahibi olmayı arzu etmektedirler. Bu sebeple, Şii lider Sadr hariç, Sistani, Allavi ve Çelebi gibi liderler, Amerikan askerleri ile ya işbirliği yapmakta ya da Amerikan askerlerinin operasyonlarına ses çıkarmamaktadır. Federal birleşik Irak'tan yana olan Şiiiler, Sistani, Allavi ve Çelebi'nin dahil olduğu geniş tabanlı ortak listeler ile seçimlere katılacaktır. Birleşik Irak İttifakı adıyla kurulan koalisyonda, Şii Kürt gruplar ile Şii Türkmenler de bulunmaktadır.

Ancak bu seçim ittifakı, Amerikan yönetimini rahatsız etmektedir. Çünkü ortak listede İran'la iyi ilişkiler içerisinde bulunan liderler bulunmaktadır. Bu kişiler, Ocak'taki seçimleri büyük bir oranda kazanarak, ülke yönetiminin üst kademelerinde görev alacaktır. Bu durumda, hiç arzu etmediği ve hatta fırsat buldukça tehdit ettiği İran yönetiminin, Orta Doğu ve Irak üzerindeki etkisi de artacaktır.

Ülkenin kuzeyinde yaşayan Iraklı Kürtler ise, federal Irak yönetiminden yanadır. Bağımsızlık taleplerinden şimdilik vazgeçen Kürt gruplar, özerk Irak Kürdistan'ının resmen kurulması için çabalarken, Barzani'nin Irak Kürdistan'ının

ve Talabani'nin de Irak'ın Başbakanı olması için, seçime, ortak listeyle girmeye karar verdiler. Kerkük'e Kürtlerin geri dönmesini ve yeni nüfus sayımının yapılmasını isteyen Kürt liderler, aslında, Sünniler gibi, seçimlerin ertelenmesini istiyordu. Bu sayede, Kerkük, Musul ve Süleymaniye'de nüfus açısından çoğunluğu sağlayan Kürtler, yapılacak seçimler ile, Kürdistan'ın özerkliğini resmileştirmiş olacaktı. Fakat bu amaçlarında başarılı olamadılar. Amerikan askerlerinin itirazı üzerine, taleplerinden vazgeçtiler.

Amerikan askerlerine karşı direniş gösteren Sünni Araplar ise, seçimlerin ertelenmesini istiyorlar. Fakat talebin, ABD tarafından red edilmesi üzerine, seçimleri boykot etme kararı aldılar. Seçim yasasında değişiklik yapılmasını isteyen Sünni Araplar, ayrıca ülkedeki olağanüstü halin kaldırılması taraftarı.

Sonuç olarak, etnik ve / veya mezhepsel fikirler üzerine koalisyon oluşturan partilerin, seçimlerin gerçekleştirilmesinden sonra, Türkiye'nin arzu ettiği gibi, ülkeye huzur ve istikrar getireceğini düşünmek pek olasılık dahilinde görülmemektedir. Öncelikle 1 milyondan fazla İran kökenli Şii'nin Irak'a geldiği yönünde iddiaların gazetelere taşınması, Amerikan yönetiminin açıkça Sünnilere karşı baskı kurması ve her bir grubun etnik / dini düşünceye dayalı birbiriyle çelişen emeller ve çıkarlar peşinde koşması, seçimden sonra da, sosyal ve siyasi sıkıntıların devam edeceğini işaret etmektedir.

Bölge Devletlerinin Yaklaşımları

Şarm el Şeyh'te bir araya gelen bölge devletleri, farklı açılardan soruna yaklaşmaktadır. Öncelikle Irak Geçici Yönetimi, komşu ülkelerle, sınır güvenliğinin ortaklaşa sağlanması ve direniş hakkında bilgi alışverişinde bulunulması yönünde işbirliği yapmak istemektedir. Ancak Allavi yönetimi, İran ve Suriye'yi, direnişçilere, mali ve askeri destek sağlamakla suçlamaktadır. Mısır, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmasını ve yabancı askerlerin bir an önce ülkeden ayrılmasını arzu etmektedir. Türkiye'nin öncelikleri ise şunlardır: Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması, ülkedeki seçimlerin gerçekleştirilmesi, seçimlere bütün grupların katılmasına olanak sağlanması, PKK'ya karşı Amerikan askerlerinin müdahalede bulunması, seçimlerin ardından meşru hükümetin başa geçmesi ve bu sayede ülkede istikrarın sağlanması. Türkiye gibi İran ve Suriye de, birleşik Irak'ın oluşturulması taraftarıdır. Ülkedeki mevcut

sorunların, barışçıl yollarla çözümünden yana olan bu ülkelerin diğer arzusu ise, Irak'ın yeniden imarı projelerinin, sadece ABD ve İngiltere ile bu devletleri destekleyen ülkelere değil, uluslararası toplumun diğer üyelerine de açık olmasıdır.

Amerikan yönetimi ise, Irak'ta seçimleri gerçekleştirerek, meşru bir hükümetin, ülke yönetimini devralmasını ve böylece ülke genelinde istikrarın sağlanması yönünde seçilmiş hükümetin kalıcı adımlar atmasını arzu etmektedir. NATO gibi bölgesel örgütler ile bölge ülkelerinin, yeni Irak yönetimine yardımcı olmasını planlayan ABD, bu sayede, ülkede konuşlandığı askerlerinin sayısını azaltmayı düşünmektedir. Bu bağlamda, Mısır'da uluslararası konferansın düzenlenmesine ön ayak olan Amerikan yönetimi, bir yandan Irak'taki varlığını meşrulaştırmaya gayret ederken, diğer yandan Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Arap devletleri ile Türkiye'nin desteğini almaya çabalamaktadır. Bu girişimlerinde de bir nebze başarı sağlamıştır. Önceki Amerika'nın, Irak'taki operasyonuna destek vermeyen ve Irak ordusunun NATO tarafından eğitilmesine karşı çıkan Almanya, Fransa, Belçika, İspanya, Lüksemburg ve Yunanistan gibi NATO üyeleri, ilerleyen günlerde, seçimlerin düzenlenmesi ve iç güvenliğinin sağlanması konularında olumlu oy kullandılar. Birleşmiş Milletler, sürece destek vermektedir. Türkiye, İtalya ve Yemen, Orta Doğu'da demokratik girişimlerin artırılması için işbirliğine gitmeyi kabul etmişlerdir.

Sonuç

Sonuç olarak, Irak'taki gelişmeler, hiç arzu edilmeyen bir yöne doğru gitmektedir. Bugünlerde Irak'ta ciddi güvenlik bunalımı yaşanmaktadır. Bölgeye giden gazetecilerin ifade ettiği gibi, Irak halkı, "umutsuz ve kendisini aşağılanmış" hissetmektedir. Hatta Saddam rejimini özler hale gelmiştir. Dünya medyasında yayınlanan haberlerin aksine, Amerikan yönetimi, ülkede istikrarı sağlamakta ve direnişçilere karşı koymakta yetersiz kalmaktadır. Başta CIA olmak üzere, New York Times gibi bazı Amerikan gazeteleri, ileride iç savaşın patlak vermesinden endişe etmektedir. Büyük Orta Doğu Projesi gibi içi tam olarak doldurulmamış ve bölgenin sosyal, kültürel, etnik, dini ve siyasi yapısını dikkate almayan "afaki planları" hayata geçirmeyi hedefleyen Amerika'nın, "imparatorluk kurma gücü" de sorgulanır hale gelmiştir.

Iraklı grupların, birbiriyle uyuşması mümkün olmayan politikalar gütmesi, ülkedeki sosyal yapıyı daha da tehdit etmektedir. Muhtemel bir iç savaşın hangi boyutlara ulaşacağını düşünmek bile endişe vericidir. Kürtlerin, otonom bir yapıya kavuşması, başta Türkiye olmak üzere, İran ve Suriye'nin toprak bütünlüğü için tehdit oluşturmaktadır.

PROF. DR. EMEL DOĞRAMACI

*Çankaya Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanı*

Uzun, başarılı, verimli bir akademik kariyere sahibsiniz. Bize önce lütfedip bu kariyerin önemli kilometre taşlarından bahsedebilir misiniz?

Erbil (Irak)'ta doğdum. İlk, orta, yükseköğrenim ve doktoramı Bağdat ve İngilterede tamamladıktan sonra Türkiye'ye dönüşümde, yeni kurulmakta olan Hacettepe Üniversitesine girdim ve orada sırasıyla Doçentlik ve Profesörlük payelerini aldım.

Hacettepe Üniversitesinde iki Fakültenin kuruluşuna ve gelişmesine meslektaşlarımla birlikte katkıda bulunduğum ve 1974-1994 yılları arasında her iki Fakültenin Dekanlığını yaptım. Bu yıllarda iki kez Fulbright misafir profesörü olarak, ilki Philadelphiadaki Pennsylvania Üniversitesi, ikincisi de California'daki Stanford Üniversitesi'nde çalıştım. 1988-1992 yılları arasında Dışişleri Bakanlığı'mızca, Birleşmiş Milletlerin, toplantılarını ağırlıklı olarak Viyana ve New York'ta yapan Kadın Statüsü Komisyonuna Türk Delegasyonu Başkanı olarak atandım. Ayrıca UNESCO Milli Komisyonunda uzun yıllar üye ve daha sonra Başkan Vekili, Kadın ve Gençlik Komisyonları kurucusu ve Başkanlığı görevlerinde bulundum.

Kuzey ve Güney Amerika, Avrupa, Afrika ve Asya'nın birçok ülkelerinde çeşitli tarihlerde bilimsel toplantılara konuşmacı, oturum başkanı ve yorumcu olarak katıldım.

Türkçe, İngilizce, Arapça ve Fransızca dillerinde, Türkiye'de ve yurt dışında yayınlanmış 9 kitap ve 100'ü aşkın makalelerim bulunmaktadır.

Çankaya Üniversitesine 1998 yılının başında katılmadan önce de iki yıl KKTC'deki Doğu Akdeniz Üniversitesinde öğretim üyeliği yaptım.

Türkiye'de kendini eğitime adanmış çok ünlü bir aileye mensupsunuz. Biraz da ailenizden ve böyle bir aileye mensup olmanın sizin yaşantınız ve mesleğiniz üzerindeki etkilerinden söz edebilir misiniz?

Kendini eğitime ve sağlık konularına adanmış bir aileden gelmiş bulunmaktayım. Eğitim ve kültürün insanın yetişmesi ve gelişmesinde çok büyük rolü ve etkisi olduğu, küçüklüğümden beri yaşadığım aile ortamında her zaman vurgulanmıştır. Bu nedenle mesleğimi eğitim alanından seçtim.

Türkiye'nin eğitim sorunlarının nasıl çözülebileceği konusundaki düşüncelerinizi öğrenebilir miyiz?

Bir çocuğun eğitimi, öncelikle doğduğu aileden başladığına göre, anne ve babaların çocuklarını bilinçli olarak büyümesi ve yetiştirmesi gerekmektedir. Aile fertlerinin sadece diplomalı olmaları yeterli değildir. İnsan psikolojisini ve çocuk yetiştirme sanatını, bu konulardaki yazılanları okuyup sağ duyularıyla birleştirip uygulamaları gerekir. Okul eğitimi ise öğretim kurumlarının tüm aşamalarındaki öğretim kadrosunun düzeyi ve kalitesi ilk derecede önemlidir. Eğitimin amacı düşünmeyi, düşündürmeyi ve gençleri ilgilendikleri bir meslek dalına yönelmek olmalıdır. Ülkenin ihtiyacı olan elemanlara yönelik meslek okullarının planlı olarak artırılması önde gelir. Aksi takdirde diplomalı işsiz kervanına yenilerinin katılmasıyla, birçok sosyal ve psikolojik sorunlar beraberinde gelecektir.

Bu bağlamda, İngiliz Dili ve Edebiyatı eğitiminin ülkemiz için önemi, halihazır durumu ve geleceği ile ilgili görüşlerinizi alabilir miyiz?

İngiliz Dili ve Edebiyatı alanı, "İngilizce dilini öğrenmek için bir eğitimidir" anlayışı geçmişten gelen yanlış bir değerlendirmedir. Ne yazık ki bu anlayış hala bazı ortamlarda geçerliliğini korumaktadır. Oysa İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, uyguladığı ders programları ve güçlü öğretim kadrosu yoluyla öğrencileri hayata hazırlayan, çok yönlü bireyler olarak yetiştirmektedir. Ders programları, Ortaçağ Edebiyatından, Aydınlanma Çağ ve günümüze kadar gelen tüm tarihsel, felsefi ve kültürel akımları örnekleriyle öğrencilere sergileyerek gençlerin, ufku geniş, dünyaya bakışı evrensel ve ülkelerine yararlı birer yurttaş olmalarını sağlar. Ders programlarının, Avrupa Birliği ülkelerindeki normlara göre hazırlanıp güçlü bir öğretim kadrosu tarafından yürütülmesi ile, çağdaş kafalı, ilerici ve ülkelere yapıcı katkıları olacak kuşaklar yetişecektir.

Son olarak, küresel rekabet ortamında yaşayacak ve çalışacak olan gençlerimize ve özellikle Çankaya Üniversitesi öğrencilerine ne tür öğütlerde bulunabilirsiniz?

Bir önceki sorunun yanıtında verdiğim öğrenci profili oluşturulması için: önce ilk olarak rahatlıkla kendisini ve fikirlerini ifade edip görüşlerini savunabileceği en az bir yabancı dile hakim olması; edineceği mesleğin tüm ayrıntılarını bilimsel olarak öğrenmesi ve sonra en önemlisi de rekabete dayalı küresel dünyada geleceğe yönelik belirgin hedeflerini saptamış olması gerekmektedir.

CEM ALKAN

Çankaya Üniversitesi İşletme Bölümü Mezunu Dünya Bankası Altyapı Finansmanı ve Ekonomi Danışmanı

- Neden bu mesleği seçtiniz?

Şu anda Dünya Bankası IEF (Infrastructure Economy and Finance) bölümünde danışman olarak çalışmaktayım. Bu mesleği seçmemin nedeni uluslararası bir organizasyonda özellikle proje gelişimi üzerine bir deneyim elde etmek. Aslen Çankaya Üniversitesi İşletme Bölümü mezunuyum ve sonrasında University of Birmingham'dan Pazarlama üzerine master yaptım.

- Şu anda yaptığımız iş, görev ve sorumluluklarımız nelerdir?

Birçok sorumluluğum var. Özellikle günümüz piyasasında sadece tek bir konu üzerine yoğunlaşmaktansa birçok alanda kendini geliştirmek çok önemli. Bunun da bir sonucu olarak bir çok farklı projede çalışmaktayım.

Dünya Bankası'nda şimdiye kadar hiç denecek kadar az kullanılmış GIS'i (Geographical Information Systems) Gürcistan ve Ermenistan yol projelerinde kullanılmasına ve çağımız veritabanı sistemlerinin uzaktan algılama (remote sensing / uydu fotoğrafları) ile birleştirilerek daha hızlı bilgi işlenebilir hale gelmesine yardımcı oldum.

Altyapı Gereksinimlerini Sağlama Projesinde Araştırmacı, IEF Web Portalının Muhasebe Yöneticisi ve aynı zamanda Web Masteri, Lotus Notes üzerinde kullandığımız Personel Denetleme Sisteminin de tasarımcılarından biriyim. Bunun dışında birkaç veritabanının hem tasarımını, hem de yönetimini yapıyorum.

Aynı anda birçok farklı projede hem araştırmacı hem de denetleyici olarak çalışmaktayım. Şu anda işlerini denetlediğim bir de danışman şirket var.

Geriyeye baktığımızda aldığımız eğitim programını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Sizin de bildiğiniz gibi eğitim sadece bir formasyon verir, üzerine koyduklarınız ve sizin becerilerinizdir asıl sizi hayata hazırlayan. Ben sadece aldığım eğitimi Çankaya Üniversitesi ile sınırlı görmüyorum. Uzun süreler yurt dışında yaşamış olmam üniversite hayatım ve master programını ve aileden aldığım eğitimimi de bir araya koyarsak bunların belli bir disiplin ve dünyaya bakış açısı verdiğine inanıyorum.

Geriyeye baktığımızda üniversitenin sosyal ve kültürel faaliyetlerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Bunlara etkin olarak katılabildiniz mi?

Biz Çankaya Üniversitesi'nin ilk öğrencilerindendik ve çok faaliyet yoktu bizim zamanımızda. Ancak gördüğüm kadarıyla bizden sonraki jenerasyonlar çok daha şanslı ve imrendirici bir okula sahipler.

Kariyer hedefleriniz nelerdir?

Asıl hedefim gelecek üç sene sonra uluslararası bir danışmanlık firmasına girerek, özellikle asıl mesleğim olan pazarlama üzerine çalışabilmek ve belki ileride bu konuda bir şirket kurmak.

Washington'da ve ABD'de yaşamak dersek bizlere neler anlatırsınız?

Her şeyden önce kendi memleketiniz dışında yaşamak her zaman daha zor. Amerika bu konuda gerçekten rahat edilebilecek bir ülke. Yaşam ve günlük işleriniz oldukça kolaylaştırılmış ve eğer ki yeterli seviyede çalışırsanız her zaman bir şekilde karşılığını alıyorsunuz. Washington yaşanması güzel ancak herkesin çok işi olduğu için hayatın oldukça hızlı aktığı bir şehirdir. Ancak sosyal olarak her zaman bir aktivite bulabilirsiniz.

İş dışı zamanlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

İş dışı zamanlarda mümkün oldukça spor aktiviteleri ile uğraşıyorum. Bütün gün oturmanın ve stresin üstesinden gelmenin bana göre tek yolu bu.

Halen Çankaya Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilere neler söylemek istersiniz?

Şu anda geçirdikleri vakitlerin değerlerini bilsinler ve tadını çıkarsınlar ancak aynı zamanda kendilerini geliştirmek için olabildiğinde çaba sarfetsinler. Çünkü, piyasada artık eğitimli ve bir çok alanda çok iyi yetişmiş insan var. Korkunç bir rekabet söz konusu.

Üniversite sınavlarına hazırlanan aday öğrencilere meslek ve üniversite seçimi hakkında önerileriniz var mı?

Bana göre en önemli alan, kendilerini mutlu hissedecekleri bir işte çalışmaları ve buna göre seçim yapmaları. Çünkü, bugünden yapacakları seçim, öyle ya da böyle, hayatlarının sonuna kadar onları takip edecek. Hangi üniversiteden mezun olduğunuz da bir yere kadar çok önemli değil. Çünkü sadece üniversitede size verilenlerle kalırsanız bir diplomadan başka bir şey elde edemezsiniz.

Üniversite ve iş yaşamını kıyaslırsak neler söylersiniz?

Başta da belirttiğim gibi üniversite bir altyapı verir, gerisi size kalmış. Bana göre üniversite ve iş yaşamı akademisyen olmadığınız sürece birbirlerine çok yakın değil.

Hobileriniz, tutkularınız, alışkanlıklarınız ...

Birçok hobim var, ancak, en önemli tutkum başarı.

Prof. Dr. Turgut Önen
Dekan

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ

Öğretim Dili: Türkçe

Akademik bir kurum için oldukça kısa bir geçmişe sahip olan Hukuk Fakültesi gerek akademik kadrosunun zenginliği, gerekse öğretim kalitesiyle Türkiye'nin en saygın hukuk fakülteleri arasında yerini almıştır. Hukuk Fakültesi dört yıllık akademik program uygulayıp Türkçe eğitim vermektedir. Temel hukuk derslerinin yanı sıra hukukun çeşitli alanlarını konu edinen seçilmiş derslerle öğrencilerimizin diledikleri alanlarda uzmanlaşmaları teşvik edilmektedir. Öğrencilerin entelektüel birikimlerini artırması amacıyla diğer sosyal bilim dallarına da akademik programda yer verilmiştir.

Küreselleşme olarak adlandırdığımız süreç, ekonomik, siyasal ve hukuksal alanda uluslararası işlemlere sahip birlik, kuruluş ve organların önemini giderek artırmaktadır. Türkiye'nin dış ilişkilerinde gereksinim duyduğu hukukçuların ve idarecilerin yetiştirilmesi yanında uluslararası düzeyde etkinlik gösterebilecek niteliklere sahip mezunlar vermek Hukuk Fakültesinin amaçları arasındadır. Bu amaç doğrultusunda uluslararası ilişkileri, kurumları ve düzenlemeleri konu edinen bir çok ders akademik programda yer almaktadır. Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde açılan Ekonomi Hukuku ve Avrupa Birliği Hukuku yüksek lisans programlarıyla da aynı amaç güdülmekte, bu alanlarda temel bilgileri lisans düzeyinde edinen öğrencilerimizin uzmanlaşmaları gözetilmektedir.

İş Olanakları

Hukuk Fakültesi mezunları yargıdan bürokrasiye, kamu kesiminden özel sektöre kadar bir çok mesleki seçeneğe sahiptir. Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi güncel bilgi ve becerilere, mesleki donanıma sahip avukat, hakim, savcı, noter, danışman ve bürokratlar yetiştirmeyi, bununla birlikte hukukun evrensel değerlerine, insan hak ve özgürlüklerine bağlı mezunlar vermeyi amaçlamaktadır.

Dekan

Prof. Dr. Turgut ÖNEN

Bölümler

Kamu Hukuku Bölümü

Bölüm Başkanı Prof. Dr. M. Aydoğan ÖZMAN

Özel Hukuk Bölümü

Bölüm Başkanı Prof. Dr. Erzan ERZURUMLUOĞLU

Ekonomi-Maliye Bölümü

Bölüm Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Doğan SOYASLAN

Öğretim Kadrosu

Prof. Dr. Ali BOZER

Prof. Dr. Bilge ÖZTAN

Prof. Dr. Doğan SOYASLAN

Prof. Dr. Erzan ERZURUMLUOĞLU

Prof. Dr. Fırat ÖZTAN

Prof. Dr. M. Aydoğan ÖZMAN

Prof. Dr. Turgut ÖNEN

Prof. Dr. Yahya K. ZABUNOĞLU

Prof. Dr. Yılmaz ALİEFENDİOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Emel BADUR

Yrd. Doç. Dr. Gül EFEM

Yrd. Doç. Dr. Muhittin GÜL

Yrd. Doç. Dr. Uğur ERİŞ

Öğr. Gör. Dr. M. Tören YÜCEL

Araş. Gör. Duran UZUN

Araş. Gör. Elvan KEÇELİOĞLU

Araş. Gör. G. Çağlar ÇOPUROĞLU

Araş. Gör. H. Melih DEMİRVRAN

Araş. Gör. H.Tolunay OZANEMRE

Araş. Gör. İlker KILIÇ

Araş. Gör. Nesibe KURT

Araş. Gör. Şirin GÜVEN

Araş. Gör. Uğur BAYILLOĞLU

Yarı Zamanlı Öğretim Üyeleri

Prof. Dr. Gülnihal BOZKURT

Prof. Dr. Nurettin BİLİCİ

Prof. Dr. Süha TANRIVER

Doç. Dr. Nadi GÜNAL

Doç. Dr. Nurettin BİLİCİ

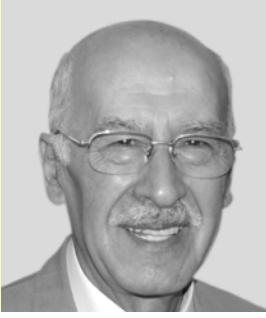
Yrd. Doç. Dr. Osman CAN

Yrd. Doç. Dr. Esra Gül DAĞDAĞAN

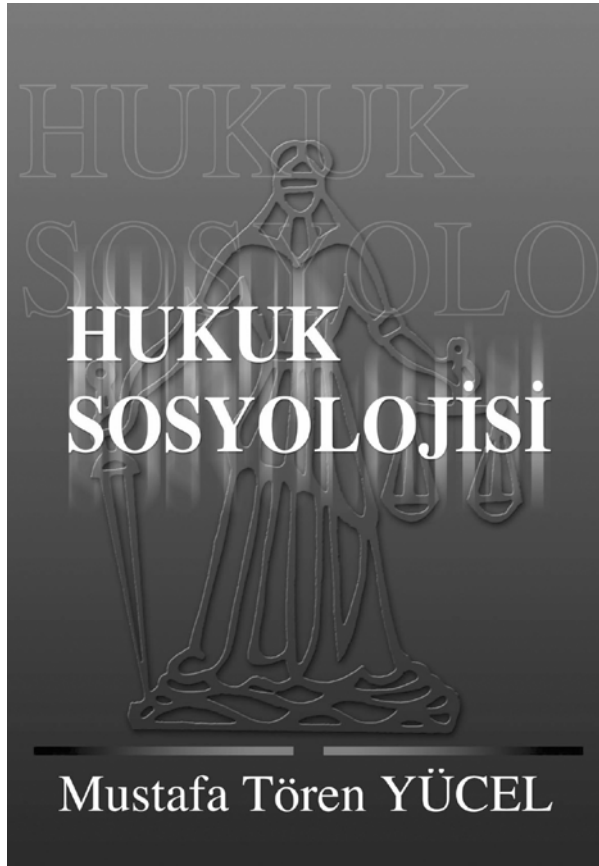
Hukuk Fakültesi Lisans Eğitim Programı

Birinci Yıl	İkinci Yıl	Üçüncü Yıl	Dördüncü Yıl	Seçmeli Dersler
Medeni Hukuk Roma Hukuku Anayasa Hukuku Hukuk Başlangıcı İktisat G. Devlet Teorileri Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Yabancı Dil I Türkçe	Ceza Hukuku (Genel Hükümler) Borçlar Hukuku (Genel Hükümler) İdare Hukuku Devletler Umumi Hukuku Maliye (Mali Hukuk) Siyasi Tarih Türk Hukuk Tarihi Bilgisayar Yabancı Dil II Seçmeli Ders	İdari Yargı Hukuku Medeni Hukuk (Eşya Hukuku) Borçlar Hukuku (Özel Hükümler) Medeni Usul Hukuku Ticaret Hukuku I Ceza Hukuku (Özel Hükümler) Vergi Hukuku Hukuk Sosyolojisi Hukuk Felsefesi Seçmeli Ders	Devletler Özel Hukuku Ticaret Hukuku II Medeni Hukuk (Miras Hukuku) İcra ve İflas Hukuku Ceza Usulu Hukuku İş Hukuku Sosyal Güvenlik Hukuku Adli Tıp İnsan Hakları ve Uluslararası Korunması Çevre Hukuku Seçmeli Ders	İstatistik Haberleşme Hukuku Kriminoloji İşletme Ekonomisi Çalışma Ekonomisi Adalet Psikolojisi Çocuk Hukuku Askeri Ceza Hukuku Sermaye Piyasası Hukuku Hukuk Metodolojisi Ekonomik Suçlar İktisadi Düşünceler Tarihi Avrupa Hukuku Doğal Kaynaklar Hukuku Patent Hukuku İslam Hukuku Uluslararası Ceza Hukuku Toprak Hukuku Dış Ticaret Hukuku Muhasebe ve Bilanço Hukuku Banka Hukuku İmar Hukuku Mukayeseli Medeni Hukuk Hava ve Uçay Hukuku Rekabet Hukuku Adli Metinler ve Meslek Kuralları Deniz Hukuku

Dr. Mustafa Tören Yücel
Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Hukuk Sosyolojisi ve Hukuk Felsefesi
Anabilim Dalı Başkanı

HUKUK SOSYOLOJİSİ

Hukuk Sosyolojisi adlı eserinde Mustafa Tören Yücel “olması gereken hukuk” ile “yaşayan” hukuk arasındaki boşluğu/farkı sergilemekte, ülkemiz hukukunun sosyal teorisini oluşturmak doğrultusunda sistemdeki aktörlerin tutum ve davranışlarını belirlemek üzere niceliksel/niteliksel araştırmalara yer vermekte, Avrupa Birliği uyum yasaları bağlamında çıkarılan yasalara karşın uygulamanın ülke düzeyinde aynı tutarlılığı göstermediği savları karşısında hukuk düzeninin etkin ve tutarlı bir uygulamaya kavuşturulmasının daha da önem kazandığına değinmekte; yaşayan hukuku saptama açısından aktörlerin yargı prati-

ğinde ne yaptıklarını saptama gereğini vurgulayarak, beliren sorunları gidermeye yönelik “gerçekçi tedbirlere” ve illüzyon sarhoşluğundan kurtulma-ya çağrı yapmaktadır.

Hukuk teorisi, kavramlar ve soyutlamalarla dile getirilmekte, gerekçelen-dirilmekte ve somutlaştırılmakta ise de, kurallardan biri ihlâl edildiğinde cezalandırılan ve cezaevine konulanın bir kavram değil, bir insan olduğunun unutulmaması gerektiğine değinen Yücel, insanı ve sosyal bağlamı devre dışı bırakılarak, hukukun cansız kurallar toplamına dönüştürülmesi riskine işaret etmekte; bir kavramın ne denli yüceltilirse yüceltilsin, anlamı, kavramın bireysel/toplumsal varlıkların deneyimlerine ilişkin sonuçları gözlenerek irdelenmesi; ve hukuk bilgisinin, uğruna hukuk yaratılan kişiler/toplum göz ardı edildiğinde, çok az şey ifade edeceğinin bilinmesi; hukukun insan olduğu kadar toplumsal bir olgu olduğunun unutulmaması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Sosyal gerçekler karşısında adalet idesini de sorgulayan yazar, adaleti yaşayan, canlı bir kavram, duygu yüklü sosyal bir enstrüman olarak sergilemekte; hukukta istikrar kadar değişimin de gerekli olduğunu belirtmektedir.

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi (lisans) ve New York Hukuk Fakültesi (LLM, JSD) mezunu olan. Cumhuriyet Savcılığı ve Adalet Bakanlığı üst düzey görevlerde çalışmış; çeşitli üniversitelerde akademik görevler üstlenmiş olan Dr. Yücel halen Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde Hukuk Sosyolojisi ve Hukuk Felsefesi Ana Bilim Dalı Başkanı olarak akademik görevini sürdürmektedir.

Hukuk Sosyolojisi kitabı Dost ve Turhan Kitabevlerinden temin edilebilir.

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ KAMPÜSÜ'NDEN CAZ SESLERİ YÜKSELİYOR

İlk albümlerini, 2004 yılı Ekim ayında müzikseverlerin beğenisine sunan Kaçkar Illusion grubunun kurucusu ve yönetmeni Murat Yıldız, aynı zamanda kampüsümüzdeki Arı Spor ve Dinlenme Tesisleri'nin Kalite ve Proje Geliştirme Müdürü. Görev tanımıyla sorumlu olduğu alanların dışında, müzikal birikimi ve çalışmalarıyla da, kampüsün sosyal yaşamında etkin bir rol oynuyor. Onu, elinde toplanti notlarıyla koşuturken, ya da akordeonu ve yanında orkestrasıyla dolaşırken görebilirsiniz.

Albüme adını veren "huitwalahit" sözcüğü, Anadolu eski toplumlarından Luvilerin dilinde, "hayat" anlamına geliyor. Geçmiş kültürlerin, bugünkü kimliğimizi oluşturan genetik şifreleri oluşturduğu ve Anadolu'da sanatın 30 bin yıldan fazladır var olduğu fikrini taşıyan çalışma, bu amaçla yapılacak tüm çalışmaların ilk adımıdır. Enstrümantal eserlerden oluşan albüme, "Kaşka" ve "Kaşka Lukka" adlı iki çalışma daha bulunuyor. Kaşka, Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki eski uygarlıklardan biri, Lukka ise, hepimizin yakından bildiği Likya uygarlığının tarihteki adı.

Kurulduğu yıllarda Karadeniz Teknik Üniversitesi öğrencileri olan grubun, müziğin dışında diğer bir ortak noktası olan doğa sporları, grubun isminin de oluşmasında belirleyici rol oynadı. 1994 yılında KTÜ Kampüsünde başlayan müzikal serüven, şimdilerde çeşitli etkinliklerle, Çankaya, ODTÜ ve Hacettepe Üniversitelerinde sahneleniyor.

Eserlerindeki derin kültürel altyapı ve çeşitliliğin hemen göze çarptığı Kaçkar illusion, Huitwalahit adlı albümün kayıtlarından, albüm kapağının tasarımına, üretimine ve hatta dağıtımına kadar her şeyini kendileri yaparak, amatör anlayıştan hiç kopmayacak olduklarının mesajını da veriyorlar. Grubun kurucusu olan Murat Yıldız aynı zamanda bu albümün de yapımcısı.

Kaçkar illusion, kendilerini, bir grup olmanın ötesinde, sürekli gelişen ve genişleyen bir kavram olarak nitelendiriyor.

Etnik cazdan rock müziğe geniş bir yelpazede müzik yapan Kaçkar illusion, Türk Halk ve Klasik Türk Müziği formundaki bestelerini de caz düzenlemeleriyle icra ediyor. Projeler grubu olarak da adlandırılan bu anlayışla, Kaçkar illusion mutfağında, albüm çalışmasına ek olarak, Standart Caz, Big Band, Klasik Türk Müziği, çocuklara caz müziğini sevdirmeyi amaçlayan ÇocukCAZ gibi projeleri yanında, belgesel, film ve dizi müziği için eserler üretiliyor. Huitwalahit albümüyle başlayan yeni sürece paralel olarak, 2005 yılının ortalarına doğru, eserlerini big band ve oda orkestralarıyla seslendirecekleri iki projeyi, tüm müzik severlerin beğenisine sunmayı planlıyorlar.

Özetle, Ankara'da yazın sıcaklığı çok gerilerde kalsa da, cazın sıcaklığı bizleri ısıtıyor.

www.kackarillusion.net

info@kackarillusion.net

Kayhan

Murat

Ozan

Cenk

Özgür

Vedat

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANABİLİM DALI

cankaya university / faculty of engineering and architecture / department of interior architecture

İÇ MİMARLIK'TA
YÜKSEK LİSANS
(TEZLİ - İNGİLİZCE)

Koşullar:

- İç Mimarlık veya yakın dallardan* mezun olmak
- LES Puanının en az 45 olması (Eşit Ağırlık)
- Yabancı Dil Sınavı ve Bilim Sınavı'nda başarılı olmak.

* Yakın dallardan mezun olanlara bilimsel hazırlık programı uygulanır.

Son Başvuru Tarihi : 27 Ocak 2005

Yabancı Dil Sınavı : 31 Ocak 2005

Bilim Sınavı : 1 Şubat 2005

Ayrıntılı bilgi: <http://www.cankaya.edu.tr>
veya

Çankaya Üniversitesi İç Mimarlık Anabilim Dalı Başkanlığı

Haluk Bilgin
Çankaya Üniversitesi Spor Kulübü
Genel Sekreteri

Haberler...

AMERİKAN FUTBOL TAKIMIMIZ PLAY-OFF'DA

Çankaya Üniversitesi Amerikan Futbol Takımı Cougars Üniversitelerarası Amerikan Futbolu Liginde başarılı sonuçlar aldı ve play-off'a yükseldi. Çankaya Cougars, yapılan maçlarda, Başkent Knights'ı 44-6 ve Bilkent Judges'ı 23-16'lık sonuçlarla geçerken, Hacettepe Reddeers'e 34-14'le kaybetti.

AIKIDO KURSU

Çankaya Üniversitesi Spor Merkezi tarafından güz yarıyılında Aikido kursu açıldı. Halen devam etmekte olan bu kursa öğrencilerin ilgisi büyük oldu.

ÜNİVERSİTE İÇİ HALI SAHA FUTBOL TURNUVASINI DEMİRBAŞLAR KAZANDI

Üniversitemiz Spor Merkezi bünyesinde 25.10.2004-03.12.2004 tarihleri arasında yapılan halı saha futbol turnuvasında dereceye giren ilk üç takım:

- 1- DEMİRBAŞLAR (Mühendislik Mimarlık Fakültesi)
- 2- PERSONEL (Personel)
- 3- HAZIRLIK MADRİD (Hazırlık Okulu)

ÜNİVERSİTE İÇİ BASKETBOL TURNUVASI'NI ŞAPIRŞUPUR KAZANDI

Üniversitemiz Spor Merkezi bünyesinde 03.11.2004-29.11.2004 tarihleri arasında yapılan Basketbol turnuvasında dereceye giren ilk üç takım:

- 1- ŞAPURŞUPUR (Hukuk Fakültesi)
- 2- PARDON (Mühendislik - Mimarlık Fakültesi)
- 3- İNFAZ TEAM (Mühendislik - Mimarlık Fakültesi)

ÜNİVERSİTELERARASI VOLEYBOL TURNUVASINDA GRUP İKİNCİSİ OLDUK

Üniversite Sporları Federasyonu Üniversiteler arası Voleybol Bayanlar C grubu müsabakaları 25-29.12.2004 tarihleri arasında Bilkent Üniversitesi'nde yapıldı. Bayan Voleybol Takımımız turnuvayı C Grubu ikincisi olarak tamamladı.

Sonuçlar

- ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ - GAZİOSMANPAŞA ÜNİV. 3-1
- ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ - KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ 3-1
- ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ - BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ 2-3
- ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ - GATA 3-1

SEZON DEĞERLENDİRMESİ

2004-2005 sezonunu şu ana kadar ki durumuyla değerlendirecek olursak Bayan A Basketbol Takımımız sezona Ünye-Adana ve Burhaniye turnuvalarına katılarak hazırlandı. Geçen yılki kadrosundan Banu'yu THY'ye veren takımımız Ereğli Erdemir Spor'dan Milli oyuncu Aslı ve Dilek'i kadrosuna dahil etmiştir. Ayrıca Antalya Koleji'nden Dila Aşkın da Üniversitemiz Siyaset Bilimi Bölümünü kazanmıştı ve takımımıza transfer olmuştu. Bu yıl tüm takımlar üç yabancı oyuncu ile kadrolarını güçlendirerek sezona başladılar. Bir tek Galatasaray şu ana kadar eski oyuncularıyla sezonu götürmekte. Bu nedenle lig çok zorlu maçlara tanık olmakta ve bizim takımımız iki maçı son saniyede birer sayı ile kaybetti. Şu anda 1 maçta 5 galibiyet ve 6 mağlubiyetle 7. sırada yer almaktayız. Önümüzde BJK maçımız var. WNBA'dan aldığımız yeni oyun kurucumuz Toccara WILLIAMS ile kadromuzu güçlendirdik. Ve bundan sonraki maçlarımıza daha umutla bakıyoruz.

2. Lig Erkek Takımımızda ise bu yıl Ahmet, Evren, Mete gibi oyuncularımız başka takımlara transfer oldu. Sezon başında cesur bir kararla genç takımımız kökenli 8 oyuncu ile sezona başladık. Önemli sayılan bazı maçlarımızı kazandık bazılarını da tecrübesizliğimizden 1-2 sayıyla kaybettik. Ancak bu gençlerimize hep güvendik ve bu ligde kalarak, gençler liginde şu anda namağlup gitmekteyiz. Buna bağlı olarak Lise takımımızda aynı şekilde mağmalup Ankara 1. Ligine doğru gitmektedir. Geleceğin çok önemli oyuncularını olacak bu oyuncularımıza sonuna kadar güveniyor ve sabırla bekliyoruz. Erkek ve bayan alt yapı takımlarımız bütün kategorilerde ilk üçü zorlamakta, değerli antrenörlerimiz eşliğinde çalışmalarını sürdürmekte.

Masa Tenisi Takımımız, yine çoğu kendi bünyemizdeki elemanlarımızla şu anda en üst lig olan Süper Lig'de 7. sırada mücadelesine devam etmekte. Bu spor dalında tüm Türkiye'de Çankaya Üniversitesini artık herkes tanımakta.

Satranç branşımızda da alt yapıda seçtiğimiz 10 iyi sporcuyla yeni bir yapılanma dahilinde çalışmalarımız sürmekte, bir satranç kulübü haline getirdiğimiz yeni dershanemizde çalışmalar devam etmekte. Yıl sonuna doğru iddialı bir turnuvanın planlaması içindeyiz.

Üniversite Bayan Basketbol takımımız ise Süper Lig'de bu yıl şampiyonluğa oynayacaktır.

Erkek Takımımız 1. lige yer alacak ve Süper Lig'e terfi maçlarında üniversitemizi temsil edecek.

2004 yılı sonuna geldiğimiz şu günlerde tüm Çankayalılara sağlıklı, başarılı bir yıl dilerim.

Serhat Celal Birdal
Çankaya Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Bölümü Öğrencisi

YILKI

1.
Zaman yılıya bırakır
kendini an'da.
Anımsamakla unutmak arası
bir edim olur yaşamak;
'dem'le 'demin' arası bir bellek bozumu.
Ölümse unuttuğunu anımsamak...
2.
Hasat zamanı belleğin
alır başını gider düşler,
yalnızlıklar da savsadı mı
şiir: varoluşa bir dayanak.
3.
Geçmiş çömezidir daha sonsuzun
hep kendinden büyük gösteren.
En sevdiği oyunsa
'anı'yla 'sam' arasındaki farkları bulmak...
4.
Zamanı yılıktan kurtarmalı...
bilmem ki ne yapsak?

Temmuz 2004,
Ankara

GÜZLEK

- Cansuyu verdim güze mataramdan
avutup o esrik yazı
indirdim sırtımdan yere.
Gördüm; gülümseyip kaçtı uzaktaki aralık'tan
yüzü bildik bir çocuk
yeni yıkanmış balkon serinliğinde.
- Duydum; vakanüvis bakışlı çınar
kaçırmamak için bir şeyi
tekrarlüyordu içinden olanları.
Okudum halkalarında ormanın bin yılını
Türkçe'ye çevirerek.
- Sabrımı verdim kendine durulamayan göle
gecesini ıslamayan çöle hüznümü.
Aşk imla hatasıymış kalbin o biçimsiz yaz(g)ıda
Öğrendim yangınlar boyunca.
Ateş ve kül
Doldu içim.
- Cansuyu verdim güze mataramdan.
Kurudu.
Susuz kaldım.

Eylül, Ekim 2004,
Ankara

*Yasemin Yıldırım
Çankaya Üniversitesi
İktisat Bölümü Öğrencisi*

Tuğba Herken
Çankaya Üniversitesi
İngilizce Hazırlık Okulu Öğrencisi

BOMBA PİMİNDE HAYATLAR

Bebeklerini sakladı önce, ardından en sevdiği boya kalemelerini; sarı, mavi, yeşil... Sonra, babasıyla başladığı yarım kalmış resim geçti eline. Anlamını, adını dahi bilmediği siren dedikleri ses çalıyordu her yerde. Oysa öyle mi yazıyordu kitabında bütün insanlar kardeşler mi yoksa? Önce. Önce küçücük yüreği savaşla tanıştı. Sonra kulakları sirenlerle çınladı ardından. Ardından o çocuk gözlerine sığmayan dehşetlere kapıldı. -Baba! diye seslendi, ne sesi geldi, ne de kendi babasının... -Baban asker oldu. Dediler komşu teyzeler -Kurşun asker mi? diye sordu annesine -Hani okumuştun ya bana...

Cevap alamadı. Sobanın yanına sinmiş gözlerini annesine dikmiş öylece bakıyordu. Peki o niye ağlıyordu boğazımı acıyordu yoksa? Tanıdık olmayan o ses yine çınlamaya başladı kulaklarında -Bu ses ne? diye sordu annesine -Korkuyorum! son sözlerine düşen bombanın sesi cevap verdi annesinin yerine...

Yüreğine mi düştü ateş. Bebeklerine mi yoksa ufacık bedenine mi? Çocuk sustu. İstese de konuşamazdı ki-Bebekleriyle oynayacak kimsede yoktu artık... Çünkü. Çünkü; çocuk o gece bebeği yerine toprağa sarıldı.

Şimdi ise ne petrol ödeyebilir ne de anlamsız hırslar yitip gitmiş o küçük canı!

(Adını dahi bilmediğim ama acılarını yürekten sahiplendiğim tüm küçük şehitlere ithaf olunur.)

YÜREKLERİ SEVİNCE KAPALI, KEDER TİPİ CEZAEVİ...

Fotojenik değildir hayata bakışları. Renkleri siyahtır, kömür ellerinin mevsimi kış... Ateşten korkmayan çocuklardır onlar, yaşları ne olursa olsun hep büyük olmak zorundadır. Sancılarının acil servisleri, birbirlerinin yürekleridir. Bağışıklık kazanırlar özleme... Çocukluktan kalan tek resimleri gözleridir onların, hayatın alacaklı hüznüleri bir tek onları bırakmıştır sağ.

Adı neydi bilmem küçüğün hatırımda kalmamış. Ahmet, Mehmet belki de Ali... Göbek adlarıyla anıyordu hayat onları göbek adı: Keder... Yaşı ya yedi, ya dokuzdu, elleri ufak... Çocuk parkındaydı oysa, ama, varlığından habersiz...Kimbilir hangi ailenin, kaçınıcı çocuğuydu Ahmet'in kardeşi Mehmet... Sabah bırakıp aynı semtten alıyorlardı akşam aynı kaderi bölüşen abileri. Bir karton mendil, beş-altı paket yara bandı hasılatı. Kendi yaraları şöyle dursun başkalarının yaralarını sarmaya çalıştıkları... Açık çek hayallerine doldurdukları umuttan, karşılıksız karşılıklarında sıfırlar arta kalanları... Bir diğeri bir kız çocuğuydu başkalarından yardım isterken, önündeki kutuyu başına geçirip yaşadığı gerçekten habersiz oyun oynayan...

Günah değildir artık bencillik çünkü tek başlarındadır zaten onlar hayatta. Çoktan vazgeçilmiştir iki tekerlekli bisikletten, futbol topundan ve sarı saçlı bebekten. Yürekleri sevince kapalı, keder tipi ceza evi... Kesiklere, yaraya bereye alışkın elleri ama bir türlü alıştıramamışlar bu kedere çocuk gözlerini... Sokağın kucagında uyuyor onlar, ninni yaparak dillerinde ki türküleri, umutlarını örtüyorlar geceleri üzerlerine. Belli ki ağır geliyor bu keder ufacık bedenlerine. Ayakkabılarının yanları açıldı, üstleri kir içinde... Tek bir farkı vardı onların diğerlerinden; bu zararı oyun değil seçmeden oynadıkları hayat vermişti onlara. Gözleri kabul oyu veriyordu çocukluklarına, elleriyse red... Ve hep olduğu gibi iyiler kaybediyordu bu savaşta...

İşlerine geldiği gibi kimi zaman bebek, kimi zaman koca adam, hanım abla.. Ama adları çocuk olmalıydı onların renkleri beyaz, mevsimleri yaz...

TÜRK DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKASI KONFERANSI

Çankaya Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü tarafından 4 Kasım 2004 Perşembe günü Küresel ve Bölgesel Gelişmeler Işığında Türk Dış ve Güvenlik Politikası adlı bir konferans düzenlendi. Mavi Salon'da gerçekleşen konferans ODTÜ Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hüseyin Bağcı verdi.

TÜRKİYE'DE DEMOKRASİ SÖYLEŞİLERİ

Çankaya Üniversitesi Hukuk Araştırma Danışma ve Uygulama Merkezi HADUM tarafından güz yarıyılında Türkiye'de Demokrasi Söyleşileri adı altında bir dizi konferans düzenlendi. Bu konferansların ilki 24 Kasım 2004 Çarşamba günü 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, ikincisi de 6 Aralık 2004 Pazartesi günü Eski Başbakan Bülent Ecevit tarafından verildi. Büyük ilgi gören bu konferanslar dizisi bahar yarıyılında da önemli isimlerle devam edecek.

İÇ MİMARLIK BÖLÜMÜNDEN İKİ KONFERANS

Çankaya Üniversitesi İç Mimarlık Bölümü tarafından güz yarıyılında iki konferans düzenlendi. 25 Kasım 2004 Perşembe günü düzenlenen ve Öğretim Üyesi Prof. Dr. A. Azzem Aydınöz tarafından verilen konferansın konusu Almanya'da Üç Şehir: Yeni Mimari Uygulamalar ve 9 Aralık 2004 Perşembe günü düzenlenen ve ODTÜ Öğretim Üyesi Doç Dr. Emre Madran tarafından verilen konferansın konusu Geleneksel Yapıların Yeni Kullanıma Dönüşümü oldu.

GENÇ GİRİŞİMCİLİK KURSU DEVAM EDİYOR

Çankaya Üniversitesi Kariyer Planlama Birimi tarafından öğrencileri ODTÜ-KOSGEB işbirliği ile üniversitemiz öğrencilerine yönelik olarak hazırlanan ve güz yarıyılında başlayan Genç Girişimcilik Kursu halen devam etmekte. Bu kursu başarı ile bitiren öğrenciler sertifika almaya hak kazanacak

I. ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ KISA FİLM GÜNLERİ

25 KASIM 2004 PERŞEMBE
SAAT 17:30
BAHTSIZ
SÖYLEŞİ: EMRE PEŞKİN

26 KASIM 2004 CUMA
SAAT 17:30
PARANOYAK
SÖYLEŞİ: VOLKAN ARSLAN

27 KASIM 2004 CUMARTESİ
SAAT 16:00
AYNA
SAAT 18:15
CEMİLE
SÖYLEŞİ: BİRGÜL ÜSTÜNLER

29 KASIM 2004 PAZARTESİ
SAAT 13:30
AYAKLAR
SÖYLEŞİ: ALTAN ALKAN

30 KASIM 2004 SALI
SAAT 17:00
THE CUDIK
SÖYLEŞİ: KADİR KÖYMEN

31 KASIM 2004 ÇARŞAMBA
SAAT 17:00
TATLI RÜYALAR
SAAT 17:30
THE THERAPY
SÖYLEŞİ: CAN EMRE & THE TREATY EKİBİ

amator film ve fotoğrafçılık topluluğu

1. ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ KISA FİLM GÜNLERİ

Çankaya Üniversitesi Amatör Film ve Fotoğrafçılık Topluluğu 25 Kasım-1 Aralık 2004 tarihlerinde 1. Çankaya Üniversitesi Kısa Film Günlerini düzenledi.

Program:

25.11.2004 : Bahtsız
26.11.2004 : Paranoyak
27.11.2004 : Ayna
27.11.2004 : Cemile

29.11.2004 : Ayaklar
30.11.2004 : The Cudık
01.12.2004 : Tatlı Rüyalar
01.12.2004 : The Therapy

GALATASARAY YÖNETİCİLERİ ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ'NDEYDİ

Çankaya Üniversitesi Ultraslan-Uni Topluluğu tarafından 4 Aralık 2004 Cumartesi günü Galatasaray Spor Kulübü Başkanı Özhan Canaydın, 2. Başkanı Ergun Gürsoy, Basın Sözcüsü Turgay Kıran ve Ankara Galatasaraylılar Derneği Başkanı Mehmet Kürklüoğlu'nun katılımıyla Konferans Salonunda bir söyleşi düzenlendi.

MÜNAZARA MAÇI

Çankaya Üniversitesi Münazara Topluluğu'nun ev sahipliğinde 22 Ekim 2004 Cuma günü Bilkent Üniversitesi ve ODTÜ Münazara Takımlarının katılımı ile gösteri maçı düzenlendi.

BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ TOPLULUĞU'NDAN LINUX EĞİTİM SEMİNERİ

Çankaya Üniversitesi Bilişim Teknolojileri Topluluğunun düzenlediği Linux eğitim semineri 25 Kasım 2004 Perşembe günü Doruk Fişek tarafından verildi.

ÇIĞLIĞIN GÜCÜ KONFERANSI

Çankaya Üniversitesi İşletme ve Ekonomi Topluluğu tarafından 2 Kasım 2004 Salı günü Konferans Salonunda Çılgının Gücü konferansı düzenlendi. Öğrencilerin yoğun ilgi gösterdiği konferans Dr. Ala Elcircevi tarafından verildi.

TOPLUMSAL DAYANIŞMA TOPLULUĞU

Çankaya Üniversitesi Toplumsal Dayanışma Topluluğu güz yarıyılında iki konferans düzenledi. Bu konferansların ilki 5 Kasım 2004 Cuma günü Evren Ergeç tarafından verilen Gönüllülük Bilinci, ikincisi de 3 Aralık 2004 Cuma günü Mehru Öztürk tarafından verilen Ekip Çalışması idi.

GO-KART TOPLULUĞUNDAN "GO-KART 101" ETKİNLİĞİ...

Çankaya Üniversitesi Go-Kart Topluluğu'nun tanışmak ve yarışmak amaçlı düzenlediği "Go-Kart 101" etkinliği öğrencileri hem kaynaştırdı hem de yarıştırdı..

11 Aralık 2004 tarihinde Aries Arnea Pistinde düzenlenen etkinlikte öğrencileri, ne havanın soğukluğu ne de rakiplerin hırsı durdurabilirdi. Buz gibi bir havada başlayan etkinlik, deneyimli go-kart hocaları ve pist görevlilerinin brifingi ve araçları tanıtmasıyla havanın soğukluğunu unutturdu.

Çünkü go-kart ateşi insanı sardığında, soğuk artık yerini arkadaşlığa ve yarışmaya bıraktı...

Go-Kart sporuyla ve pistle ilgili genel bilgiler verildikten sonra başlayan yarışta sürücüler kadar izleyiciler de heyecanlıydı.

Yarış, her grupta 6 kişi olmak üzere 5 grup halinde yapıldı. Kimi zaman oyuncuların büyük rekabetine sahne olsa da etkinlik amaçlandığı üzere üyelerin kaynaşması ve tanışmasıyla sonuçlandı. Katılımcılar bir dahaki sefere görüşmek üzere sözleşerek pistten ayrılırken, geride çok güzel anılar ve dostluklar bırakmıştı.

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ TANITIM EKİBİ BÜYÜK KOLEJ VE TED ANKARA KOLEJİ'NDEYDİ

Çankaya Üniversitesi tanıtım ekibi 4 Aralık 2004 tarihinde Büyük Kolej'de ve 7 Ocak 2005 tarihinde TED Ankara Koleji'nde düzenlenen üniversite tanıtım günleri etkinliklerine katılarak, aday öğrenci ve velilerine Üniversitemizi tanıttı.

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ YENİ KONSEYİ SEÇTİ

Kasım ayında yapılan öğrenci konseyi seçimlerinde öğrenciler yeni konseyi belirledi. Buna göre; Konsey Başkanlığına Hukuk Fakültesi öğrencisi Murat Kaan, Başkan Yardımcılıklarına da Hukuk Fakültesi Öğrencisi Ahmet Yazgı ile İktisat Bölümü öğrencisi Atahan Serdaroğlu getirildi.

Murat Kaan

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ

SEDAM

SÜREKLİ EĞİTİM, DANIŞMA,
ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ

SERTİFİKA PROGRAMLARI

DIŞ TİCARET ELEMANI YETİŞTİRME SERTİFİKA PROGRAMI

16 ŞUBAT-18 MAYIS 2005

Toplam 75 saat (Haftada 6 saat)

Çarşamba - Perşembe 18:00 - 21:00

Toplam ücret: 800.- YTL (4 taksit)

PAZARLAMA VE HALKLA İLİŞKİLER SERTİFİKA PROGRAMI

16 ŞUBAT-28 NİSAN 2005

Toplam 60 saat (Haftada 6 saat)

Çarşamba - Perşembe 18:00 - 21:00

Toplam ücret: 660.- YTL (3 taksit)

ULUSLARARASI FON UYGULAMALARINDA PROJE GELİŞTİRME VE PROJE YÖNETİMİ SERTİFİKA PROGRAMI

16 ŞUBAT-6 NİSAN 2005

Toplam 39 saat (Haftada 6 saat)

Çarşamba - Perşembe 18:00 - 21:00

Toplam ücret: 500.- YTL (3 taksit)

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ SERTİFİKA PROGRAMI

16 ŞUBAT-26 MAYIS 2005

Toplam 84 saat (Haftada 6 saat)

Çarşamba - Perşembe 18:00 - 21:00

Toplam ücret: 900.- YTL (4 taksit)

KPDS - ÜDS

29 OCAK - 7 MAYIS 2005

Toplam 150 saat (Haftada 10 saat)

Cumartesi - Pazar 09:30 - 14:30

Toplam ücret: 900.- YTL (5 taksit)

TOEFL

29 OCAK - 19 MART 2005

Toplam 60 saat (Haftada 8 saat)

Cumartesi - Pazar 09:30 - 13:30

Toplam ücret: 360.- YTL (2 taksit)

Uygulamalı Dış Ticaret Yönetimi

Pazarlama ve Halkla İlişkiler

İnsan Kaynakları Yönetimi

Finansçı Olmayanlar için Finans

Genel İngilizce-TOEFL-KPDS

Profesyonel Satış Teknikleri

Muhasebe ve Finansman Yönetimi

Bilgisayar

Kurumsal Eğitim Programlama

Kayıtlar; şahsen, telefon, faks ya da e-posta yoluyla kimlik bilgilerini bildirerek yapılabilir. Ücretlere KDV dahildir. Program ücretleri **Vakıfbank Meşrutiyet Şubesi 2045148** nolu hesaba yatırılıp dekontu SEDAM Müdürlüğüne teslim edilmelidir.

Karanfil Sokak No: 45, Kızılay - Ankara

Tel: 0312 425 11 75 Faks: 0312 425 95 57

e-posta: sedam@cankaya.edu.tr

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ

Üniversitemiz Sosyal ve Fen Bilimleri Enstitülerine 2004-2005 öğretim yılı bahar yarıyılında aşağıda isimleri yazılı anabilim dallarına sınavla yüksek lisans öğrencisi alınacaktır.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	LES Puanı Türü (*)	Koşullar (**)
İşletme (MBA) (Tezsiz)	a,c	I
İngiliz Edebiyatı ve Kültür İncelemeleri (Tezli)	a,b,c	I
İngiliz Edebiyatı ve Kültür İncelemeleri (Tezsiz)	a,b,c	I
Kamu Hukuku (Tezli)	c	V
Özel Hukuk (Tezli)	c	V
Uluslararası Ticaret ve Finansman (Tezsiz)	c	I
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ		
Bilgisayar Mühendisliği (Tezli)	a,c	II
Bilgisayar Mühendisliği (Tezsiz)	a,c	II
Bilgi Teknolojileri (Tezsiz)	a,b,c	I
İç Mimarlık (Tezli)	c	III
Matematik-Bilgisayar (Tezli)	a	IV
Matematik Bilgisayar (Tezsiz)	a	I
Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği (Tezli)	a,c	I
Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği (Tezsiz)	a,c	I
Endüstri Mühendisliği (Tezli)	a	VI
Endüstri Mühendisliği (Tezsiz)	a	VI

(*) (a) Sayısal, (b) Sözel, (c) Eşit ağırlık

(**) I 4 yıllık yüksek öğretim kurumları mezunları

II Bilgisayar Mühendisliği ve Bilişim Teknolojileri mezunları

III 4 yıllık Mimarlık, İç Mimarlık, İnşaat Mühendisliği, Endüstri Tasarımı, Kentsel Tasarım, Şehir ve Bölge Planlama bölümleri mezunları

IV 4 yıllık Fen-Edebiyat Fakültelerinin Fen Bölümleri mezunları ve Mühendislik Fakülteleri mezunları

V Hukuk Fakültesi mezunları

VI 4 yıllık Fen-Edebiyat Fakültelerinin Fen Bölümleri mezunları, tüm Mühendislik bölümleri mezunları, İktisadi ve İdari Bilimleri Fakültesi İktisat ve İşletme Bölümü mezunları

Fen Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Başvuru Tarihleri : 20.12.2004 - 27.01.2005

Yabancı Dil Sınavı : 31.01.2005

Bilim Sınavı, Mülakat : 01.02.2005

*Başvurular Enstitü Müdürlüklerine yapılacaktır.

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ

**Dünya
Standartlarında
Kaliteli
Yükseköğretim
ve Eğitim**

Fakülte ve Bölümler

Fen-Edebiyat Fakültesi

İngiliz Dili ve Edebiyatı
İngiliz Dili ve Edebiyatı (Burslu)
Matematik-Bilgisayar
Matematik-Bilgisayar (Burslu)

Hukuk Fakültesi

Hukuk
Hukuk (Burslu)

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

İktisat
İktisat (Burslu)
İşletme
İşletme (Burslu)
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (Burslu)
Uluslararası Ticaret
Uluslararası Ticaret (Burslu)

Mühendislik-Mimarlık Fakültesi

Bilgisayar Mühendisliği
Bilgisayar Mühendisliği (Burslu)
Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği
Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği (Burslu)
İç Mimarlık
İç Mimarlık (Burslu)

Çankaya Meslek Yüksekokulu

Uluslararası Ticaret Yönetimi

Çankaya Üniversitesi Rektörlüğü Tel : 0312 284 45 00
Öğretmenler Caddesi No:14 Faks: 0312 285 96 31
Yüzüncüyıl 06530 Balgat - Ankara webadmin@cankaya.edu.tr

www.cankaya.edu.tr